

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ**

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA VE ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNDE YEREL KÜLTÜR: BİR DURUM ÇALIŞMASI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Duygu ÇAKIR

**Danışman
Doç. Dr. Fatih ÖZTÜRK**

**RİZE
2025**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında, Doç. Dr. Fatih ÖZTÜRK danışmanlığında, Duygu ÇAKIR tarafından hazırlanan *Sosyal Bilgiler Ders Kitabında ve Öğretmen Görüşlerinde Yerel Kültür: Bir Durum Çalışması* adlı bu tez çalışması, 22/08/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/~~oy çokluğuyla~~ başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Ünvanı, Adı SOYADI	İmza
Başkan	: Prof. Dr. Adem BELDAĞ	
Üye	: Doç. Dr. Fatih ÖZTÜRK	
Üye	: Doç. Dr. Önder ERYILMAZ	

ETİK BEYAN

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında ve Öğretmen Görüşlerinde Yerel Kültür: Bir Durum Çalışması” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

22/08/2025

Duygu ÇAKIR

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans sürecimin her aşamasında desteğini esirgemeyen, yol gösteren kıymetli danışmanım Sayın Doç. Dr. Fatih ÖZTÜRK'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunmama jüri üyesi olarak katılan ve değerli görüşleriyle araştırmama katkı sağlayan kıymetli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmanın uygulama sürecinde bana yardımcı olan uygulamanın yapıldığı okulların idaresine ve ders öğretmenlerine ayrıca teşekkür ediyorum.

Duygu ÇAKIR
RİZE/2025

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
1.1. Kültür ve Yerel Kültür.....	6
1.2. Somut Olmayan Yerel Kültür Öğeleri	10
1.2.1. Dil.....	11
1.2.2. Örf ve Adetler	11
1.2.3. Gelenekler.....	11
1.2.4. Din	12
1.2.5. Fıkralar	12
1.2.6. Türküler	14
1.2.7. Halk Oyunları	14
1.2.8. Atasözü ve Deyimler	15
1.2.9. Ağız (Dil).....	16
1.2.10. Oyunlar	17
1.2.11. Halk İnanışları	18
1.2.12. Yayla Turizmi	20
2. SOSYAL BİLGİLER ve YEREL KÜLTÜR	21
2.1. Sosyal Bilgiler ve Yerel Kültür İlişkisi	21
2.2. Sosyal Bilgilerde Yerel Kültürün Önemi	22
2.3. Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim Yaklaşımına Göre Yerel Kültür	24
2.4. Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim ve Öğretmenler.....	26
2.5. Sosyal Bilgiler ve Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim.....	27

3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	30
4. YÖNTEM	35
4.1. Araştırmanın Modeli	35
4.1.1. Araştırmanın Dayandığı Paradigma ve Kuram.....	36
4.2. Veri Kaynağı.....	37
4.2.1. Katılımcılar.....	37
4.2.2. Ders Kitabı.....	38
4.3. Veri Toplama Araçları	38
4.3.1. Doküman Analizi.....	39
4.3.2. Yarı-Yapılandırılmış Görüşme	40
4.4. Veri Analiz Süreci	41
4.4.1. İçerik Analizi	43
4.4.2. Ders Kitabı İçin Kategorik Analiz	43
4.5. İkna Edicilik	44
5. BULGULAR.....	45
5.1. Ders Kitabından Elde Edilen Bulgular.....	45
5.2. Öğretmen Görüşmelerinden Elde Edilen Bulgular	48
5.2.1. Maddi ve Manevi Unsurlar Olarak Kültür	49
5.2.2. Yaşam Tarzı ve Alışkanlıklar Olarak Kültür.....	50
5.2.3. Geçmişten Günümüze Devam Eden Ürünler Olarak Kültür	51
5.3. Öğretmenlere Göre Yerel Kültür	53
5.3.1. Sınırlı Bir Alanda Geçerli Unsurlar Olarak Yerel Kültür	53
5.3.2. Alışlagelmiş İfadelerle Yerel Kültür	55
5.4. Yerel Kültür Sosyal Bilgiler İlişkisi	56
5.4.1. Sosyal Bilgiler ile Yerel Kültür İlişkisi.....	56
5.4.2. Sosyal Bilgilerin En Küçük Yapı Taşı Olarak Yerel Kültür.....	57
5.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Yerel Kültür Kullanımı	59
5.5.1. Dikkat Çeken Unsurlarıyla Yerel Kültür	59
5.5.2. Çeşitli Öğretim Metotlarıyla Ele Alınan Yerel Kültür	61
5.5.3. Öğretmenlere Göre Derslerde Yer Verilmeyen Yerel Kültür	62
5.6. Öğretmenlerin Somut Olmayan Yerel Kültürel Ögelere (Türküler, Fıkralar, Atasözleri, Deyimler, Halk Oyunları vb.) Derslerinde Yer Verme Durumları	63

5.6.1. Konu Geldikçe Yer Verilen Bir Kavram Olarak Somut Olmayan Yerel Kültür.....	63
5.6.2. İyi Bir Vatandaş Yetiştirmek İçin Yararlanılan Somut Olmayan Yerel Kültür.....	64
5.6.3. Derslerde Yer Verilmeyen Somut Olmayan Yerel Kültür	65
5.7. Öğretmenlerin Rize'nin Somut Olmayan Yerel Kültür Öğelerini (Türkü, Atasözü, Deyim, vb.) Başka Öğretmenlerin Kullanımına İlişkin Önerileri.....	66
5.7.1. Öğretmenlerin Rize'nin Yöresel Ağız (Dil) Yapısına ve Dikkat Çekici Yerel Unsurlara İlişkin Önerileri	66
5.7.2. Öğretmenlerin Rize'nin Yöresel Türkülerle (Atma Türküler) İlgili Önerileri.....	67
5.7.3. Rize'nin Yerel Kültürüne Hakim Olmayan Öğretmenlerin Yerel Kültür Konusuna İlişkin Sınırlı Önerileri	69
6. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	70
6.1.Tartışma ve Sonuç	70
6.1.1. Ders Kitabı İnceleme Sonuçlar	73
6.1.2. Öğretmen Görüşmeleri Sonuçlar.....	73
6.2. Öneriler	75
KAYNAKÇA.....	76
EKLER.....	82
ETİK KURUL KARARI	85

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi

Danışman : Doç. Dr. Fatih ÖZTÜRK

Hazırlayan : Duygu ÇAKIR

Yıl : 2025

Sayfa Sayısı : 85

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNDE YEREL KÜLTÜR: BİR DURUM ÇALIŞMASI

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretiminde ve ders kitaplarında yerel kültürle ilişkili içeriklerin nasıl ele alındığını incelemek ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yerel kültür kavramını derslerinde kullanım durumlarını belirlemektir. Çalışma kapsamında Rize ilinde görev yapan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere ek olarak Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitapları (1. ve 2. kitaplar) soyut yerel kültür öğeleri açısından incelenmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yerel kültür öğretimine sınırlı ölçüde yer verdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, bu durumu özellikle müfredatın yoğunluğu, ders saatlerinin yetersizliği ve eğitim kaynaklarının yerel kültür kavramına görece az yer ayırması ile ilişkilendirmiştir. Araştırmada ayrıca, öğretmenler yerel kültür içeriğinin program ve ders kitabında kapsam bakımından sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir. İçerik analizi sonucunda, kitaplarda yerel kültür kavramına yalnızca 12 kez yer verildiği; buna karşın soyut kültür öğelerinin çoğunlukla ulusal düzeyde ve toplam 106 kez ele alındığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin yerel kültür öğelerine derslerinde daha sık yer vermelerinin, öğrencilerin öğrenme sürecini destekleyebileceğini ve farklı kültürel geçmişlere sahip öğrenciler arasında etkileşim ve uyumun güçlenmesine katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, sınıf ortamlarında kültürel değerlere duyarlı eğitime daha fazla önem verilmesi; öğrencilerin kendi yerel kültürlerini tanımaları, ifade etmeleri ve paylaşımları yoluyla öğrenme ortamının hem anlamlı hem de zengin bir hâle gelmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Kültüre dayalı eğitim, yerel kültür, ders kitabı, sosyal bilgiler öğretmenleri.

Recep Tayyip Erdogan University Institute of Graduate Studies

Department : Turkish and Social Sciences Education

Thesis Type : Master Thesis

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Fatih ÖZTÜRK

Author : Duygu ÇAKIR

Year : 2025

Pages : 85

ABSTRACT

LOCAL CULTURE IN SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS AND TEACHERS' OPINIONS: A CASE STUDY

The purpose of this research is to investigate the ways in which local culture-related content is incorporated into Social Studies instruction and textbooks, and to explore how Social Studies teachers conceptualize and operationalize local culture within their classroom practices. Semi-structured interviews were conducted with 20 Social Studies teachers working in the province of Rize, and the 5th Grade Social Studies textbooks (Books 1 and 2) were analyzed in terms of intangible elements of local culture. The findings indicate that the majority of teachers include local culture in their teaching only to a limited extent, attributing this mainly to the intensity of the curriculum, insufficient lesson hours, and the limited emphasis on local culture in educational resources. Teachers also expressed that the scope of local culture content in the curriculum and textbooks is rather restricted. Content analysis revealed that the concept of local culture appeared only 12 times in the textbooks, whereas intangible cultural elements were predominantly represented at the national level, with a total of 106 references. These findings suggest that more frequent inclusion of local cultural elements in classroom practices may support students' learning processes and foster interaction and cohesion among learners from diverse cultural backgrounds. In this context, placing greater emphasis on culturally responsive teaching may enrich the learning environment by enabling students to recognize, express, and share their own local cultures in meaningful ways.

Keywords: Culturally-based education, local culture, textbook, social studies teachers.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcı profil tablosu.....	38
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Veri toplama araçlarının araştırma sorularıyla ilişkisi.....	39
Şekil 2. Analiz süreci.....	42
Şekil 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen kültürel öğelerin ünitelere göre dağılımı.....	46
Şekil 4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür düzeylerine ilişkin frekans sıklığı.....	47
Şekil 5. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ünitelere göre yerel kültür öge sayısı dağılımı	48
Şekil 6. Öğretmenlere göre kültür tanımları.....	49
Şekil 7. Öğretmenlere göre yerel kültür tanımları.....	53
Şekil 8. Sosyal Bilgiler ve Kültür ilişkisi.....	56
Şekil 9. Sosyal Bilgiler ve Yerel Kültür.....	59
Şekil 10. Sosyal Bilgiler derslerinde somut olmayan yerel kültür öğelerinin kullanımı	63
Şekil 11. Öğretmenlerin somut olmayan yerel kültür örneklerine ilişkin önerileri...	66

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

Araştırmanın Problem Durumu ve Önemi

Yerel kültür kavramı, Sosyal Bilgiler dersi açısından önemli bir konuma sahiptir. Bu kavram, yalnızca dersin içeriğini zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda dersin temel hedeflerinden biri olan öğrencilere tarih bilinci kazandırma sürecinde öğretmenlere yol gösterici bir rehber niteliği taşır. Kültür eğitimi kapsamında öğrencilerin önce yakın çevresinden başlayarak kültürel kavramları somutlaştırmaları, onların kendi yaşam alanlarıyla bağ kurmalarını kolaylaştırır. Bu süreç, öğrencilerin yaşadıkları çevrenin geçmişini anlayarak bu bilgileri geleceğe aktarmalarına katkı sağlar. Dolayısıyla, yerel kültürün eğitime entegre edilmesi, öğrencilerde anlamlı öğrenmelerin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Deveci ve Ay (2011)'e göre Sosyal Bilgiler eğitiminin hem öğrencilerde anlamlı öğrenmeler meydana getirilmesi hem de daha etkili bir biçimde öğrenilebilmesi için toplumda yer alan tüm kültürel kaynakların sistematik bir biçimde ele alınmalıdır.

Deveci (2009)'a göre kültürel kaynakların, toplumsal olarak insanların etkileşimleri sonucu ortaya çıkan ve gelişen birikimleri ile sosyal bilgiler dersinin arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Öztürk ve Otluoğlu (2002), bireylerin sosyal ve kültürel yaşantılar edinebilmeleri açısından sosyal bilgiler dersinin en önemli ders olduğunu söylemektedir. Deveci (2009) Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçlarına bakıldığında öğrencilere kazandırılmak istenilen amaçlarının büyük çoğunluğunun kültür ve kültürel öğeler kapsamında yer aldığı, bu amaçlar doğrultusunda sosyal bilgiler derslerinde kültürel öğelerin kullanılmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler derslerinde yalnızca genel kültür eğitimi değil, ayrıca yerel kültür eğitiminin de ayrı bir boyut olarak ele alınması önerilmektedir. Böylece kültür kavramları öğrenciler için daha ilgi çekici hâle gelirken, aynı zamanda eğitim süreci daha verimli bir şekilde yürütülebilir. Akcan (2016) Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yerel içeriklerin öğretimi sırasında öğrencilerin yaşadıkları yerlerin temel özellikleri ile dersi ilişkilendirerek konuların daha öğrenilebilir hale gelebileceğini

ifade etmektedir. Akcan (2016)'a göre Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde yerel kaynakların dersin amaçları doğrultusunda kullanılması öğretimin zenginleştirilmesine katkı sağlamaktadır. Kazancı (2010)'a göre yerel coğrafi bilgileri algılayabilmek ve çevreyi doğru algılamamanın ve günlük hayatta sıkça karşılaşılan coğrafi unsurlar açısından kültürün daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır. Öğrenciler, çevrelerindeki kültürel unsurları tanıdıkça hem yerel kültür hem de genel kültür öğeleri konusunda bilinçlenebilir. Ancak yalnızca bireyin yaşadığı çevre ile sınırlı bir kültür eğitimi, kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında yetersiz kalabilir. Bu nedenle öğrencilerin kendi kültürlerinin yanı sıra farklı kültürleri de tanımaları ve öğrenmeleri gerekmektedir. Bu durum, bireylerin toplumsal kültür birikimine katkıda bulunmalarını sağlayarak daha kapsamlı bir kültürel anlayış geliştirmelerine yardımcı olur. Etkili bir yerel kültür eğitimi için öğretmenlerin, sınıf ortamında gerçekleştirecekleri kültürel öğretimlerin yakın çevreden alınan somut örneklerle desteklemeleri önem taşır. Selanik (2010) Yakın çevrede yer alan yerel toplumsal kaynakların öğrenciler ile bir araya getirmenin, öğrencilerin hem örnekler doğrultusunda çevreyi anlamalarını kolaylaştırırken etkili bir yerel kültür eğitimi doğrultusunda iyi birer öğrenci ve vatandaş olmalarına katkıda bulunabileceğini belirtmektedir. Öğrencilerin kendi yerel bilgi birikimlerinden hareketle çeşitli kültürleri anlamaları, öğrenme sürecini daha kalıcı ve anlamlı kılar. Bu noktada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, derslerde yaşadıkları veya görev yaptıkları çevreye ilişkin somut ve soyut örnekler sunmaları gerekmektedir. Yerel kültür eğitiminin başarısı, öğretmen-öğrenci iş birliği ile yakından ilişkilidir. Çevreyi anlamaya yönelik ortak bir yaklaşım, öğrencilerin kültürle daha derin bir bağ kurmalarına yardımcı olur. Nitelikli bir vatandaş yetiştirmenin önemli unsurlarından biri olan yerel kültür eğitimi, Sosyal Bilgiler dersi açısından kritik bir öneme sahiptir. Ancak günümüzde yerel kültür, çoğunlukla yüzeysel olarak işlenen ve üzerinde yeterince durulmayan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler derslerinin bireylerin toplumsallaşmasını, toplum sorunlarına duyarlı bireyler yetiştirmeyi hedeflediği düşünüldüğünde, kültürel öğelerin sistemli biçimde derslere entegre edilmesi gerekmektedir (Deveci ve Ay (2011). Bu doğrultuda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, derslerde kültürel öğelerden etkin biçimde yararlanmaları ve bu alanda yapılan araştırmalardan faydalanmaları önem arz etmektedir (Deveci, 2009).

Literatür incelendiğinde, Deveci (2009), Sosyal Bilgiler dersi ile kültür arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacıyla yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının bakış açısını ve bu doğrultuda öğretmen adaylarının kültür portfolyolarını incelemiştir. Çengelci ve Selanik Ay (2009), Sosyal Bilgiler dersinde sözlü tarih kapsamında, kültür öğretimi gerçekleştirilirken, ilköğretim öğrencilerinin görüşlerine yönelik, ilköğretim 5.sınıf öğrencilerinden kültürel miras konusunda sözlü tarihi odak alarak bir araştırma gerçekleştirmelerini istemiştir. Bu doğrultuda yerel kültürün çoğunlukla ders kitaplarının sunduğu içerik ve müfredatın sağladığı etkinlikler çerçevesinde ele alındığı, bunun dışında sınırlı düzeyde araştırma yapıldığı görülmektedir.

Bu alandaki çalışmalarda, yerel kültürün daha iyi anlaşılabilmesi ve öğrencilere aktarılabilmesi için gezi-gözlem, çeşitli öğretim araçları ve uygulamalı etkinlikler gibi yöntemlerin önerildiği belirtilmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin kültüre dayalı öğretim anlayışını benimsemeleri ve derslerinde bu anlayışı uygulamaları, yerel kültürün öğrenciler açısından daha anlaşılır ve etkili hâle gelmesine katkı sağlayabilir. Yerel Tarih ve Yerel Coğrafya gibi kültürün alt alanlarını kapsayan araştırmalarda da , gezi-gözlem etkinlikleri, sınıf içi uygulamalar ve okul dışı çalışmaların kültürel öğrenmeyi desteklediği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, yerel kültürün asıl gelişim alanının doğrudan sınıf içi eğitim ortamları olduğu unutulmamalıdır. Öğrencilerin eşit koşullarda aynı kültürel bağlamı deneyimleyebilmeleri, kültürün etkili bir şekilde aktarılması açısından önemlidir. Farklı kültürel geçmişlere sahip öğrenciler arasında ortaya çıkabilecek olası çatışmaların önlenmesi için, öğretmenlerin hem kendi kültürel bağlamlarını hem de öğrencilerin kültürlerini iyi tanımaları gerekmektedir. Böylece, farklılıkların öğrenme sürecine yansıtıldığı, daha kapsayıcı ve etkili bir yerel kültür eğitimi ortamı oluşturulabilir.

Yerel kültür, Sosyal Bilgiler öğretiminin önemli konularından biri olmasına ve hem öğretim programında hem de ders kitaplarında ele alınmasına rağmen, Sosyal Bilgiler öğretimi literatüründe yeterince derinlemesine incelenmemiştir. Çengelci (2013) çalışması sonucunda, sınıf dışı etkinliklerin kültürel kapsamda ve sosyal bilgiler dersi kapsamında yeterince uygulanmadığı sonucuna ulaşmıştır. Avcı ve Memişoğlu (2013)'nın araştırma sonuçlarına göre kültürel miras öğelerine sosyal bilgiler dersi programında yeterince yer almadığını gözlemlemiştir. Bu noktada, yerel

kültür okullarda sürdürülen haliyle müfredatın sınırlayıcı yönüyle ön plana çıkmaktadır. Özellikle öğretmenlerin yerel kültüre ilişkin görüşlerinin, uygulamalarının ve ders içi yaklaşımlarının nasıl şekillendiğine dair kapsamlı çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yerel kültürün hangi bağlamlarda, ne tür etkinlikler ve içeriklerle ele alındığına ilişkin araştırmalar da oldukça sınırlıdır. Bu durum, ders kitaplarında yer alan içeriklerin kazanımlar ile ne ölçüde uyumlu olduğunu, öğretim süreçlerini nasıl etkilediğini ve öğrenci öğrenmelerine ne düzeyde katkı sağladığını değerlendirmeyi güçleştirmektedir. Dolayısıyla, Sosyal Bilgiler derslerinde yerel kültürün nasıl işlendiği, öğretmenlerin bu konudaki algı ve uygulamaları ile ders kitaplarında yerel kültüre yönelik içeriklerin niteliği ve bağlamları üzerine yapılacak ayrıntılı araştırmalar, alan yazındaki bu önemli boşluğun giderilmesi açısından gereklidir. Bu tür çalışmalar, hem programda öngörülen yerel kültür kazanımlarının daha etkili biçimde hayata geçirilmesine hem de öğrencilerin kültürel farkındalık ve kimlik gelişimlerine doğrudan katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; yerel kültür kavramlarının ders kitaplarında yer alma sıklıkları ve öğretmenlerin derslerinde yerel öğelere yer verme düzeylerini incelemektir. Araştırmanın amacına bağlı olarak aranan alt amaçlar şu şekilde belirlenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda çalışmanın cevaplamak istediği sorular;

1. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yerel kültüre ilişkin öğeler nelerdir?
2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yerel kültüre ilişkin öğelerin kullanım sıklığı nedir?
3. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yerel kültüre ilişkin öğelerin kullanım bağlamı nasıldır?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uygulamalarında yerel kültüre ilişkin öğeler nelerdir?
5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uygulamalarında yerel kültürle ilişkili öğelerin kullanım bağlamı nasıldır?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Rize ili, Güneysu, Pazar ve Merkez ilçelerinde görev yapan bir grup Sosyal Bilgiler öğretmeni ile sınırlıdır. Dolayısıyla, elde edilen bulgular yalnızca araştırmaya katılan öğretmenlerin görüş ve deneyimlerini yansıtmaktadır. Araştırma sonuçları, belirtilen örneklem grubunun özellikleri ve çalışma alanıyla sınırlı olup, farklı bölgelerde veya daha geniş örneklemle yapılacak çalışmalar farklı sonuçlar ortaya koyabilir. Ayrıca, araştırmada öğretmenlerin görüşleri öz bildirimlerine dayalı olarak elde edilmiştir. Daha kapsamlı ve güvenilir verilere ulaşabilmek için, gelecekteki araştırmalarda öğretmenlerin ders içi uygulamalarının doğrudan gözlemlenmesi veya farklı veri toplama yöntemlerinin (örneğin sınıf içi etkileşim kayıtları, öğrenci ürünleri vb.) kullanılması önerilmektedir.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, veri toplama aracı ve içerik kapsamı ile ilgilidir. Çalışma, ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan somut olmayan yerel kültür öğeleri ile sınırlandırılmıştır. Veri toplama sürecinde ise yalnızca yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Farklı sınıf düzeylerinde, diğer Sosyal Bilgiler ders kitaplarında veya alternatif veri toplama teknikleri ile yapılacak araştırmalar, yerel kültür öğelerinin öğretimde nasıl ele alındığına dair farklı ve daha geniş kapsamlı sonuçlar sağlayabilir. Ayrıca, bu araştırma belirli bir bağlamda yürütüldüğünden, farklı iller, kültürel yapılar veya öğretim programları kapsamında yapılacak çalışmalar yerel kültür öğretimine ilişkin daha karşılaştırmalı ve derinlemesine bulgular sunabilir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlık altında kültür, kültür alanları, somut olmayan yerel kültür ve yerel kültür ilişkisine değinilerek ilgili kavramlar tanıtılmıştır.

1.1. Kültür ve Yerel Kültür

Kültür kavramına ilişkin araştırmalara bakıldığında, kavramın ilk kez 19. yüzyılın sonlarına doğru antropologlar tarafından geliştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, kültürün en kapsamlı ilk tanımı, İngiliz antropolog Sir Edward Burnett Tylor tarafından yapılmıştır. Tylor, kültürü “kişinin, toplumun bir üyesi olarak kazandığı bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, adet, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin karmaşık bütünü” olarak tanımlamaktadır (Haviland vd.,2008). Sosyal bilimler alanında pek çok farklı tanımı bulunan kültür, genel olarak “bütüncül bir yaşam biçimi ve ortak bir semboller bütünü” olarak açıklanabilir (Işık, 2013). İnsan, yaşamının her anında, yaşadığı yerin coğrafi öğeleri ve sosyal faaliyetlerin topluma yansımalarıyla kültürden etkilenir ve kültürü yaşamının doğal bir parçası hâline getirir. Kültürü gündelik yaşamın her aşamasında gözlemlemek mümkündür; farklı insan gruplarının bedenlerine verdikleri şekiller, giydikleri kıyafetler ve yaşam biçimleri, kültürün yaşayan bir olgu olduğunu göstermektedir (Bayık, 2014).

İnsanların tercih ettikleri kıyafetler ve sosyal alışkanlıkları, onların bakış açıları hakkında ipuçları sunar. Kültür kavramı, insan yaşamındaki değerler ve yaşama dönük algılardan beslenerek toplumlara yön gösterici bir nitelik kazandırır. Kültür geçmişten devralınır ve geleceğe aktarılması bireylere bağlıdır. Öğrenilen bir olgu olarak kültür, gelecek kuşaklara aktardığı ölçüde sürdürülebilirliğini korur. Aynı zamanda kültür, bireylerin yaşadığı çevredeki davranış kalıpları ve değerler hakkında bilgi sunarken, bu değerler bireylerin dünyayı algılayış biçimlerini de yansıtır. Antropologlar, kültürü anlamak için onu deneyimleyerek ve kültürün kendi kurallarına göre yaşayan bireylerle iletişim kurarak inceleme yoluna giderler. Toplamların yaşamsal sorunlarının çözümünde kültür, yol gösterici bir işlev üstlenir ve toplulukların düzen içerisinde yaşamalarına katkı sağlar. Bununla birlikte, kültürün değişime açık olması, yeni koşullara uyum sağlama sürecinde kaçınılmazdır. Kültür, kalıtsal değil,

öğrenme yoluyla kazanılan bir bilgi birikimi olarak toplumsal yaşamda önemli bir rol üstlenir ve kültürel öz kavramı aracılığıyla bu özellikler tanımlanır (Haviland vd.,2008). Tylor kültürü tanımlarken,12 toplumun ögesi olarak genel bir ifade kullanırken, ahlak, bilgi, inanç, sanat, gelenek ve göreneklerin tamamını bununla beraber bünyesinde alışkanlıkları ve becerileri bir arada barındıran karmaşık bir bütün olarak tanımlamaktadır (Ünlü, 2012). Kültür aktarımı kavramına ilişkin yaptığı tanımlamada, bir millete ait olan tüm kültürel öğelerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması olarak söz etmektedir. Kültür, çoğunlukla simgeler aracılığıyla toplumsal yaşamda görünür hâle gelir. İnsanların bu simgeler üzerinde anlaşmaya varması, kültürün anlam kazanmasını sağlar. Kültür, insan topluluklarının refahı için işleyen bir sistemdir ve bu sistemin en önemli ögesi dildir. Kültür, nesiller boyunca dil aracılığıyla aktarılmış; geçmişe ait duygular, düşünceler ve ideolojiler dil sayesinde geleceğe daha nesnel biçimde taşınabilmiştir. Dolayısıyla, dil kültürün incelenmesi gereken en temel bileşenlerinden biridir. İnsanlar, ortak bir kültürü paylaşarak o kültürün bir parçası hâline gelirler. Kültür, doğrudan gözlemlenebilir bir olgu değil, davranışsal öğelerin çözümlemesi yoluyla anlaşılabilir. Sonuç olarak kültür, bireylerin yaşam biçimlerini, sosyal değerlerini ve dünya görüşlerini şekillendiren, toplumsal düzenin sürekliliğini sağlayan dinamik bir sistemdir. Eğitim, öğretim ve müfredat bağlamında yapılan değerlendirmelerde kültür, bireylerin bilişsel ve sosyal gelişimlerini doğrudan etkileyen merkezi bir unsur olarak görülmektedir (Delgado-Gaitan ve Trueba, 1991). Antropologlar, geçmişten günümüze geniş bir alanda bir arada yaşayan kültürel grupların genellikle benzer kültürel özelliklere sahip olduklarını ifade etmektedirler. Bunun temel nedenleri arasında komşu toplulukların kültürel anlamda sürekli etkileşim hâlinde olmaları ile doğal kaynakların ve geçim yöntemlerinin benzerlik göstermesi yer almaktadır. İnsan gruplarını kültürel özelliklerine göre sınıflandıran antropologlar, kültür gruplarının haritalarını çıkararak benzer yaşam tarzlarına sahip toplumları coğrafi bölgeler temelinde bir araya getirmişlerdir (Haviland, vd., 2008) Benzer topluluklar, sahip oldukları kültürel birikimleri ve toplumsal faaliyetler çerçevesinde ortak bölgelerde bir araya gelerek, gelenek ve görenekler etrafında kendi yerel kültürel öğelerini oluşturmaktadırlar. Bu durum, toplulukların kendilerine özgü, onları diğerlerinden ayıran belirgin özelliklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Söz konusu farklılıklar, kültürel zenginliğin oluşumunda önemli bir

rol oynar. Benzer kültürel değerlere sahip toplulukların yaşadığı coğrafi bölgeler incelendiğinde, kültürel özellikler açısından yoğun benzerliklerin bulunduğu dikkat çekmektedir Güvenç (1984), kültürel açıdan toplumu tanımlarken, bir arada mutlu yaşayabilmek amacıyla birbirlerine bağı insan toplulukları olarak tanımlamaktadır. Buldur ve arkadaşlarının aktarımına göre kültür, bireylerin davranış kalıplarını, değerler, düşünceler ve dünya görüşlerinin tamamı olarak kapsamaktadır. (Buldur, Meydan ve Güngör, 2016). Bu bağlamda, kültürel yakınlık temelinde bir araya gelen topluluklar, yerel kültürü meydana getirmektedir. Kültürel sürekliliğin sağlanması amacıyla pek çok kurum ve topluluk iş birliği içerisinde faaliyet göstermekte ve günümüzde bu tür girişimlerin sayısı giderek artmaktadır. Örneğin, Kocadaş (2005)'e göre, eğitim kurumları ve medya, kültürel unsurların bireylere aktarılması ve benimsetilmesinde etkin biçimde kullanılan iki önemli araç konumundadır. Türkiye açısından kültür kavramı, tarihsel süreçte sahip olduğu çeşitlilik nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Türk topluluklarının geçmişte göçebe yaşam tarzını benimsemeleri, farklı kültürlerle temas etmelerini sağlamış; gittikleri bölgelerdeki kültürel öğelerden etkilenecek bu unsurları kendi kültürel yapıları içine katmışlardır. Türkan (2021), Türkiye'nin farklı yerlerinde kullanılan "oba", "yayla" ve "dere" gibi terimler için sadece mekanları yansıtmakla kalmayarak bu mekanların kültürel açıdan anlamlarını da aktardığını ifade etmektedir. Mekanları yansıtan bu terimler için, dil kavramı ile coğrafyanın ilişkili olduğu ve yerel terimlerin bir bölgenin iklimini ve bitki örtüsünü bile yansıtan dilsel yapılar olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Türk kültürünün geniş bir coğrafyaya yayılan geçmiş yaşam biçimlerine ait bilgiler, destanlar, şarkılar, türküler, menkıbeler, atasözleri ve deyimler gibi manevi kültürel unsurlar dil aracılığıyla günümüze ulaşmaktadır. Bu öğeler, bir milletin yaşam tarzını, değerlerini ve inançlarını anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Ulusal kültürlerin içerisinde gelişip daha sonra ayrılarak kendine özgü bir kimlik ve coğrafya oluşturan bölgesel kültürler, yerel kültür olarak adlandırılmaktadır (Eren, 2008). Kültür kavramı, içerisinde birden fazla farklı yapıyı barındıran ve zamanla değişse de belirli temel değerleri koruyan dinamik bir olgudur. Yerel kültürler, bu değişmeyen değerleri muhafaza ederken, aynı zamanda toplulukların ve bireylerin farklı sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarından doğarak süreklilik kazanmıştır. Karadeniz, İç

Anadolu ve Doğu Anadolu gibi bölgesel kültürler, bu bağlamda yerel kültür kavramına örnek olarak gösterilebilir.

Bölgesel kültürler içerisinde yaşayan farklı topluluklar, aynı ulusal kimlik altında birleşerek ortak bir dil, din, gelenek ve görenekler çerçevesinde yerel kültürü oluştururlar. Coğrafi ortamlar, yerel kültür öğelerinin şekillenmesinde temel bir birleşim noktasıdır. Ayten ve Vural (2023)'e göre, Coğrafi açıdan kültürel mekanların oluştuğu toplumdaki din, tarih ve toplumsal bağlamlarında bulunduğu o coğrafyaya yansıdığını, kendine özgü bir temsil aracı bulduğunu ve bu temsilin yalnızca fiziksel olarak değil, kültürel ve toplumsal açıdan değerleri ifade ettiğini düşünmektedir. Her coğrafyanın kendine özgü doğal ve beşerî özellikleri, o bölgenin kültürel kimliğinin ve sıra dışı değerlerinin oluşumunda önemli bir rol üstlenir. Yöreyle ait yerel öğeler, geçmişten bugüne o bölgede yaşamış insan topluluklarının birikimleriyle şekillenmiş ve günümüze kadar aktarılmıştır. Ancak bu kültürel zenginliklerin kazanılması uzun bir süreci gerektirdiği gibi, korunabilmesi de toplumdaki bireylerin kültürel değerlere sahip çıkmalarını zorunlu kılmaktadır. Artun (2004) 'e göre Somut olmayan kültür alanına ilişkin; dinler, diller, gelenek, görenek, anonim halk edebiyatının sözlü ürünleri, töreler, ritüeller, seyirlik oyunlar, mitler vd. girmektedir. Yerel kültür öğeleri ise, somut olmayan kültürel öğelerin arasından ayrılarak, belirli bir bölgeye ait olan örf, adet, dil, din, bayrak, halk oyunları, dualar, maniler, türküler, atasözleri ve deyimler gibi unsurları ifade etmektedir. Sosyal Bilgiler ders ve çalışma kitaplarında yerel somut olmayan yerel kültür öğelerine önemli ölçüde yer verilmektedir. Özellikle bayramlar, asker uğurlama gelenekleri, çocuk oyunları, evlenme ritüelleri, giyim-kuşam, Karagöz ve Hacivat gibi geleneksel gösteriler, atasözleri, halk müziği, halk oyunları, güreş, cirit, geleneksel yemekler, el sanatları ve ebru gibi unsurlar, kültürel mirasın aktarılmasında öne çıkan öğeler arasında değerlendirilmektedir (Ünal, 2013).

Türkiye'nin pek çok farklı kültürel özellikleri bir arada barındıran şehirleri arasında, Rize özgün bir yere sahiptir. Sahip olduğu kendine has geleneksel unsurlar, yaşam biçimleri ve kültürel değerler, kenti kültür araştırmaları açısından dikkat çekici hâle getirmektedir. Rize, tarihî ve geleneksel özelliklerini günümüze taşıyarak zengin bir kültürel mirası korumayı başarmış şehirlerden biridir. Bu nedenle, kültür kavramı bağlamında Rize iline özgü yerel kültürün incelenmesi, küçük bir coğrafyada sürdürülen geleneksel değerlerin anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

1.2. Somut Olmayan Yerel Kültür   eleri

Toplumlarda var olan maddi kültür öğelerinin dışında kalan unsurlar, genel anlamda somut olmayan kültür öğeleri olarak adlandırılmaktadır. Somut olmayan kültür; dil, din, inançlar, gelenek ve görenekler, toplumsal kurallar ve bunlara bağlı değerler gibi bireylerin yaşam biçimini, düşünsel yapısını ve sosyal ilişkilerini şekillendiren unsurları kapsar ( ahin, 2010). Bu öğeler, yalnızca bireylerin günlük yaşam pratiklerini yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda toplumların değer sistemlerini, inanç dünyalarını ve sosyal düzeylerini belirleyen bir  er eve sunar. Dolayısıyla, somut olmayan kültür öğeleri bir toplumun kimliğinin en önemli yansımalarından biri olarak kabul edilmektedir.

Oğuz, (2013) UNESCO'nun yayınladığı, somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesine ilişkin, bir toplumun kültürel kimliğinin yanı sıra, o toplumun bir parçası olarak g rd  u ve nesilden nesile aktarılmak suretiyle günümüze kadar ulaşan, somut olmayan kültürel miraslarını, gelecek kuşaklara aktarılmasına ilişkin çeşitli yöntemleri ve olanakları o toplumun sınırlarını ve toplulukların, kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları çeşitli uygulamalar ve becerilere ilişkin kültür kapsamında araç, gereçler ve bazı kültürel mekânlar olarak sınırlandırmaktadır. Toplumsal düşünceler, etnik yapı ve bölgelere özgü yazısız kurallar da somut olmayan kültürün şekillenmesinde belirleyici rol oynar. Her bölgenin kendine özgü geleneksel değerleri, inanç sistemleri, yaşam tarzları ve sosyal pratikleri, o bölgenin somut olmayan yerel kültür öğelerini meydana getirir.

UNESCO (2015), somut olmayan yerel kültür kapsamına ilişkin, dilden dile aktarılan çeşitli somut olmayan öğelerden gelenek ve örflerin, sanatsal etkinliklerin, sosyal ve toplumsal çeşitli uygulamaların, doğa ve evren ile ilgili çeşitli bilgilerin somut olmayan yerel kültür kapsamında nitelendirildi ine ulaşılmaktadır. Bu kapsamda, bir bölgenin örf ve adetleri, dini ritüelleri, dili, sözlü edebiyat ürünleri, müziği, sanatı, inanç sistemleri, oyunları ve toplumsal uygulamaları bu öğeler arasında yer alır. Somut olmayan yerel kültür öğeleri, geçmişten günümüze taşınan kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük önem taşır. Örneğin, Rize iline ait somut olmayan yerel kültür öğeleri, bölgenin tarihsel ve kültürel birikimini yansıtan önemli unsurlar arasında bulunmaktadır. Atma türküler, atasözleri, tulum, horon, çeşitli halk inanışları ve yayla turizmi gibi öğeler, Rize'nin kültürel

kimliğini oluşturan başlıca değerlerdir. Bu öğeler, yalnızca geçmişten bugüne aktarılan birer miras değil, aynı zamanda bölgedeki sosyal yaşamın sürekliliğini sağlayan dinamik unsurlardır. Rize'nin somut olmayan yerel kültür öğeleri, bölgenin toplumsal yapısının, bireyler arası ilişkilerin ve kültürel bütünlüğün anlaşılmasında önemli ipuçları sunmaktadır.

1.2.1 Dil

Dil kelimeler ve gramer yapısından ibaret bir iletişim aracı değildir. Konumuz açısından dilin önemi kültürle olan ilişkisidir. Dil kültürün taşıyıcısı ve ifade biçimidir. Kültür insanların zaman içerisinde oluşturduğu ve dünyasına verdiği anlamdır. Bununla bağlantılı olarak kültür insanların düşünme biçimini, gelenek ve göreneklerini, toplumsal ilişkilerini ilgilendirir. Dil ise kültürün bu boyutlarının zaman içerisinde ifade edilmesi, geleceğe taşınması bakımından önemlidir. Dolayısıyla dil kültürün ifade biçimidir. Bu yüzden Rize'de mevcut olan kültürün özelliklerini göstermesi bakımından Rize'ye özgü kelimelerin, deyimlerin, atasözlerinin yerel kültür hakkında önemli bilgiler vereceği söylenebilir.

1.2.2 Örf ve Adetler

Örf ve adetler, toplumsal hayatı düzenleyen normlardır (Yanardağ, 2017). Bir bakıma yazılı olmayan kültürel kurallara örf ve adetler ismi verilir. Bu kurallar bireyin toplum içinde nasıl davranacağını, etrafındaki insanlarla nasıl etkileşim kuracağını konu alır. Gün içinde belirli bir sınıfta, iş yerinde veya sokakta neyi yapmanın doğal ve beklenir olduğu o kültürün örf ve adetleriyle ilgilidir. Konuyla ilişkili olarak Rize ve çevresinde mevcut olan örf ve adetler, bu bölgedeki insanların toplumsal hayatta sürdürdüğü, koruduğu ve gelecek nesillere öğrettiği toplumsal kurallardır. Bunlarla ilişkili olarak Rize'de bir ailede akşam yemeğinde aile üyelerinin nasıl davrandığı, akraba ortamlarında kişilerin birbiriyle nasıl etkileşime girdiği yine örf ve adetlerle ilişkilidir.

1.2.3 Gelenekler

Kültürün ana unsurlarından gelenekler, toplumda geçmişten gelen kültür izleri, alışkanlıklar, bilgiler ve toplumsal davranışların bir bütünü halindedir. Zamanla devam

eden bir kültürel olgunun başka bir topluluk tarafından aynı şekilde korunarak devam ettiği durumlar gelenek olarak ifade edilmektedir. Bazı geleneklerin zaman içerisinde kaybolma durumları olurken toplum tarafından benimsenen kurallar kalıplaşmış olduğundan dolayı genellikle uzun yıllar boyunca yerlerini korumaktadır.

1.2.4 Din

Din ögesi, kültürlerin sürdürülmesinde ve oluşturulmasında etkin bir rol oynamıştır (Keçe ve Merey, 2011). Din, bugün Japonya’da Şintoizm ve Afrikan-Amerikan toplumunda Protestanlık düşüncesinin aynı zamanda dinlerin kültürleri oluşturmasında nasıl bir rol oynadığını açık bir şekilde göstermekte olduğunu söyler (Parker, 2005).

Toplumun birlik ve beraberliğinin sağlanması konusunda düzensizlik ve kaos gibi durumları engelleyerek toplumun bir arada ve değerlerine sahip çıkarak bir arada yaşamasına vesile olan yazısız kurallardan birisi ‘Din’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel Kültür öğelerinin geçmişten günümüze aktarılmasında gelenek ve göreneklerin devamlılığını sağlayarak ve kültürel öğeleri koruyarak önemli bir rol oynar. Rize iline özgü Yerel Kültür unsurları din kavramının birleştiriciliğiyle günümüze kadar süregelmiştir.

1.2.5 Fıkralar

Fıkralar, yöreden yöreye farklılık göstermekte olup bulundukları yerin kültürel izlerini taşımaktadırlar. Yer yer gülünç olmakla beraber toplumun kusurlarına ve karışıklıklarına dair yergi yönüyle de baskın olmaktadır. Dönemin kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal değerlerini de barındırabilecek olan fıkralar sözlü gelenek öğelerinden olup geçmişten geleceğe aktarılmaktadır. Milletlerin kendilerine özgü fıkraları bulunmakta olup, farklı coğrafyalardan farklı fıkralar çıkmakta ve ortak değerler olarak geleceğe aktarılmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi fıkralardan çokça yararlanır ve çocukların derse olan ilgisini çekebilmek için öğretmene yardımcı bir kaynak oluştururlar. Rize ilinin Yöresel Karadeniz fıkraları bulunmakta olup derslerde kullanılmaları öğrencilerin hazır bulunuşluğuna katkı sağlamaktadır. Bölgede birçok manevi kültür unsuru bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Fıkralar, Rize’nin yerel kültürünü yansıtan manevi öğelerden biri olarak karşımıza çıkar. Karadeniz Fıkraları

pek çok kitaba konu olmuş pek çok insan tarafından bilinen güldürü unsuru olarak toplumda yerini almaktadır. Türk kültürünün önemli bir parçası olan sözlü geleneğin ürünü olan Fıkralar yalnızca güldürmek için değil toplumun dili, dini siyasi ve ekonomik düşüncesini toplumsal bakış açısını da yansıtan değer olarak toplumda yerini alır. Fıkralarda genel olarak yöresel ağızla konuşulur bu da yörenin dilsel özelliklerine dair fikir edinmeyi kolaylaştırmaktadır. Fıkralarda halkın inancı, yaşayış biçimlerine dair ipuçları da göze çarpmaktadır. Dolayısıyla Rize yöresinin fıkraları sözlü geleneğin en önemli zenginliklerindendir.

Ormancıya Oyun isimli Fıkra örneği

Ormancıya Oyun adlı fıkroda bulunan Tunca köyü, köye devamlı uğrayan ormancıları ile bilinmekte olup ormancıların köylüleri rahatsız etmesiyle bilinen, Mustafa Dayı adlı karakter köylülere bir oyun oynamayı düşünmektedir. Ormancılar köye geldiğinde bir araziye dikkatli takip ederler, Mustafa Dayı adlı karakter ve köyden bir kadın köyün arka tarafından geçen yoldan mermi sesi duyunca "Oğlum vuruldu!" diye seslenmesini ister. Ormancıların yakınına giderek, nasılsınız der ve muhabbet ederler. Köylü kadın gittiği köyün arka tarafında yer alan bir odunu hedef olarak koyar ve ormancıları oduna doğru hedef almalarını söyler. Ormancılar nişan alıp hedefe mermi atmaya başlayınca köyün arkasında yer alan köylü kadın "Oğlumu vurdular!" diye feryat etmeye başlar. Ormancılar bu duruma ilk önce şaşırırlar. Mustafa Dayı adlı karakter "Eyvah! yavrumu vurdunuz, şimdi köy halkı sizi yaşatmaz" şeklinde söylenirken, ormancılar fazlaca korkup Mustafa Dayı adlı karaktere yardım için yalvarırlar. Mustafa Dayı adlı karakter da köyden aşağıya doğru kaçmalarını, bir daha köye uğramamalarını söyler ve onları oradan hızlıca kaçıtır (Rize Kültür Derlemeleri, 2011: 134).

Yağı Kurutma isimli Fıkra örneği

Çekirgeleri avlayan ve bundan kötü bir sonuç alarak ders alan köy halkı, bunun neticesinde şehirden gelenlere bir çeşit oyun oynamaya karar verir. Köye yakın Yaylalarda sakladıkları yağları şehirdekilere satma amacıyla köyden şehre inen köy halkı yaptığı yağın sattığı şehirlilerin köy halkı için Yağın neden böyle sarı olduğunu soranlara hemen tuz ekme olayını hatırlayarak Yağı biriktirip sonra “ovele” adı verilen

torbaya koyarız ve onu ateşin üstüne asıp kurumaya bırakırız der. Rize bölgesinde bulunan Ardeşen'iler bu tarifi oldukça dener, tarifleri uygular ve topladıkları tüm yağları bir torba içine koyar ardından diğer işlemleri yapıp ateşin üzerine astıklarını belirtmektedirler. Bu Yağ eridikçe ateşin büyüdüğünü, evin tutuşup yandığını ve şehirden vatandaşlara olayı iyice anlatır. Anlatmasının sonucunda ortada bir çeşit oyun olduğunu geç de olsa fark eder (Rize Kültür Derlemeleri, 2011: 135).

1.2.6 Türküler

Karadeniz Bölgesinde daha çok atma türkü geleneği ile karşımıza çıkan türküler birkaç kişinin karşılıklı atışmasından doğan sözlü gelenek ürünlerindendir. Atma türkülerin yanı sıra yöreye ait birden fazla yöresel türkü ve şarkı niteliğinde eserler bulunmaktadır. Atma türküler özellikle düğün, yaylada olan çeşitli eğlenceler, bayramlar, köyde yapılan iş birlikleri veya uzun süren yaylaya yapılan yolculuklar esnasında söylenen türkülerdir. Genellikle ağıt niteliğinde olumsuz duyguları belirten türkülerin aksine daha eğlenceli olarak karşımıza çıkan bu türküler karşısındaki ile alay etme amacıyla bir güldürü unsuru olarak Rize yöresinde yaşatılmaktadır. Rize yöresinde yaşayanlar düğünlerde, asker uğurlamalarında ve çeşitli eğlencelerde türkülerini bir iletişim aracı olarak kullanmışlardır.

Rize İlinde, Doğu Karadeniz Bölgesinde olduğu gibi köylerde atma türkü söyleme geleneği sürdürülmekte olup günümüzde bu geleneğin eskisi kadar devam ettirilmediği fakat yörenin kendine özgü türkülerinde bu geleneksel simgelere yer verildiği söylenebilir. Atma türküler tek taraflı da olmakla beraber birden fazla kişinin oluşturduğu topluluklarda da eğlence amaçlı söylenmekte olup günümüzde yaşatılmaya devam ettirildiği yörelerde bulunmaktadır.

Atma türkü söylemenin amacına ilişkin karşısındakini yermek, alay etmek gibi özelliklerinin yanında sohbet amaçlı da kullanılmaktaydı. Atma türküyü şartlandıran en önemli husus onların karşılıklı olarak yaratılmalarıdır (Kazmaz, 1976: 19-24).

1.2.7 Halk Oyunları

Rize bölgesinde halk oyunu olarak oynanan oyunlara genellikle Horon adı verilmektedir. Çeşitli yöresel müzikler ve geleneksel oyunlar ile beraber Doğu Karadeniz'in karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Trabzon bölgesinde yer alan

horon çeşitleriyle büyük oranda benzerlikler göstermektedir (Cihanoğlu, 2004: 180). Rize’de iki farklı türde halk oyunu benimsenmektedir. Hemşin ve Rize horonları olmak üzere 2’ye ayrılmaktadır. Hemşin yöresinde oynanılan horonlar genellikle tulum eşliğinde sürdürülürken, Rize bölgesinde horon daha çok kemençe beraberliğinde oynanmaktadır. Hemşin bölgesindeki halk oyunlarından daha farklı olan Rize horonları, İkizdere ve İyidere ilçelerinden doğuya doğru gidildikçe, Çayeli ve oranın sahil kesimini içine alacak kadar geniş ve büyük bir alana doğru yayılım göstermiştir (Küspeci, 1999: 82).

Bir Rize Halk Oyunu olarak Horon

Rize Yerel Kültürünün en önemli unsurlarından olan halk oyunu Horon olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha çok türkülerle ve tulum adı verilen çalgı ile çalınıp düğünlerde oynanan halk oyunu birkaç kişi ile de oynanabilmekle beraber kemençe ile de oynanan bölgeler bulunmaktadır. Kadınların oynadığı horon türü erkeklere göre farklılıklar göstermektedir. Rize’nin yukarı kesimlerinde sahil kesimine göre halk oyunlarının çeşidi ve enstrümanları konusunda çeşitlilik gözlemlenmektedir.

Bıçak Oyunu

Karadeniz bölgesinde yer alan bir başka halk oyunu olan Bıçak Oyunu, İki farklı kişinin el ele tutuşup dostça bir tavırla oynarken, bir kişinin diğer kişinin ayağına basmasıyla birlikte, birbirlerine uzak durarak ve ayrı ayrı oynamasıyla başlayan tekrar birleşirken ise birisinin nara atarak ve silahını çekmesiyle oyun alevlenmektedir. Bu silahın çoğu zaman kama olduğu görülmektedir. Çömelme hareketi ve ayakta çeşitli müzik ezgisi ile çabuk ve hareketli figürler gerçekleştirirler. Bir taraftan da kama adı verilen silah ile oynarlar. Oyun daha çok kemençeden çıkan müziğin vermiş olduğu ritim ile uyum içinde gitmektedir. Bir kazananı olmayan oyunda yenemeyen oyuncular oyun sonunda el ele vererek barışma hareketi yaparlar ve oyun biter (Küspeci, 1999: 87).

1.2.8 Atasözü ve Deyimler

Atasözleri geçmişten günümüze kültürel mirasımızın taşıyıcısı olan atalarımızın uzun uğraşlar sonucu oluşmuş değer yargılarına dayanan ve bu yargılarını

genel kurallar çerçevesince akıllı düşünce ya da öğüt olarak nitelendirmiş, kalıplaşmış bu öğütlerin çeşitli biçimleri bulunan topluluklar tarafından benimsenmiş olan özsözler olarak ifade etmektedir. (Aksoy, 1993: 37). Deyimlerin ve Atasözlerinin içerisinde yörenin günlük hayatına ilişkin bilgiler bulmak mümkündür. Rize yöresinin kendine özgün deyim ve atasözlerinde de bölgeye ilişkin pek çok bilgiye ulaşmak kaçınılmazdır. Atasözleri ve deyimler yerel toplumların günlük yaşamlarından kesitleri, hayat içerisindeki tecrübelerini yansıtan sözlerden oluşan anlamlı ifadeleri kapsamakta olup içerisinde bulunduğu toplumun değer yargılarını şekillendiren bir yöne sahiptir. Deyimler, dikkat çekici yönüyle beliren ve bir anlatım tarzı ifade eden aynı zamanda gerçek anlamından daha farklı bir anlam ifade eden kalıplaşmış sözcüklerin topluluk halinde bulunmasıyla meydana gelmektedir (Aksoy, 1968: 37).

Rize Yöresinden Derlenen Atasözleri

Dedesı erik yemiş, torununun dişi kaşınmış (Bekar, 2012: 108).

Açık havada çam dibini kirlletme, yağmur yağdığı zaman sana lazım olur (Bekar, 2012: 108).

Rize Yöresinden Derlenen Deyimler

Ada kesmek: Balık tutabilmek için derenin yatağını değiştirmek (Bekar, 2012: 104).

İnsan rahat bulmaz, şimdi elmemiş (Öztürk, 2005: 29).

1.2.9 Ağız (Dil)

Rize İlinin kullandığı ağız Kuzey Anadolu-Karadeniz grubundan gelen ama kendine ait işitsel özellikleriyle bu gruptaki illerle komşu olmasına rağmen farklılık gösteren bir dil yapısına sahip olmakla beraber, Bölge için önemli olan adeta bir yasa özelliği ifade eden ve işitsel etkenlerden başka yaygın konulara yönelik meydana gelen farklı ses biçimlerinin yanı sıra kendi benliklerini yitirmelerine yol açmaktadır (Günay, 2003: 37).

Rize Ağızlarından Lazca

Arrianus, isimli tarihçi yaşamını sürdürmekteyken, Lazlar, Sohumi adı verilen kentten başlangıç noktası olarak Trabzon'a kadar gelmekte olan bölgede ikamet

etmekte olduklarını bildirmektesyken, Bizanslı halkın “Laz” olarak ifade ettikleri bu topluluk için, Gürcüler ve Abazalar olarak adlandırılan yerel toplulukların yine Bizanslıların “Lazika” adını verdikleri devletlerine ise Gürcüler ve Abazalar “Egrisi” adını vermekte oldukları ifade edilmektedir. (Aksamaz, 2013:8).

Günümüzde Rize merkezi ve birçok ilçesinde Lazca dilinin kullanım sıklığı azalmaktadır. Daha çok Rize’nin yukarı kesimlerinde yaşça büyük kimseler tarafından halen yaşatılmakta olup genç nüfusun Lazca diline ilişkin konuşma rutinleri sınırlı olarak devam etmektedir. Lazcadaki çoğu ses Türkçeye benzer olarak ifade edilmektedir. Yörede yerli ve yabancı ziyaretçiler konuşulan dile pek aşina olmasalar da fonetik yapıdan kavramların uyumu dilin anlaşılmasına yardımcı olabilmektedir.

1.2.10 Oyunlar

Oyun kavramının, çocukların ve yetişkinliklerin özgür hissettiği ama bazı katı kuralları da olan belirli zaman ve çeşitli mekânlar içinde eğlenceye dayalı gerçekleşen, amacı yok gibi gözüken ama bir amaca sahip olan, hem gerilim hem de mutluluk duygusu içeren alışlagelmişten farklı olacak şekilde iradeye dayalı bir eylem ve faaliyet olduğu düşünülmektedir (Huizinga, 2013: 50); Oyun kavramının kültürden daha eski bir kavram olduğunu, hayvanların da çeşitli oyunlar oynayabildiğini insanların bir araya gelerek oluşturduğu kültür kavramının oluşabilmesi için insana ihtiyaç olduğunu fakat oyun için aynı şeyin söylenilemeyeceğini, bu örneğin neticesinde oyun kavramının kültür oluşmadan önce de varlığını koruyan bir öge olduğunu vurgulamaktadır.

Rize bölgesine ait Yerel İsim Oyunu

İnce bir çubuk ile ya da ince bir çalı bulunarak ateşle yakılır ardından oyunu oynayan herkes baş harfi düşünerek o harf ile aynı olan bir isim düşünerek sesli bir şekilde söyler ve o isimi söylerken de ince çubuk oyuncular arasında dolaştırılmaktadır. İnce çubuk hangi oyuncunun elinde ateşi sönerse ona uygun bir ceza belirlenir. Ateşi sönen çubuğun yaydığı kara boya ile yüzü işaretlenmektedir. Bu oyun Karadeniz bölgesinde genellikle yaylalarda oynana bir oyun olarak dile getirilmektedir (Gündüz, 2002: 129).

Rize bölgesine ait Oyuncaklar

Çahatara: İki adet cevizin bir araya gelmesiyle oluşturulan bir çocuk oyuncuğı olarak bilinmektedir. (Öztürk, 2005: 240).

Çortikal: Livor adı verilen ağaçtan kesilerek yapılan yöredeki çocukların ustası adı verilen ya da çeşitli buruşturulmuş kâğıt parçalarını güçlü nefes hareketiyle fırlattıkları, içi iyice oyularak boşaltılmış kavala benzeyen kamış sopaya verilen oyuncak adı olarak bilinmektedir (Öztürk, 2005: 288).

Rize yöresinde eskiden çocuklar dışarıda, sokakta, köylerde, yaylalarda geçirdikleri zaman içerisinde pek çok farklı oyun keşfetmiş ve bu oyunlar için aracı olan yaratıcı oyuncakları ile doğada vakit geçirirlerdi. Yaptıkları bu oyuncaklar sosyal becerilerini, yaratıcılıklarının ve iletişim kurma becerilerini geliştirmeleri için katkı sunmaktaydı. Ancak günümüzde bu oyuncakların yerini bilgisayar oyunları almakta ve yöredeki çocuklar daha çok evlerde vakit geçirmektedirler.

1.2.11 Halk İnanışları

Somit olmayan kültürün bir parçası olan halk inanışları, çeşitli kişiler tarafından ya da topluluk ile birlikte, bir düşüncenin bir ögenin gerçek olduğunun kabul edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Halk inanışları daha serbest bir özellik gösterirken, herkesin benimseyeceği bir katılık taşımamaktadırlar farklı topluluklar arasında bile değişiklik gösterebilirler (Boratav, 1997: 7).

Rize İnanışları

Rize bölgesinde yeni doğan bebeklere ilişkin salyası çok akan bebeklere “şela kesmek” adı verilen salyayı kestiğı düşünülen yerel uygulama yapıldığı durumda, bebeğın salyasının akmasının azalacağına ya da yok olacağına inanılmaktadır (Öztürk, 2005: 1058):

Rize yöresinde evlilik çağına ilişkin farklı inanışlar mevcuttur. Önceden kız ve erkeklerin dışarıda birbirlerini görmeleri mümkün değildi. Daha çok düğünlerde, bayramlarda, yaylalarda görüşülen yörede evlilik bireylerin iradeleri dışında gerçekleşmekteydi. Onlara sormadan görücü usulü bir evlilik düzeni devam etmekteydi.

Askerlik

Her önemli etkinlikte varlığını gösteren çeşitli adetler gibi askerlik görevinin de etrafında çeşitli adetler ve kutlamalar bu bölgede mevcuttur (Artun, 2005: 144).

Rize ilinde askerlik erkeklerin hayatında büyük bir öneme sahiptir. Çeşitli kutlamalar ve etkinlikler mevcuttur. Atma türküler de bunlardan biridir. Askere gidecek gençler öncesinde havaya silah atarlardı sonra bir evde toplanır türküler eşliğinde yapılan yemekleri yer daha sonrada tulum eşliğinde horon oynarlardı.

Yağmur Duası

Yağmur duasının birçok farklı şekillerde yörede yapıldığından söz edilmekten, Cemaatle birlikte yapılan dualarda dere kenarı daha çok yer olarak seçilerek suya bir işaret atılır ve üzerine bir adet taş konmasıyla birlikte ağaç fidanlarının uzayan tarafları üç kez dereye batırılırken, üç kere de dua için abdest aldırılır, hoca ön tarafta dururken, cemaat arka tarafta parmaklar ile birlikte aşağı doğru yönlendirilerek dua edilir ve bu duadan sonra yağmurun yağdığına ilişkin bir inanış varlığını sürdürmekteydi (Rize Kültür Derlemeleri, 2011: 42).

Rize İnanışlarından Güneş Duası

Yörede kapalı havaların fazla oluşundan dolayı, Caferoğlu, birbirine karşıt gözüken “Yağmur-Güneş” adlı törenin yağmurun yağması için olanının daha çok iç Anadolu da gözlemlendiğini güneşin açmasının dilendiği durumun ise Karadeniz bölgesinde mevcut olduğunu belirtmektedir (Caferoğlu, 1956: 68). Bölgede Yayla hayatını yaşamakta olan yerel halk yaylaların sert iklim şartları oralarda durmadan yağın yağmurlar dolayısıyla güneşe hasret kalarak güneşin çıkmasını istemişler ve sıcaklıkların yükselmesini dilemişlerdir. Güneş duası günümüzde halen sürdürülmekte olup Trabzon’a bağlı Sürmene yaylalarında bu duayı gerçekleştirdiklerine dair bilgiler öne sürülmektedir. Bu dua’ ya Trabzon yöresinde “Sis kovma” adı altında devam edilmekte olduğu belirtilmektedir (Coşar, 2000: 161)00

Her millette olduğu gibi Rize bölgesinde de yerel halkın bazı inanışlara sahip olduğu söylenebilir. Rize ilindeki inanışlar geçmişten bugüne canlılığını korumaktadır. Şehir merkezlerinde köylere göre kısmen yaşanan bu inanışlar kültürün ayrılmaz bir parçası olarak günümüze kadar süregelmiştir. Rize de düğünler yöresel

halk inançlarının yaşatıldığı yerlerden birini oluşturmaktadır. Daha çok köy düğünlerinde gözlemlenebilen bu inançlar yörenin etnik unsurlarındandır. Rize ilinde birden fazla farklı toplumun izleri görülmektedir.

Rize İli, Halk inanışları açısından oldukça zengin örnekler sunmaktadır. Özellikle yeni evlenen çiftleri kötü ruhlardan koruma amacıyla çeşitli yöntemler ve inanışlar, yeni doğan bebeğin evden çıkarılmaması, ölen kişinin odasının ışığının bir süre açık bırakılması gibi yöredeki çeşitli inanışları hayatın her aşamasında gözlemleyebilir ve deneyimleme şansı elde edilebilmektedir. Diğer yörelerin inanışlarına bakıldığında Rize ilindeki yerel inanışlar benzerlik gösterebilmektedir. Düğün, asker uğurlama, nazar inancı gibi unsurlar Anadolu da var olan inançlarla benzerlik göstermektedir.

1.2.12 Yayla Turizmi

Rize ilinin yerel kültürel değerlerine ilaveten doğal coğrafi unsurlarının en önemli unsuru Yaylaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaylacılık faaliyetleri yörenin koşullarından dolayı kaçınılmaz hale gelmiştir. Geçmişten bu yana kış mevsiminde şehirlerde kalan yaz mevsiminde serin yaylalara çıkan yerli halk yaylada hayvanlarını otlatıp yöresel ürünlerini peynir, süt, tere yağ gibi bu sayede karşılamaktadır. Yaylaların daha çok Çamlıhemşin, İkizdere gibi yerleşim yerlerinde yoğunlaştığı görülmektedir Son yıllarda yörenin bu eşsiz doğal güzellikleri yerli ve yabancı turistler tarafından cazibe merkezi haline gelmiştir.

2. SOSYAL BİLGİLER ve YEREL KÜLTÜR

2.1 Sosyal Bilgiler ve Yerel Kültür İlişkisi

Somut olmayan kültürel miras ile ilgili kazanımların en yoğun biçimde yer aldığı ünite, Kültür ve Miras ünitesidir. Gürel ve Çetin (2018)'e göre Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yapılan son değişikliklerle birlikte kültür ile ilgili öğelerin daha çok “Kültür ve Miras” öğrenme alanında toplandığı ve bu alanda önem verildiği görülmektedir. Pehlivan (2015)'e göre Sosyal Bilgiler programında “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde kültürel miras ile ilgili kazanımların yoğun bir şekilde yer almasından dolayı kültür ile ilgili etkinliklerin düzenlenmesine imkân sağlamaktadır. Sertkaya (2010) ise, Sosyal Bilgiler dersinde kültürel öğelerden faydalanabilmek ve dersin öğretiminde program kazanımlarını uygulayabilmek için Kültürel Miras öğrenme alanının amaca uygun olduğunu belirtmektedir. Konuya ilişkin etkinliklerin de en fazla bu üniteye bulunduğu görülmektedir. Yerel kültür, toplumların kültürel miraslarını korumalarına katkı sağlarken aynı zamanda toplulukların farklı özelliklerini ayırt etmede önemli bir rol üstlenmektedir. Dil, atasözleri, deyimler, türküler ve fıkralar gibi öğeler somut olmayan kültürel mirasın başlıca unsurları arasında yer almakta; kültürel mirasın aktarımına katkı sağlayan manevi öğeler ise kültürel zenginliğin artmasına hizmet etmektedir. Yeşilbursa'nın (2011) çalışmasında da Sosyal Bilgiler dersinde kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarını olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, Kültür ve Miras ünitesinin yalnızca geçmişin değerlerini aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda bu mirasın geleceğe taşınmasının önemini vurgulayan bir içerik sunduğunu göstermektedir. Öğrencilerin kendi kimliklerini tanımlarına ve farklı kültürlerle karşı saygı geliştirmelerine katkı sağlaması açısından da önem taşımaktadır.

Kültür ve Miras ünitesi, genellikle somut ve soyut öğeler çerçevesinde ele alınmaktadır. Gelenekler, sözlü eserler ve müzik gibi soyut öğeler toplumdaki kültürel değerlerin incelenmesine imkân vererek öğrencilerin kültürlerini öğrenmeleri ve ona sahip çıkmaları açısından fayda sağlamaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2018) programında bu yaklaşımın kültürün korunarak geliştirilmesi yoluyla milli bilincin oluşturulmasına hizmet ettiği belirtilmektedir. Anadolu'nun tarih boyunca birçok

kültürün etkileşim alanı olması, kültürel zenginliği artırmış ve bu birikimin korunması noktasında Sosyal Bilgiler dersine önemli bir sorumluluk yüklemiştir. Ders, toplum yaşamına ait unsurların aktarımıyla bireylerin kültürel bağlarını güçlendirmekte ve etkili bir Sosyal Bilgiler öğretiminin gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır (Selanik Ay, 2010).

Yerel kültür eğitimi, Sosyal Bilgiler dersinde içeriğin öğrencinin yaşadığı çevreyle ilişkilendirilmesi sayesinde öğrenmenin daha anlamlı hale gelmesine yardımcı olmaktadır (Akcan, 2016). Bu süreç, toplumsallaşmanın gerekleriyle bir bütünlük sağlamak ve öğrencilerin topluma uyumunu desteklemektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2024) kültür ve mirasın korunması, milli kimliğin güçlendirilmesi ve değerler eğitiminin müfredata entegrasyonu Maarif Modelinin temel boyutları arasında yer almaktadır. Öğrencilerin Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilinci geliştirmeleri, milli ve manevi değerlerin yanı sıra evrensel değerleri de benimseyerek erdemli insan olmanın yollarını öğrenmeleri beklenmektedir (Arslan ve Meydan, 2021). Bununla birlikte, zamanı iyi okuyabilen, demokratik değerleri benimseyen, çevre bilincine sahip, haklarını bilen ve kullanabilen, geleneklerinin farkında olan, teknolojiyi takip eden ve medya okuryazarı bireylerin yetiştirilmesi de programın amaçları arasında yer almaktadır (Gürel ve Çetin, 2018). Sosyal Bilgiler dersi bu yönüyle hak ve sorumluluklarını bilen, etkin ve sorunlara çözüm üreten iyi vatandaş yetiştirme hedefiyle öne çıkan derslerden biri olarak görülmektedir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012). Öğretmenlerin yakın çevreden verdikleri örneklerle öğrencilerin konuyu içselleştirmelerine yardımcı olmaları da öğrenmenin kalıcılığını artırmakta ve öğrencilerin çalışkan, sorumluluk sahibi ve değerlerine bağlı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır.

2.2 Sosyal Bilgilerde Yerel Kültürün Önemi

Bu kısmı daha fazla atıf ve argümanla destekleyelim. Yerel kültürel unsurlar, bir toplumun tarihini, kimliğini ve değerlerini yansıtan etkili ögelere sahiptir. Güleç ve Yalçın (2025) Yerel kültürel unsurları, belirli bir coğrafi bölgeye özgü tarihsel, sosyal ve tüm çevresel koşulların bir araya gelerek şekillendirdiği kültürel değerler olarak ifade etmektedir ve bu değerlerin yemekler, giysiler, dil, el sanatları vb. kültürel

öğelerden oluştuğunu belirtmektedir. Harrison (2013) ise yerel kültür öğelerinin kültürel mirasın geleceğe taşınmasında bir köprü görevi gördüğünü söylemektedir. Sosyal Bilgiler dersinde yerellik kavramı önemli bir yere sahiptir ve öğretimin zenginleştirilmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Yerellik, kapsamlı bir kavram olmakla birlikte birçok disipline kaynaklık etmektedir. Sidekli ve Karaca (2013), öğrencilerin sosyal bilgiler dersini öğrenirken, öğrenmelerin daha kalıcı olması için yerel öğelerin kullanılmasının önemine dikkat çekmektedir. Sosyal Bilgiler eğitiminde yerel kültür öğeleri, öğrencilerin hayat boyu öğrenmelerine katkı sağlayan farkındalıkların oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bu öğeler, kültür aktarımı bağlamında öğrencilerin soyut örnekler üzerinden somut yaşantılar kazanmalarını desteklemektedir. Kültür öğelerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması da ancak etkili bir yerel kültür eğitimiyle mümkün olabilmektedir. Yerel kültüre dayalı bir öğretim, öğrencilerin yakın çevrelerinin özelliklerini daha iyi tanımalarını sağlamakta; böylelikle ulusal değerlere sahip çıkarak bunları gelecek nesillere aktarma fırsatı sunmaktadır.

Bu amaçlara ulaşabilmek için derslerde kültürel unsurların bilinçli şekilde kullanılması gerekmektedir. Bunun ön koşulu ise kültürel farkındalık geliştirmektir. Kültürel farkındalık, değer ve inançlar gibi kültürü biçimlendiren unsurları tanımayı ve gelişmiş bir kültürel bilince sahip olmayı ifade etmektedir. Bu farkındalığa sahip bireyler, içinde yaşadıkları kültürün kendileri üzerindeki etkisini kavrayabilmektedir (Burchum, 2002). Gelişen dünya düzeninde yerel kültür değerlerine sahip çıkabilmek için Sosyal Bilgiler eğitiminde öncelikle yakın çevreden başlanması önemlidir. Öğrenciler, bu sayede geçmiş değerlerini gelecekle buluşturma fırsatı yakalarken aynı zamanda toplumsallaşmakta ve sosyalleşmektedir. Yerel kültürü farklı yönleriyle inceleyen öğrenciler, yakın çevre örnekleriyle ilişkilendirme yaparak anlamlı öğrenmeler gerçekleştirmekte ve kendi kültürlerine dair daha güçlü bir bilinç geliştirmektedir. Dolayısıyla bireyin ülkesinin kültürünü tanıması ve bu konuda fikir sahibi olabilmesi için öncelikle yaşadığı çevrenin yerel kültürü üzerinden öğrenme sürecine dahil edilmesi gerekmektedir.

2.3 Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim Yaklaşımına Göre Yerel Kültür

Kültürel değerlere duyarlı eğitim (KDDE), eğitim ortamında tüm öğrencilerin din, dil, ırk, cinsiyet gibi farklılıkları gözetilmeksizin başarıya ulaşabilmelerini hedefleyen, öğrencilerin tutum, ilgi ve öğrenme yaklaşımlarını etkileyen unsurların kültürel bir bağlamda ele alınması olarak tanımlanmaktadır (Gay, 2014). Bu yaklaşım, özellikle devlet okullarında farklı kültürel arka planlara sahip öğrencilerin eğitim süreçlerine etkin katılımını sağlamayı amaçlamaktadır. KDDE, yeni gelen öğrencilerin kendi kültürleriyle derslerde verilen kültür eğitimi arasında bağ kurarak sınıf içi motivasyonlarını ve ilgilerini artırmaya yönelik yenilikçi bir anlayış olarak ortaya çıkmıştır (Ladson-Billings, 1994; Vavrus, 2008). Farklı kültürlerden, farklı diller konuşan öğrencilerin başarılarını artırmayı hedefleyen çalışmalar sonucunda “kültürel hassasiyet pedagojisi” olarak da adlandırılan bu teori geliştirilmiş, öğrencilerin kültürel ve dilsel güçlerinin eğitim ortamına entegre edilmesiyle akademik başarılarının artacağı vurgulanmıştır (Villegas ve Lucas, 2002).

Sosyal Bilgiler dersinde yerel kültür öğretimi gerçekleştirilirken öğrencilerin yaşadıkları çevreye ait kültürel zenginlikleri tanımaları sağlanmalı ve bu süreç, kültüre duyarlı eğitim anlayışıyla desteklenmelidir. Böylece öğrenciler, ulusal kültürü öğrenirken sahip oldukları hazır bulunuşluk düzeyi sayesinde konuları daha kolay kavrayacak, öğrenme sürecinde güçlük yaşamayacaktır. Her öğrenci aynı kültürel geçmişe sahip olmadığından, sınıfta farklı değerlerin bir araya gelmesi kaçınılmazdır. Bu noktada öğretmenler, kültüre duyarlı eğitim yaklaşımını derse entegre ederek öğrencilerin kültürel farklılıklarına saygı göstermeli, farklı kültürel öğelere derslerinde yer vererek öğrencilerin ilgisini artırmalı ve bireyselleştirilmiş öğrenme ortamları sunmalıdır. Böyle bir uygulama, öğrencilerin motivasyonunu yükseltmekte ve öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilerin kavrama düzeylerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

Öğretmenlerin kültürel farklılıkları sınıfa taşıırken farklı öğretim yöntem ve materyallerden yararlanmaları, hem öğretim sürecini kolaylaştırmakta hem de öğrencilerin farklı kültürel değerleri benimsemelerine yardımcı olmaktadır. Dere (2019)’a göre Sosyal Bilgiler dersinin öğretim süreci ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, sosyal bilgiler dersinde öğretim materyalleri kullanıldığında öğrencilerin derse olan katılım düzeylerinin artışa geçtiği, konuları somutlaştırma ve kalıcı

öğrenmeye ilişkin katkı sağladığı vurgulanmıştır. Bu bağlamda gerektiğinde öğrencilerin aileleri ve yakın çevreleriyle iletişim kurulması, yerel kültürel unsurların öğrenilmesini destekleyici bir işlev görmektedir. Öğretmenlerin, öğrencilerinin yerel kültürlerine dair bilgi sahibi olmaları, sınıf içi iletişimin güçlenmesini sağlamak ve kültürel kopuklukların önüne geçmektedir. Yerel kültür eğitimi sırasında yakın çevreden verilen örnekler, dersin hem eğlenceli hem de anlamlı hale gelmesini sağlamaktadır. Ancak özellikle mülteci öğrencilerin sayısının artması ve farklı şehirlerden gelen öğrencilerin yeni kültürel ortamlara uyumda yaşadığı güçlükler, öğretim sürecini zorlaştırmaktadır. Öğretmenlerin çoğunun farklı bölgelerden gelmesi ve bulundukları bölgenin kültürel tarihine yeterince hâkim olmamaları da bu durumu pekiştirmektedir. Bu nedenle müfredat, öğretmen ve öğrenci iş birliği içerisinde yerel tarih ve değerlerin aktarımına daha fazla önem verilmelidir (Özbek Gül & Şeker, 2021).

Yerel kültür eğitimi, ailede başlayan ve öğrencinin ilkokul yıllarında tanıştığı bir süreçtir. Ancak farklı bir kültürel çevreye taşınan öğrenciler, bu yeni ortama uyum sağlamakta zorluk yaşamaktadır. Bu noktada kültürel duyarlılıkla yürütülen bir eğitim süreci, hem bölgesel kültürün aktarımını hem de ulusal kültürün öğretilmesini sağlamaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerin kültürel geçmişlerini dikkate alarak derslerini yapılandırmaları, öğrencilerin sınıfa uyumunu kolaylaştırmakta ve kültürel yabancılaşmayı önlemektedir. Bu sayede öğrenciler, kendi kültürlerini öğrenme ortamında görebilmekte ve farklı kültürleri anlamaya daha açık hale gelmektedir.

Türkiye’de eğitim sisteminde öğrencilerin kültürel farklılıklarının büyük oranda göz ardı edildiği ve bu durumun öğrencilerin kendi kültürlerini yeterince tanıyamamalarına yol açtığı görülmektedir. Eğitim süreçlerinde kültürel farklılıklara duyarlı pedagojik yaklaşımların yeterince benimsenmediği, çokkültürlü eğitim ve kültürel değerlere duyarlı öğretim anlayışlarının aktif biçimde uygulanmadığı belirtilmektedir (Kocakaya & Kotluk, 2018). Öğrenciye dönük, değerlere duyarlı bir eğitim anlayışının hayata geçirilmesi, hem kültürel farklılıkların dikkate alınmasını hem de öğrencilerin kendi kültürleriyle birlikte diğer kültürleri anlamalarını kolaylaştırarak eğitim ortamlarının niteliğini yükseltecektir.

2.4 Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim ve Öğretmenler

Öğretmenler, öğrencilerin kültürel ve dilsel güçlerini ortaya çıkarmak için çaba göstermektedir. Bu becerilerin eğitim ortamına entegre edilmesiyle akademik başarının artacağı kabul edilmektedir. Kültüre duyarlı eğitimin temel özelliği, yalnızca öğretilen kültürün değil kaynak kültürlerin de öğretim ortamına taşınarak öğrencilerin farklı becerilerinden doğan zenginliğin fark edilmesi ve kültürel duyarlılığın sağlanmasıdır (Gay, 2014). Öğretmenler kültürün aktarılmasında rehber konumundadır. Ancak farklı kültürlere sahip öğrencilerin kültürlerine yönelik önyargılar, onların sınıf içi beklentilerinin göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle eğitim süreçlerinin başarı ve eşitliği sağlamak için kültürel değerlere ve farklılıklara uygun biçimde düzenlenmesi önem taşımaktadır (Karataş ve Oral, 2024). KDDE, öğrencilerin kültürel değerlerini, bilgilerini, deneyimlerini ve tutumlarını dikkate alarak öğretim ortamını daha anlamlı hale getirmeyi amaçlar. Bu yaklaşım, öğrencilerin hem bireysel yeteneklerini ve akademik başarılarını geliştirmelerine hem de özgür, demokratik ve eleştirel bir bilinç kazanmalarına katkı sağlar (Gay,2018). Öğrencilerin sürece aktif katılımını merkeze alan bu anlayış, öğretmen merkezli eğitim anlayışına karşıdır. Öğretmeni yalnızca bilgi aktarıcısı olarak görmek yerine, öğrencilerin bilgi üretme ve öğrenme süreçlerinde aktif katılımını destekleyen bir rehber olarak konumlandırır (Gay, 2018).

Öğretmenlerin, etnik ve kültürel farklılıklara ilişkin bilgi edinmeleri ve bu bilgileri programlara, materyallere ve içeriklere entegre etmeleri gerekmektedir. Kültürel değerlere duyarlı öğretmenler, öğretim materyallerindeki çokkültürlü güçlü ve zayıf yönleri belirleyip gerekli değişiklikleri yapabilmelidir (Kotluk ve Kocakaya, 2018). Öğrencilerin neler bildiklerini ve yapabileceklerini ortaya çıkarmak, öğretmenlerin onlarla kurduğu iletişimin niteliğine bağlıdır. Eğitim ortamları, öğrencilerin kendilerini rahatlıkla ifade edebildikleri yerler olmalı; öğrencilere hem kendi kültürel değerlerini korumanın hem de yeni kültürleri öğrenmenin yolları öğretilmelidir (Ladson-Billings,1995b). Bu süreçte öğretmenler, öğrencilerini kendi kültürel değerlerini öğrenme ortamına taşımaları için cesaretlendirmeli, aileleri de sürece dahil ederek öğrencilerin aşına oldukları kültürel deneyimlerden yararlanmalıdır (Kotluk ve Kocakaya, 2018). Böylelikle öğrenciler hem kendi kültürlerini yansıtır hem de farklı kültürlere sahip bireyleri tanıma fırsatı bulur.

Öğretmenlerin öğrencilerin kültürlerine merakla yaklaşmaları, onların yaşadığı sorunları en aza indirmelerine yardımcı olur ve sınıf içi iletişimi kuvvetlendirir. Öğretim programlarının öğrencilerin kültürel değerleri, ön öğrenmeleri ve ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirilmesi; ötekileştirici ve basmakalıp unsurlardan arındırılması gereklidir (Kotluk ve Kocakaya, 2018). Öğrencilere kendi kültürlerini öğrenme ve koruma imkânı sunarken aynı zamanda yeni kültürlerle açık olmaları sağlanmalıdır. Bunun için öğretmenlerin, farklı kültürel değerlerin öğrencilerin iletişim biçimlerini ve öğrenme davranışlarını nasıl şekillendirdiğini bilmeleri önemlidir (Gay, 2018). Öğretmenler, farklı kültürlerle sahip öğrencilerin beklentilerini görmezden gelmek yerine onları anlamaya yönelik bir yaklaşım benimsemelidir. Böylelikle öğrenciler yabancılaşmadan uzaklaşıp öğrenme ortamında daha etkin hale gelebilirler. Sonuç olarak, öğretmenlerin öğrencilerin kültürlerine yönelik merak ve anlayış geliştirmesi, farklı kültürlerden gelen öğrencilerin yaşadığı uyum sorunlarını azaltarak öğrenme süreçlerine aktif katılımlarını teşvik eder. Bu yöntem, sınıf içinde öğrenciler arasında karşılıklı kültürel merak uyandırmakta ve daha kapsayıcı bir öğrenme ortamı oluşturmaktadır.

2.5 Sosyal Bilgiler ve Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim

Sosyal Bilgiler öğretmenleri, müfredat kapsamında dersin geneline ya da belirli ünitelerine kültür kavramını ve kültürün çeşitli özelliklerini dahil ederken öğrencilerin kültürel değerlerine duyarlı bir yaklaşım sergilemektedirler. Gay (2014)'e göre öğretmenlerin kültürel değerlere ilişkin duyarlı yaklaşımları, öğrencilerin öğrenme ortamlarında daha aktif yer almalarını sağlamaktadır. Öğrencilere kültürel varlıkları tanıtmak ve kültürü içselleştirmelerini sağlamak için farklı yöntem ve tekniklerden yararlanmaktadırlar. Çiftçi ve Aydın (2014) Öğretmenlerin eğitim programlarının içerisine kendi yaşantı, kültür ve bakış açılarını dahil ettiğinde öğrencilerin derse olan motivasyonunun önemli ölçüde arttığını belirtmektedir. Soyut bir kavram olan kültürün daha iyi anlaşılabilmesi adına öğretmenlerin yakın çevreden verdikleri örnekler konunun somutlaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda yerel kültür eğitimi, öğretmenlerin derslerinde sıkça başvurmaları gereken önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Yerel kültür aracılığıyla öğrencilerin yaşadıkları bölgedeki somut ve soyut kültürel öğeleri öğrenmeleri ve kavramaları kolay olmaktadır. Öğrenciler,

yaşadıkları bölgenin dili, atasözleri, deyimleri, gelenek ve görenekleri, örf ve adetleri, türküleri ve fıkraları gibi unsurları tanıyarak geçmişten günümüze taşınan kültürel zenginlikleri daha anlamlı bir şekilde öğrenebilmektedir. Bu süreçte öğrenciler, önce yakın çevrelerinden kültürü tanımakta, ardından ulusal kültür kavramını daha kolay ve kalıcı biçimde öğrenebilmektedir.

Kültürel değerlere duyarlı öğretmenler; kültür, sosyoekonomik statü, engellilik ve dilin öğrencilerin eğitim ve okul başarılarını nasıl etkilediğinin farkında olan kişilerdir (Kotluk ve Kocakaya, 2018). KDDE yaklaşımı da öğrencilerin eğitim ortamında farklı kültürlerden gelmeleri nedeniyle yabancılaşma, geri planda kalma ve sınıfa adapte olamama gibi sorunlar yaşadıklarını dikkate almakta, bu nedenle öğretmenlere öğrencilerin kültürlerini derslere dahil ederek sınıf içi uyumlarını kolaylaştırma görevi yüklemektedir. Tıpkı yerel kültür eğitiminde olduğu gibi, farklı kültürlerle mensup öğrenciler kendi kültürlerini öğrenme ortamında gördüklerinde derse daha aktif katılmakta ve ilgileri artmaktadır. Aynı zamanda sınıfın çoğunluğunu oluşturan öğrenciler de farklı kültürlerden gelen akranlarının değerlerini tanıyarak onları benimsemekte, bu da sınıf içinde uyum ve huzurun sağlanmasına katkı sunmaktadır. Ancak öğretmenlerin genellikle farklı kültürlerden gelen öğrencilerin kültürlerine gereken önemi vermedikleri, genel bir kültür eğitimiyle konuları yüzeysel bir biçimde aktardıkları görülmektedir. Çoğu zaman kitle iletişim araçlarından edindikleri sınırlı bilgilerle yetinmekte, bu da öğrenciyle kurulan iletişimin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Oysa öğretmenin öğrenciyi merkeze alan, kültürel değerlere dayalı bir öğretim planı uygulaması, öğrencilerin derse katılımını artırarak anlamlı ve kalıcı öğrenmeler meydana getirecektir. Geçmişin kültürel zenginliklerini geleceğe aktarmak ve bugünü koruyarak geleceğe taşımak, öğretmenlerin bir vatandaşlık görevi olarak değerlendirilebilir. Yakından uzağa ilkesi doğrultusunda öğretmenlerin öncelikle yerel, ardından ulusal kültürleri öğrencilere aktarmaları, onların hem etkin vatandaşlık becerileri kazanmalarına hem de güçlü bir kültürel bilinç geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Bu noktada KDDE kuramı ile yerel kültür eğitimi arasındaki ilişki dikkat çekicidir. Genellikle yüzeysel biçimde ele alınan yerel kültürün aslında kültürel eğitim açısından taşıdığı önem büyüktür. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde yerel kültür kavramını ve öğelerini kullanmaları, bu unsurları öğrenciler aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarmaları kritik bir gerekliliktir. Ancak

öğretmenlerin yerel kültüre gereken önemi vermedikleri, ders kitaplarında sunulan sınırlı bilgilerle yetindikleri ve bu nedenle kültür öğretiminin yüzeysel kaldığı da ifade edilebilir. Oysa KDDE yaklaşımıyla birlikte öğretmenler, öğrencilerin kültürel değerlerinden hareket ederek eleştirel ve çokkültürlü bir bakış açısına sahip, sosyal adaleti yeniden inşa edebilecek bireyler yetiştirmelidir. Bu pedagojinin hedefi, öğrencilerde mevcut kültürel değerleri ve toplumsal eşitsizlikleri tanıma, anlama ve eleştirme becerisiyle birlikte eleştirel sosyokültürel bir bilinç geliştirmektir (Ladson-Billings, 1995a; 1995b). Öğretmenlerin tüm öğrencilerinin kültürünü dikkate alarak etkin bir yerel kültür eğitimi yürütmeleri, hem öğrencilerin öğrenme süreçlerinden elde edecekleri verimi artıracak hem de kültürel değerlere duyarlı öğretim yaklaşımıyla yerel kültürün eğitim sürecine güçlü biçimde entegre edilmesine olanak sağlayacaktır.

3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Literatürde Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve öğretmen görüşlerinde yerel kültür konusuna odaklanan bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Güleç ve Yalçın (2025), Kültürel Mirasın aktarılmasında Yerel Kültürel unsurların rolünü araştıran çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemini kullanmıştır. Betimsel analizle incelediği çalışmasında yerel kültürel unsurların kültürel mirası aktarmadaki temel rolünü vurgulamakla birlikte, bu unsurların korunmasının gerekliliğini bilimsel bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, dijitalleşme, küreselleşme, ekonomik faktörler ve uluslararası iş birliği gibi unsurların kültürel mirasın aktarımı, korunması ve tanıtımı için stratejiler geliştirilirken, dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ersoy ve Ayaydın (2023), Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafi öğelerin yerel ve küresel bağlamda incelenen çalışmasında doküman analizi tekniğini kullanmıştır. Çalışmasında 5. 6. ve 7.Sınıf ders kitapları incelenmiştir. Ders kitaplarının içeriğinde yerel ve küresel bağlamda yer alan beşerî coğrafi öğeler arasında; nüfus, yerleşme, göç, tarım, hayvancılık, sanayi, ticaret, ulaşım, enerji, kültür, turizm, meslek, vb. öğeler tespit edilmiştir. Ders kitaplarında doğal kaynakların bilinçli kullanımına ve çevre sorunlarının ulusal ve uluslararası etkilerine yönelik içeriğin zenginleştirilmesi önerilmiştir.

Arslan ve Meydan (2021), Konya'da sürdürülen Şivlilik geleneğinin sosyal bilgiler dersi kültür aktarımı açısından değerlendirilmesi amacıyla yaptığı çalışmada nitel araştırma modellerinden olan olgubilim yaklaşımını kullanmıştır. Görüşme yapılan tüm katılımcılar, Şivlilik geleneğinin sosyal bilgiler ders programında da yer alan; yardımlaşma, saygı, sevgi ve dayanışma gibi değerlerin kazanılmasında etkili bir araç olduğu görüşünü aktarmışlardır. Araştırma sonucuna göre Şivlilik geleneğinin hem değerler eğitimi hem de kültürel mirasın diğer nesillere iletilmesi konusunda sosyal bilgiler dersine önemli katkılar sağlayabileceği belirlenmiştir.

Karataş (2020), Karataş'ın 'Kültürel değerlere duyarlı pedagojinin temel eğitime yansımaları' konulu çalışmasında Sınıf öğretmeni adaylarının kültürel değerlere duyarlı pedagojinin öğretmen ve öğrenci yansımaları bakımından görüşleri

incelemiştir. Nitel Araştırma desenlerinden fenomenolojik deseni tercih etmiştir. Betimsel analiz yöntemiyle 9 adet son sınıf öğrencisinin görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, Kültürel değerlere duyarlı pedagojinin hem sınıfa hem de öğrenciye birçok faydası olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kotluk ve Kocakaya (2019), Araştırmacıların, 'Türkiye'de öğretmenlerin kültürel değerlere duyarlı eğitime ilişkin görüşlerini' belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada yöntem olarak karma yöntem kullanmışlardır. Çalışma durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Farklı yerlerde görev yapan 1302 öğretmen ile çalışılan araştırmada öğretmenlerin KDDE'e ilişkin olumlu görüş bildirdikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak orta düzeyde kaygı taşıyan öğretmenler de bulunmaktadır.

Daşdemir ve Tekin (2018), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Türk kültür öğelerinin ders kitaplarındaki kullanımına ilişkin amaçla yaptığı çalışmasında, katılımcılar, İzmir ilinin Bornova ilçesinde görev yapan 13 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Veriler, içerik analizi ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak ders kitaplarında yer alan Türk kültür öğelerine bakıldığında çoğunlukla maddi kültür öğeleri olduğu görülmektedir. Türklerin yazılı ve maddi olmayan sözle ve tavra dayalı olan manevi kültür öğeleri eksik bırakılmıştır.

Öner (2018), Yerel coğrafya ve öğretimi konusunda yaptığı çalışmada amaç olarak, yerel coğrafya ve öğretimine ilişkin yurtiçi ve yurtdışı literatür ışığında yerel coğrafya öğretiminin varlığını ve önemini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda yerellik, yerel coğrafya ve yerel coğrafya öğretimi kavramları ele alınarak yorum ve önerilerde bulunulmuştur.

Gürel ve Çetin (2018), sosyal bilgiler dersi açısından kültürel aktarımda dersin üstlendiği rolü incelemek için temel öğeler olarak 2005 ve 2017 programlarını inceleyerek sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. 2017 programında 2005 programına kıyasla kültürel açıdan korumaya daha fazla vurgu yapılmıştır. Kazanım açısından incelendiğinde 2005 programının daha güçlü olduğu ortaya çıkmıştır.

Akpınar ve Genç (2017), çalışmalarında kültür kavramına ilişkin görüşleri belirlemek için sosyal bilgiler öğretmen adayları ile çalışmışlardır. Çalışmaya 182 sosyal bilgiler öğretmen adayı katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre öğretmen

adaylarının kültür kavramlarını algılayabildikleri fakat kültürün yozlaşması durumunda bu soruna çözüm üretemedikleri gözlemlenmiştir.

Metin, Oran (2014), İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders İçi Yerel Tarih Konusundaki Faaliyetleri Uşak İli Örneği konusunda yapılan araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Uşakta görev yapan 123 öğretmen ile görüşme yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre Öğretmenlerin ortaokul seviyesindeki yerel tarihin öğretiminin geçmişin ve şimdinin daha iyi anlaşılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkarken, Sosyal Bilgiler müfredatının içerik olarak yeteri kadar yerel tarihi içermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çengelci (2013), sosyal bilgiler dersinde faydalanılan kültürel ve toplumsal kaynakların ortaya çıkarılması amacıyla tarama modelinde bir araştırma yürütmüştür. Veriler, Eskişehir ili merkezinde eğitim gören 7. ve 6. sınıf düzeyindeki 595 öğrenciden elde edilmiştir. Derste çeşitli kaynaklardan ve öğrencilerden faydalandığı sınıf dışı eğitim ortamlarına, özellikle tarihi eserleri görmek için gidildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre sınıf dışı eğitim ortamlarından çeşitli edebi ürünlerden yeterince yararlanılmadığı vurgulanmıştır.

Sidekli ve Karaca (2013), Sosyal bilgiler öğretiminde öğretmen adayı görüşlerini belirlemek için, yerel kültürel miras öğelerinin kullanımına ilişkin yaptığı çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Öğretmen adayları kültürel miras öğelerinin sosyal bilgiler dersinde kullanımına olumlu yönde görüş bildirmektedirler. İlgili sonuçlara göre Sosyal Bilgiler dersi ile yerel kültür öğeleri arasında bir ilişki kurulabileceği ve ders açısından faydalı olabileceğine ilişkin tutum ölçeği ifadelerinde olumlu görüş elde ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Deveci (2009), yaptığı çalışmada kültür ile sosyal bilgiler arasında bulunan ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmasında 35 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile kültür portfolyolarını incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre kültürel öğelerden Sosyal Bilgiler dersinde yararlanılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının kültür ve öğeleri ile ilgili hazırladıkları çeşitli çalışmalar ile öğrencilerin farklı kültürleri öğrenmelerini sağlamaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Yerel kültür ile ilgili çalışmalara bakıldığında genellikle çalışmalar kültür sosyal bilgiler ilişkisi çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. Buna ilave olarak kültür kavramı daha çok yakın çevreden verilen örnekler ile aktarılmayı destekler nitelikte

ele alınan bir kavram olmasıyla beraber kültür ile ilgili yapılan çalışmalar yerel kültür kavramına da ayrıca yer vermektedirler. Yerel kültür kavramı, kültür kavramını öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir öge olarak belirtilirken aynı zamanda kültür ile ayrı düşünülmemektedir. Alan yazına bakıldığında sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretmen adayları üzerinde yoğunlaşan çalışmalar sosyal bilgiler öğretmen adayları ve öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma sonuçları genellikle kültür ve yerel kültür kavramlarının yerel halka kıyasla okullarda daha az bilinir oluşuna dikkat çekmektedir. Sonuç olarak Sosyal Bilgiler derslerinde kültürel kavramlardan yararlanılması bir gereklilik olarak görülmektedir. Bu kültürel kavramların daha kolay öğrenilmesi için öncelikle yerel kültürel unsurların öğrenilmesinin Sosyal Bilgiler dersi açısından daha faydalı sonucuna ulaşılmaktadır.

Ağırdağ, Merry ve Van Houtte'nin (2016) Belçika'daki Flemenk bölgesindeki öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili algılarının ortaya çıkarılması amaçladığı, karma araştırma yöntemi ile yaptıkları çalışmalarında Belçika'daki Flemenk bölgesinde bulunan öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılmasını amaçlanmıştır. 26 öğretmen ile yapılan görüşmeler anket uygulanarak yapılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, öğretmenler çokkültürlülük kavramını dini çeşitlilik olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Lenzerini (2011) "Somut Olmayan Kültürel Miras: Halkların Yaşayan Kültürü" isimli çalışmasında, insanlığın yaşayan mirası olarak, somut olmayan kültürel mirası göstererek, kültürün maddi olmayan birtakım öğelerinden oluşunu dile getirmiştir. Bununla beraber insanlığın taşıyıcılığının ve yaratıcılığının toplu ve bireysel hakların kullanılmasını kolaylaştırmak için somut olmayan kültürel mirasın korunması gerekliliğini vurgulamıştır.

Wang (2005), "A Practical Research on Local Geography Teaching" isimli çalışmasında yerel coğrafya eğitimine yönelik uygulamaları gerçekleştirmek için yerel coğrafyanın çeşitli öğretim aktiviteleri ve çeşitli öğretim materyallerinin içeren bir tartışma ele almaktadır. Çalışmasında, yerel coğrafyanın sınıflarda kullanımını teşvik etmek ve iş birlikli öğrenme gibi amaçları benimserken, yerel coğrafyayı içeren ders kitaplarının niteliğine ilişkin yenilikleri de özetlemeyi amaçlamıştır.

Huang ve Pan (2014), "The Local Geography Education in Guangzhou High School" isimli çalışmalarında ortaokullardaki yerel coğrafya eğitiminin verimliliği

üzerine odaklanmaktadırlar. Çalışmalarında Guangzhou kentinde yer alan 36 adet ortaokulda yerel coğrafya eğitiminin düzeyini ortaya çıkarmak için yaptıkları çalışmalarında, öğrencilere ve öğretmenlere anketler uygulatmışlardır. Çalışmalarının sonucuna göre yerel coğrafya eğitiminin uygulama süreçlerinde çeşitli ihmallerin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

4. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma için konu olan çeşitli kavramların hangi tekniklerle ve yöntemle incelendiğine, katılımcıların belirlenme süreçlerine, yöntemin seçilme nedenine, verilerin toplanma ve analiz ediliş biçimlerine, görüşme ve gözlem sürecinin ayrıntılarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

4.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel bir durum çalışması olarak planlanıp yürütülmüştür. Durum çalışmaları, “niçin” ve “nasıl” sorularını temele almaktadır. Durum çalışmaları, bir konu hakkında araştırma yapacak olan araştırmacıların, kontrol edemediği bir olay ya da olguya ilişkin derin incelemeye olanak sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Aynı zamanda, durum çalışması, sistematik bilgi edinmek amacıyla sınırlı bir sistemin nasıl işlediğine ilişkin çeşitli veri toplama yöntemleri kullanılarak o sistemin derinlemesine incelenmesini sağlayan bir metodolojik yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Chmiliar, 2010).

Gerring (2007), durum çalışmasını, belirli bir zaman diliminde, tek bir noktada yer alan ve gözlemlenebilen olgular olarak tanımlamaktadır. Yin(1984), durum çalışması için, araştırmada “nasıl” ve “ niçin” sorularına odaklanılan, bir olayı ya da olguyu kendi algılama biçimiyle yansıtan ve araştırmacının olaylar üzerinde pek fazla kontrolü olmadığı zamanlarda kullanılan bir araştırma yöntemi olarak ifade etmektedir. (Hancock ve Algozzine, 2006) ise araştırmacının yakın çevresinde meydana gelen olayları mekan ve zaman olmak üzere belirli kısıtlamalar içerisinde, çeşitli veri toplama araçları kullanarak, zengin bir şekilde betimlemeye ve bu çalışmaları durum çalışması olarak adlandırmaktadır. Sosyal bilgiler öğretiminin yerel kültür boyutu bu araştırmanın incelediği durumdur. Dolayısıyla bu araştırma sosyal bilgiler öğretiminde yerel kültürün nasıl öğretildiğini incelemeyi hedeflemektedir. Araştırmada sınırlı bir alanda yerel kültürün nasıl algılandığına ilişkin sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu konuda sistematik bir bilgi ortaya koymak için deneyimli sosyal bilgiler öğretmen görüş ve uygulamaları ile ülke genelinde zorunlu olarak okutulan ders kitaplarına odaklanmaktadır. Durum hakkında detaylı ve kapsayıcı

bilimsel bilgi ve bulgu sunabilmek için veri çeşitleme yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda 20 sosyal bilgiler öğretmenleriyle derinlemesine ve yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Rize ilinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerin çoğu bölgeye dışarıdan gelmiş olsa da, diğer bir kısmı ise uzun süredir bölgede yaşamaktadır. Bu nedenle bu öğretmenlerin yerel kültüre hâkim olduğu düşünülmektedir. Katılımcılar, bu özellikler dikkate alınarak; üç farklı ilçedeki on farklı okulda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri arasından seçilmiştir. Konuya kapsamlı bir açıdan yaklaşabilmek için, 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ilgili durumun nasıl ele alındığı doküman incelemesi yoluyla analiz edilmiştir. Yerel kültüre ilişkin somut olmayan öğeler; türküler, fıkralar, örf ve adetler, gelenek ve görenekler, dil, din, atasözleri ve deyimler gibi öğeleri içermektedir. Yerel Kültür ders kitabında ayrı bir başlık olarak verilmemiştir. Bununla birlikte somut olmayan yerel kültür kavramları, ders kitabında bulunan 6 ünitenin de içerisinde azınlıkta yer almaktadır. Bu ilgili paragraflar tek tek okunarak, içerisinde araştırmamız ile alakalı yerel kültür öğelerinin bulunma sıklığı, bu araştırma için ana veri olarak ele alınmıştır.

4.1.1 Araştırmanın Dayandığı Paradigma ve Kuram

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, yerel kültür öğelerini derslerindeki kullanım biçimleri, kullanım sıklıkları ve kullanım alanları ile 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan yerel kültür kavramlarının sıklığını inceleyen bu çalışmada, araştırma çerçevesi ‘yorumlayıcı paradigma’ ile ele alınmıştır. Lincoln ve Guba (1985)’e göre paradigma, eylemleri yönlendiren inançlar bütünüdür. Nitel araştırma geleneği içerisinde, araştırmacının tutum ve değerleri ile bağlantılı olarak düşündüğü ve araştırma bağlamında belirli bir “inanç sistemi” ile adapte olduğu düşünülmektedir (Patton vd., 2002).

Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel eğitim bağlamındaki bilgi, deneyim ve uygulamalarını ele alırken, kültüre duyarlı öğretim kuramını ise temel olarak ele almıştır. Bu bağlamda kültür, yalnızca milli bayramlar, yiyecekler veya halk oyunları gibi öğelerle sınırlı olmayan, daha kapsamlı bir yapıyı ifade etmektedir (Nieto, 2009).

Gay (2000)’e göre, Kültüre duyarlı öğretim kuramı, farklı kültürel özelliklerin ve öğretim süreçlerinin bir arada yürütülmesi ile birlikte, kültür eğitiminin her

öğrencinin kültürünün eşit oranda sınıf ortamına taşınması ve öğretmenlerin kültür öğretimini eşit koşullarda ele alması ile birlikte, öğrenciler için kültürün daha kolay öğrenilebilir olacağını ifade etmektedir.

4.2 Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını, 2024-2025 eğitim-öğretim senesinde, Rize ilinde öğretmen olarak görevini sürdürmekte olan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile MEB tarafından yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeline dayalı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır (MEB, 2024c). Araştırmanın veri toplama sürecinde bu ders kitapları 5. Sınıf düzeyinde kullanılmaktadır.

4.2.1 Katılımcılar

Araştırma kapsamında Rize ilinin Merkez, Güneysu ve Pazar ilçelerinde görev yapan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle görüşülmüştür. Katılımcılar, maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği, nitel araştırmalarda araştırmanın derinlemesine bir bakış ve anlayış içermesi için araştırmaya farklılık katabilecek katılımcılar içerisinden seçilmesi ile araştırma sonuçlarına zenginlik katılması olarak ifade edilmektedir (Creswell, 2007; Glesne, 1999; Patton, 2002). Maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği doğrultusunda, öğretmen seçiminde alan uzmanlarının görüş ve önerilerinden istifade edilmiştir. Katılımcıların cinsiyet, kıdem, yaş gibi özellikleri göz önüne alınarak, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapan öğretim üyelerinin görüşlerinden ve Rize'de hâlen görev yapmakta olan bazı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin saha bilgisi ve önerilerinden yararlanılmıştır. Bu çok yönlü danışma süreci, katılımcı profilinin araştırma amacına uygun biçimde yapılandırılmasına katkı sağlamıştır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcı profil tablosu

Katılımcı Kodları	Cinsiyet	Mesleki Kıdem	Yaş
K1	Kadın	10	35
K2	Erkek	20	41
K3	Kadın	20	42
K4	Kadın	6	34
K5	Erkek	11	35
K6	Kadın	16	38
K7	Kadın	20	49
K8	Erkek	6	35
K9	Erkek	20	46
K10	Kadın	20	40
K11	Kadın	15	42
K12	Erkek	11	38
K13	Kadın	6	32
K14	Kadın	20	49
K15	Erkek	20	45
K16	Erkek	16	41
K17	Kadın	18	42
K18	Kadın	7	34
K19	Erkek	12	35
K20	Kadın	15	38

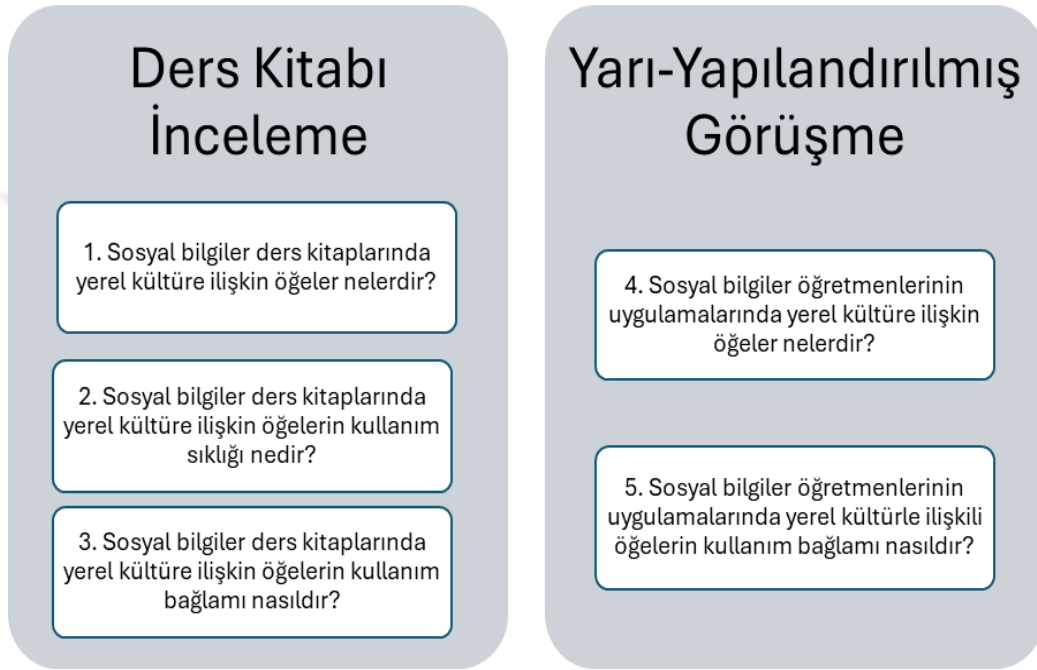
4.2.2. Ders Kitabı

Bu araştırma için MEB’e bağlı okullarda öğretilmekte olan ders kitapları, veri kaynağı olarak belirlenmiştir. Bu ders kitapları, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan ve uygulanan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. İlgili ders kitapları Korza Basım tarafından basılmış olup iki nüsha halindedir. İlk kitap 150, ikinci kitap ise 154 sayfadır. Bu kitapta 6 ünite olup, ünite isimleri Birlikte Yaşamak, Evimiz Dünya, Ortak Mirasımız, Yaşayan Demokrasimiz, Hayatımızdaki Ekonomi, Teknoloji ve Sosyal Bilimler şeklindedir. Üniteler ve metinler yerel kültürle ve özel olarak yerel kültürün soyut öğeleri ile ilişkili kavramlar doğrultusunda incelenmiştir.

4.3 Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında ders kitapları ve yarı-yapılandırılmış görüşmeler, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde, araştırma sorularına uygun olan araçlar tercih edilmiştir (Şekil 1). Ders kitapları araştırmanın ilk üç

sorusuna cevap bulmak amacıyla kullanılmıştır. Araştırmanın 1., 2., ve 3. nolu soruları yerel kültürün ders kitaplarında nasıl ele alındığını konu almaktadır. Bu kapsamda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları araştırmanın veri toplama aracı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın 4. ve 5. nolu sorusu ise öğretmenlerin yerel kültürle ilişkili görüşlerine odaklanmaktadır. Bu soruları cevaplamak için öğretmenlerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. Veri toplama araçlarının araştırma sorularıyla ilişkisi

4.3.1 Doküman Analizi

Doküman analizi, bir amaç doğrultusunda ilgili kaynakları okuma, not alma, bulma ve değerlendirme sürecine ilişkin bütün süreçleri kapsamaktadır (Karasar, 2005). Bowen (2009)'e göre doküman analizi, dijital ve basılı materyallerin sistematik olarak incelendiği içeriklerden oluşmaktadır. O'Leary (2017), farklı bir diğer tanımda, doküman analizini birincil araştırma verileri kaynağı olarak, çeşitli yazılı metin biçimlerini toplamak, sorgulamak ve gözden geçirme doğrultusunda analiz etmek olarak ifade etmektedir. Seyidoğlu (2016) doküman analizini, belirli kişi ya da kurumlar tarafından belirli bir araştırma konusu çerçevesinde yazılmış, hazırlanmış yada üretilmiş çeşitli yapım, yazı, belge ve kalıntıların incelenmesi ve toplanması olarak ifade etmektedir. Balcı (2016)'ya göre belirli bir araştırma hakkında konusu

açısından bilgi aktaran bütün yazılı materyallere doküman adı verilmektedir. Baş ve Akturan (2017) doküman analizi için, fiziksel veri olarak alanyazında farklı isimlerle adlandırılmakta ve çeşitli kişilere, kültürlere ya da topluluklara ilişkin önem içeren bilgiler aktarmakta olduğundan söz etmektedir.

Sosyal Bilgiler 5.sınıf ders kitapları, doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. İlgili kitapları incelemeye önce yerel kültüre ilişkin öğelerin belirlenmesi ile başlanmıştır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yerel kültüre ilişkin öğelerin kullanım sıklığına ulaşabilmek adına ders kitabı taranmıştır. Ardından bu öğelerin ders kitabında yer aldığı bölümler ve ünitelere göre dağılımları ortaya çıkarılmıştır.

4.3.2 Yarı-Yapılandırılmış Görüşme

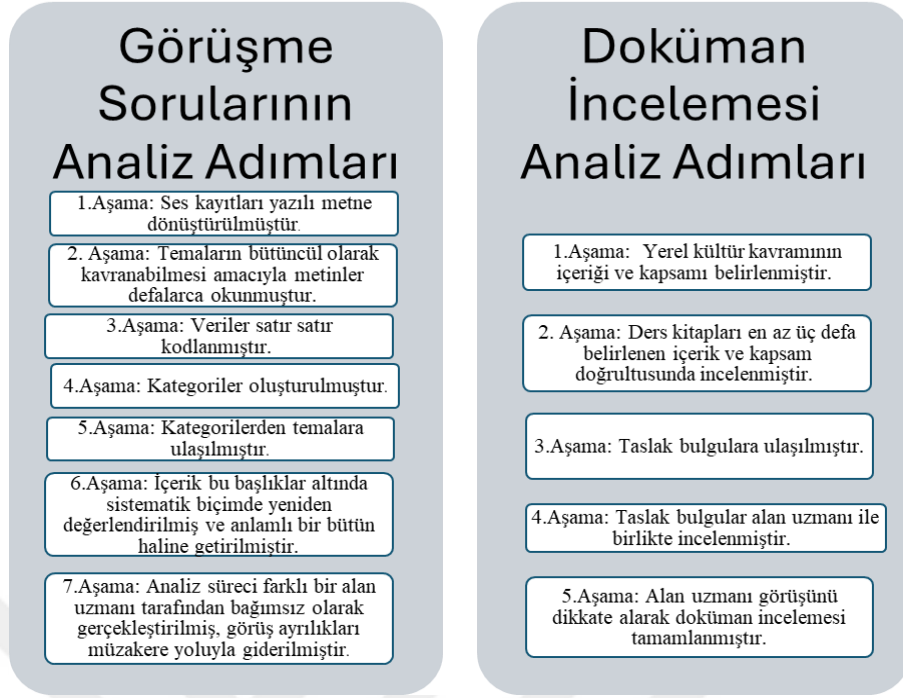
Görüşme tekniği, belirli bir amaç doğrultusunda yapılandırılmış, bireyler arası bilgi alışverişini kapsayan sözlü iletişim sürecidir (Coşkun vd., 2017). Bu araştırmada, öğretmenlerin yerel kültürle ilgili düşüncelerini derinlemesine anlamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Patton, 1987). Görüşmeler, öğretmenlerin ders dışındaki uygun zamanlarında birebir ve okul ortamında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve sorular araştırmanın amaçlarına uygun olarak yöneltilmiştir. 20 öğretmen ile yapılan görüşmede ses kayıtları yaklaşık 15 dk. sürmektedir. İlgili ses kayıtları yazıya döküldüğünde her ses kaydı için yaklaşık 10 sayfalık bir doküman haline getirilmiştir. Bu dokümanlar incelenerek tablo haline getirilmiştir. Tablodan yapılan analiz ile birlikte veriler en son haline getirilerek araştırmada kullanılmak üzere bulgular kısmına eklenmiştir. Katılımcılardan hem ses kaydı hem de kişisel bilgi formu doldurulması için izin alınmıştır. Katılımcıların çoğunun yüksek lisans mezunu olduğu ve yerel kültüre dolaylı yollarla çeşitli etkinliklerde yer verdikleri belirlenmiştir. Katılımcı görüşleri kod isimler kullanılarak verilmiştir.

Görüşme formu oluştururken, öncelikle araştırmanın amacına yönelik olarak kültür kavramının bilinirliğine ilişkin bir soruyla başlamaya dikkat edilmiştir. Sonrasında asıl konumuz olan Yerel Kültür nedir? Sorusu olarak devam edilirken, sonrasında öğretmenlerin yerel kültürü kullanım durumlarını belirlemek adına sosyal bilgiler dersi içerisinde yerel kültürün varlığına ilişkin görüşlerin aktarımı için bir soru

hazırlanmıştır. Öğretmenlerin derslerde yerel kültürü ne düzeyde kullandıklarını belirlemek amacıyla hazırlanan bir soruyla beraber, son soru olarak da görüşme yapılan öğretmenlere, başka öğretmenlere önermeleri için yaşadıkları yerin kültürünü içeren, yerel öğelerden örnek verebilecekleri bir soru hazırlanmıştır. Bu aşamalardan sonra araştırmanın amacına hizmet eden sorular oluşturulmuştur ve sorular uzman görüşüne gönderilmiştir. Sorular 5 adet uzman tarafından incelendikten sonra görüşme yapılmaya hazır hale gelmiştir ve veri toplama süreci başlamıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme soruları oluşturulmadan önce yerel kültür ile ilgili literatür taranmıştır. Literatüre dayalı ve araştırma sorularını yansıtan taslak görüşme formu oluşturulmuştur. Ardından oluşturulan taslak form (Ek 2) alanda uzman olan 7 farklı kişiye uzman görüşü almak için gönderilmiştir. Uzmanlar Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Temel Eğitim alanlarında görevlerini sürdürmektedirler. 4 uzman görüşme soruları için geri bildirim sağlamıştır. Uzman görüşlerinden faydalananarak, yarı yapılandırılmış görüşme formuna son hali verilmiştir (Ek 1). Yarı-yapılandırılmış görüşme formu nihai olarak 6 sorudan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında 20 öğretmenle yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme araştırmacı tarafından yapılmış olup ortalama 15 dakika sürmüştür. Görüşmelerde, sorular sırayla sorulmuş ve katılımcıya cevapları düzenleme olanağı tanınmış olup söz kesme, zorlama, düzeltme, yönlendirme gibi müdahalelerden kaçınılmıştır. Görüşmeler katılımcıların önerdikleri yerlerde gerçekleştirilmiştir. Görüşme yerlerinin sessiz, güvenli ve sıcaklık, ışık gibi fiziksel bakımlardan uygun yerler olması sağlanmıştır.

4.4 Veri Analiz Süreci

Araştırma verilerinin analizi kategorik ve içerik analiz teknikleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler için içerik analizi tekniği ile katılımcı görüşleri incelenmiş, temalaştırılmış ve bulgular oluşturulmuştur. Ders kitapları kategorik analiz tekniği ile incelenmiştir. Bu çalışmada yerel kültürle ilgili kategoriler belirlenmiş olup somut olmayan yerel kültür kavramlarından, atasözü ve deyimler, dil, din, fıkralar, türküler ve halk oyunları ders kitabında incelenen kategoriler arasındadır bu mevcut kategorilerin ders kitabının ne sıklıkta ve hangi bağlamda geçtiğini analiz ederek bulgular oluşturulmuştur. Bu çalışmada takip edilen analiz süreci Şekil 2’de görülebilir.

Şekil 2. Analiz süreci

Şekil 2'ye göre analiz süreci 2'ye ayrılmaktadır. Görüşme soruları analiz edilirken önce ses kayıtları yazılı metne dönüştürülmüştür. Bu kapsamda araştırma ses kayıtlarının süresi 15-20 dakika aralığında değişmekte ve yazılı dokümanlar 25 sayfa oluşturulmaktadır. Metnin bütüncül olarak kavranabilmesi adına metin defalarca okunmuştur. Bu kapsamda araştırmacı her bir görüşme dökümünü 3 defa dikkatli bir şekilde okuyarak görüşme dökümü analiz edilmiştir. Ardından veriler satır satır kodlanmıştır. Kodlama aşamasında metinde yer alan anlam birimleri araştırma soruları doğrultusunda kodlanmıştır. İlgili kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategorilerden temalara ulaşılmaktadır. Son olarak, içerik bu başlıklar altında sistematik biçimde yeniden değerlendirilmiş ve anlamlı bir bütün haline getirilmiştir ve görüşme sorularının analiz süreci tamamlanmıştır. Eş zamanlı olarak doküman incelemesi açısından Sosyal Bilgiler 5. Sınıf ders kitapları incelenirken, önce yerel kültür kavramının içeriği ve kapsamı belirlenmiştir. Ardından ders kitapları en az üç defa belirlenen içerik ve kapsam doğrultusunda incelenmiştir. İnceleme sonucunda taslak bulgulara ulaşılmıştır. Taslak bulgular alan uzmanı ile birlikte incelenmiştir. Alan uzmanının görüşleri dikkate alınarak doküman incelemesi tamamlanmıştır.

4.4.1 İçerik Analizi

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmeler için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Holsti (2003), içerik analizini “belirli mesajların öne çıkan özelliklerinin nesnel ve sistematik bir biçimde tanımlanması yoluyla farklı çıkarımlar yapılmasına imkan tanıyan bir araştırma tekniği” olarak tanımlamaktadır. Krippendorff (2004), ise içerik analizini, verilerin elde edildiği bağlamda geçen durumlara yönelik geçerli ve tekrar edilebilir çıkarımlar yapmak için kullanılan bir araştırma tekniği olarak tanımlanmaktadır. Hansen (2003), içerik analizi en çok kullanılan ismiyle beraber diğer adıyla içerik çözümlemesi, görsel materyallerin ya da yazılı materyallerin sistematik bir biçimde analiz edilmesi olarak tanımlamaktadır. Buna göre içerik analizi bir araştırma için belirlenen bulguların nesnel ve sistematik olarak analiz edilmesi ile birbirinden farklı çıkarımlar yapılmasına olanak sağlayan bir içerik çeşidi olarak görülmektedir. Bu çalışmada içerik analizi tekniği doğrultusunda bir dizi uygulamaya gidilmiştir. İlk olarak metinler 3 defa okunmuş ve anlam ve bağlam açısından incelenmiştir. Okuma sürecinde araştırma soruları gözetilerek dökümden yer alan cümleler en küçük anlam birimleri şeklinde kodlanmıştır. Bu yolla kod havuzu oluşturulmuştur. İlgili kod havuzu tekrar incelenmiş ve kodların birleştiği alanlardan kategorilere gidilmiştir. Kategorilerin anlamsal olarak birleştiği noktalarda temalar oluşturulmuştur. İçerik bu başlıklar altında sistematik biçimde yeniden değerlendirilmiş ve anlamlı bir bütün haline getirilmiştir. Analiz süreci farklı bir alan uzmanı tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmiş, görüş ayrılıkları müzakere yoluyla giderilmiştir.

4.4.2 Ders Kitabı İçin Kategorik Analiz

Kategorik Analiz, bir gazete makalesi gibi bir metinde yer alan belirli unsurlardan yararlanarak kategoriler oluşturmayı ve bu kategorilerle ilişkili olan durumları saymayı kapsamaktadır Silverman (2018), ders kitabında bulunan yerel kültür öğelerinin yer veriliş sıklığını belirlemek amacıyla yerel kültür öğelerinden somut olmayan yerel kültürel kavramlar belirlenmiştir. Bu kavramlar kategori olarak; misafirperverlik, atasözü ve deyimler, din, oyun, gelenek ve görenekler, örf ve adetler, türküler, dil öğelerinden meydana gelmektedir.

4.5 İkna Edicilik

Araştırma sürecinde etik kurallara titizlikle uyulmuştur. Katılımcılardan alınan ses kayıtları yalnızca araştırma amacıyla kullanılmış, üçüncü kişilerle paylaşılmamıştır. Kişisel bilgi formları yalnızca izin alınan katılımcılar için kullanılmış, görüşme süreci etik ilkeler çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırmada geçerlik ve güvenirliğin geliştirilmesi için çeşitli stratejiler uygulanmıştır. Buna göre araştırmanın amacına ve sorularına daha kapsayıcı veriler sunmak adına veri kaynağı (doküman incelemesi, yarı yapılandırılmış görüşme) çeşitlemesi gerçekleştirilmiştir. Böylece konuya dair farklı kaynaklarda birbiriyle tutarlı/tutarsız verilere ulaşmak mümkün olmuştur. Araştırmanın veri toplama aşamasında yeterli katılım stratejisi izlenmiştir. Buna göre farklı özelliklere sahip (kıdem, cinsiyet, yaş vb.) 20 öğretmen ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çalışmada uzman incelemesi stratejisi kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler ve Temel Eğitim alanında çalışan 7 akademisyen taslak yarı yapılandırılmış görüşme formu hakkında uzman görüşü paylaşmıştır. Görüşme formları son halini bu geri bildirimlere dayalı olarak almıştır. Araştırmada zengin ve yoğun bir betimlemeye yer verilmektedir. Buna göre araştırmacı konuya dair detaylı ve zengin bir açıklama ve betimleme stratejisini benimsemiştir. Araştırmacı kendi görüşlerini, önyargılarını veya dünya görüşünü araştırmaya yansıtılmaya özen göstermiştir. Bunu sağlamak için verilerin bir bölümü başka bir araştırmacı tarafından analiz edilmiş, analizler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

5. BULGULAR

5.1 Ders Kitabından Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yerel kültür öğelerinin ne düzeyde yer aldığına ilişkin tarama bulguları sunulmaktadır. Veri seti, birinci ve ikinci kitap olmak üzere iki ayrı ders kitabının içeriğinde yer alan anahtar kavramların frekans ve bağlam analizine dayanmaktadır.

İncelenen her iki kitapta, doğrudan yerel kültürle ilişkilendirilebilecek toplam 12 adet öge tespit edilmiştir. Şekil 1’de de görüldüğü gibi, bu öğelerin büyük çoğunluğu ilk kitapta yer alan “Birlikte Yaşamak” ünitesinde yoğunlaşmıştır. Söz konusu ünite Şekil 3’te görüldüğü üzere 10 farklı yerel kültür ögesine rastlanmış olup, bu yönüyle en yüksek yerel kültür temsiline sahip bölüm konumundadır. Bu öğeler arasında *Ada Kültürü* (syf. 25), *Zeybek* (syf. 25, 45), *Anadolu Zeybeği* (syf. 25), *Karadeniz Kültürü*, *Yöre Kültürü* (syf. 27), *Bölgenin Türküleri* (syf. 27), *Horon Oynamak* (syf. 27), *Karadeniz Horonu* (syf. 27) ve *Halk Dili* (syf. 25) gibi kavramlar yer almaktadır. Bu kavramların bazıları tekrarlarla birlikte birden fazla kez kullanılmıştır. Örneğin yalnızca “Zeybek” halk oyunu, *Zeybek* (syf. 25, 45), *Zeybek adlı Halk Oyunu* ve *Anadolu Zeybeği* (syf. 25) şeklinde farklı ifadelerle yinelenmiştir. “Ortak Mirasımız” ünitesinde ise yerel lehçeler bağlamında *Kuş dili* (syf. 106), *Islık dili* (syf. 106) gibi örneklerle “dil” ögesine atıf yapılmıştır ve bu bağlamda yalnızca bir yerel öğeye rastlanmıştır. “Evimiz Dünya” ünitesinde ise *oyun* teması bağlamında üç örneğe yer verilmiştir (*şehir bulmaca oyunu*, *çocuk oyun parkı* vb.). “Yaşayan Demokrasimiz” ünitesinde yalnızca bir yerel oyun örneği olan *sessiz sinema* (syf. 35) kullanılmıştır. “Hayatımızdaki Ekonomi” ünitesinde ise çok sayıda atasözüne yer verilmeyle birlikte, bunlar büyük oranda yerel bağlamdan ziyade ulusal ya da evrensel değerlere ilişkindir. “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” ünitesinde ise *baldız* ve *evlatçe* (syf. 46) gibi ifadelerle yer verilmiş, ayrıca *Büyük Taarruz Şenliği* (syf. 144) örneğiyle kültürel etkinlik temsiline yer verilmiştir.

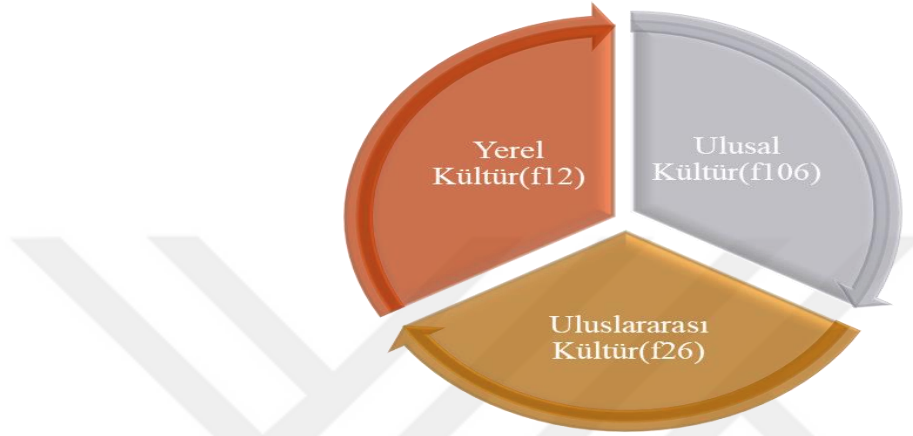
Şekil 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilen kültürel öğelerin ünitelere göre dağılımı

Yerel kültürün alt boyutları olan SMYK öğeleri açısından da çeşitli kavramsal gruplamalara gidilmiştir. Özellikle “Birlikte Yaşamak” ünitesinde bu kapsamdaki temalara sıkça yer verilmiştir. Ünite kapsamında;

- *Komşuluk (Misafirperverlik)* ögesine 8 kez,
- *Atasözü ve Deyimlere* 5 kez,
- *Din (İnanç)* ögesine 6 kez,
- *Oyun (Halk Oyunu)* ögesine 32 kez,
- *Gelenek ve Göreneklere* 28 kez,
- *Örf ve Adetlere* 24 kez,
- *Türkümlere* 2 kez (syf. 27),
- *Dil* ögesine ise 6 kez (syf. 21, 25, 46).

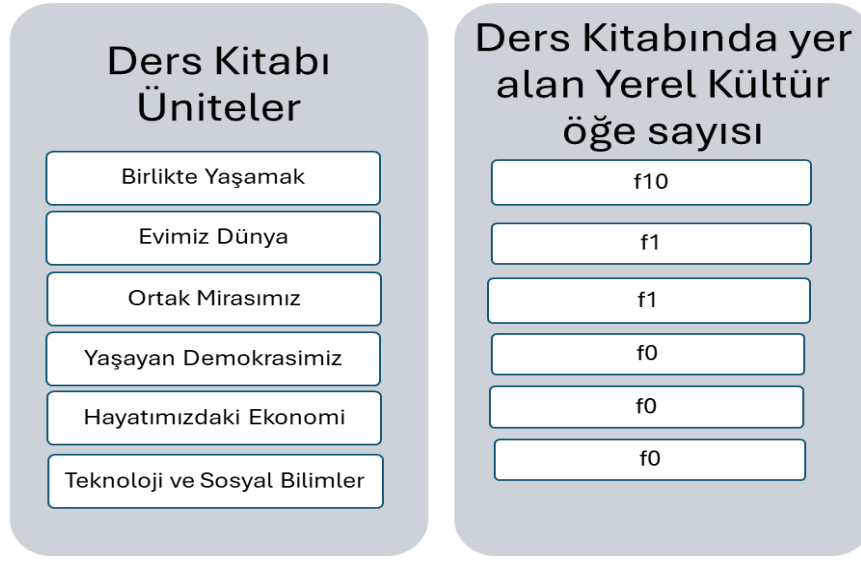
Bu yönüyle “Birlikte Yaşamak” ünitesi, hem nitelik hem nicelik açısından diğer ünitelerden ayrılmaktadır. Şekil 3’e göre “Ortak Mirasımız” ünitesinde de benzer temalara rastlamakla birlikte, bu temsillerin sayısı daha sınırlıdır: *Gelenek* (syf. 102, 147–148), *İnanç* (syf. 113–114), *Örf* (syf. 147), *Dil* (syf. 106), *Oyun* (syf. 103), *Misafirperverlik* (syf. 104). İkinci kitapta yer alan “Yaşayan Demokrasimiz” ünitesinde yalnızca bir yerel oyun (*sessiz sinema* (syf. 35)) ve çeşitli *atasözü* örnekleri yer almaktadır. “Hayatımızdaki Ekonomi” ünitesinde ise 17 adet atasözüne yer verilmiş, *örf* (syf. 99) ve *dil* örneklerine nadiren rastlanmıştır. “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” ünitesinde ise *dil* (syf. 124) ve kültürel etkinlik temsili olarak *Büyük Taarruz Şenliği*

(syf. 144) örneği yer almıştır. Öte yandan, kitaplarda ulusal kültür öğeleri toplam 106 örnek ile oldukça baskın bir yer tutmakta, uluslararası kültür öğeleri ise 26 örnek ile temsil edilmektedir. Bu durum, yerel kültürün diğer kültürel düzeylerle karşılaştırıldığında Şekil 4'te de görüldüğü gibi içerik içinde oldukça sınırlı biçimde yer bulunduğunu göstermektedir.

Şekil 4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kültür düzeylerine ilişkin frekans sıklığı

Şekil 4'e göre Sosyal Bilgiler 5.Sınıf ders kitaplarında Kültür kavramına ilişkin kullanım sıklığı gözlemlendiğinde, Kültür daha çok ulusal alanda yoğunlaşırken (106) kez, onu takip eden uluslararası alanda (26) kez yer almakta ve en az yer verilen kültür kavramlarının yerel kültür bağlamında (12) kez yer aldığı gözlemlenmektedir. Buna göre Sosyal Bilgiler 5.sınıf ders kitabında kültür eğitimi daha çok ulusal olarak ele alınmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yerel kültür eğitimini daha çok ders kitabı üzerinden işleyerek ve müfredatın izin verdiği ölçüde bir ders planı yürüttüklerini belirtmeleri neticesinde, ders kitabında yer alan yerel öğelerin azlığı göze alınarak öğretmenlerin derslerinde sınırlı bir düzeyde yerel kültür eğitimine yer verdikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

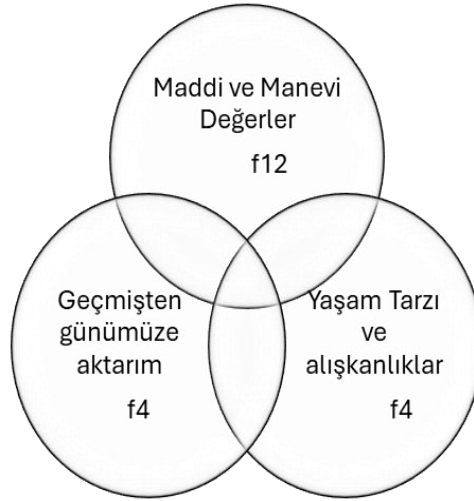
Şekil 5. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ünitelere göre yerel kültür öge sayısı dağılımı

Şekil 5'e göre 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yerel kültür öğelerinin ünitelere dağılımı gözlemlendiğinde, en fazla sayıda yerel kültür ögesine Birlikte Yaşamak ünitesinde (10) kez rastlanılmaktadır. Onu takip eden bir diğer ünite Evimiz Dünya (1), diğer bir ünite olan Ortak Mirasımız ünitesinde ise (1) kez yer verilmektedir. 3 ünitenin içerisinde toplam 12 kez yer alan yerel kültür öğeleri, ders kitabında bulunan kültürel öğelerin yerel açıdan değerlendirildiğinde, sınırlı ölçüde yer verildiği dikkat çekmektedir. Ders kitabı kültür kavramlarını daha çok ulusal kapsamda ele almaktadır. Bundan yola çıkılarak yerel kültür eğitiminin ders kitabının izin verdiği ölçüde, okullarda sınırlı bir şekilde gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

5.2 Öğretmen Görüşmelerinden Elde Edilen Bulgular

Araştırma kapsamında öğretmenlere yöneltilen “Kültür nedir? Kültür kavramını nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda, öğretmenlerin kültür kavramına ilişkin algıları üç ana temada toplanmıştır: (1) kültürün maddi ve manevi unsurlarda görünürlüğü, (2) kültürün toplumların yaşam tarzı ve alışkanlıklarıyla şekillendiği görüşü ve (3) kültürün geçmişten günümüze taşınan bir yapı olduğu anlayışı olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 6’ya göre öğretmenlerin büyük kısmı kültürün maddi ve manevi boyutlarını merkeze alırken, önemli bir kısmı da kültürü yaşam tarzı, alışkanlıklar ya da süreklilik üzerinden tanımlamaktadır. Aşağıdaki tematik dağılım, katılımcıların görüş çeşitliliğini ortaya koymaktadır:

Şekil 6. Öğretmenlere göre kültür tanımları

5.2.1 Maddi ve Manevi Unsurlar Olarak Kültür

Katılımcıların büyük çoğunluğu kültürü, maddi ve manevi unsurları kapsayan bir bütün olarak tanımlamaktadır. Bu öğretmenler kültürü; yemekler, kıyafetler, mimari yapılar, sanat eserleri, halk oyunları gibi gözle görülebilir öğeler ile gelenek-görenek, inanç, dil ve yaşam biçimi gibi soyut değerlerin toplamı olarak ifade etmektedirler. Bu bağlamda kültür; bir milletin geçmişten bugüne taşıdığı tüm değerlerin bir bütünü olarak görülmektedir. Örneğin bir öğretmen, kültürü “Geçmişten günümüze uzanan maddi ve manevi değerlerin tümü” (K2) olarak tanımlarken, bir başka öğretmen “Nesilden nesile aktarılan değerler bütünü” (K14) ifadesini kullanmıştır.

Maddi kültür örnekleri arasında özellikle yöresel yemekler, kılık kıyafetler ve mimari öğeler öne çıkarken; manevi kültüre ilişkin olarak gelenek ve görenekler, dini inançlar vurgulanmaktadır. Katılımcı öğretmenlerin çoğu, kültür kavramını ders içeriklerinde aktif olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Özellikle 5. sınıf düzeyinde yer alan “Birlikte Yaşamak” ünitesinde kültür temalı kazanımların yoğunluğu nedeniyle, kültür öğretiminin bu düzeyde daha sistematik biçimde işlendiği

belirtilmiştir. Öğretmenler kültürün yalnızca Türk kültürüne indirgenmediğini, farklı kültür örneklerinin de derslerde ele alındığını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı kültürü “Parmak izine” benzeterek, her milletin kendine özgü bir kültüre sahip olduğunu vurgulamış (K1), bu bağlamda kültürün bir milleti var eden temel unsur olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda, kültür kavramına 5.sınıftan itibaren tüm sınıf düzeylerinde düzenli olarak yer verdiklerini ve bu konuda özel bir hassasiyet gösterdiklerini de belirtmişlerdir.

5.2.2 Yaşam Tarzı ve Alışkanlıklar Olarak Kültür

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kültür kavramına ilişkin tanımlamalarında öne çıkan bir diğer yaklaşımda, kültürün toplumların yaşam tarzı ve alışkanlıkları ile ilişkili bir olgu olduğu vurgulanmaktadır. Bu görüşü dile getiren öğretmenler, kültürün bireylerin yaşama biçimlerinden doğduğunu ve bu bağlamda toplumdan topluma değişiklik gösterdiğini belirtmektedir. Kültürü “Toplumun yaşayış tarzı” olarak gören öğretmenlere göre, bireylerin günlük pratikleri, ortak alışkanlıkları ve etkileşimleri kültürel yapının temel belirleyicileri arasındadır. Bu doğrultuda bir öğretmen, kültürü “Bir topluma ait olan maddi manevi her şey” (K17) şeklinde tanımlarken; bir diğeri kültürü “insanların yaşam tarzının bir sonucu” olarak değerlendirmiştir (K1, K3, K8).

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kültür kavramına ilişkin tanımlarında öne çıkan ikinci yaklaşım olan kültürün yaşam tarzı ve alışkanlıklarla ilişkilendirilmesi yaklaşımına göre bu yaklaşımı benimseyen katılımcılar kültürü bireylerin günlük yaşantılarına nüfuz eden, toplumun yaşam biçimini ve alışkanlıklarını yansıtan bir yapı olarak tanımlamaktadır. Şekil 4’te görüldüğü üzere 4 katılımcı kültürü Yaşam Tarzı ve alışkanlıklar olarak ifade etmektedir. Katılımcı öğretmenlerden bazıları kültürü, bireylerin giydikleri kıyafetlerden tükettikleri yemeklere, geleneksel uygulamalardan konuşma biçimlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede toplumların yaşam pratiklerini yansıtan bir kavram olarak ele almaktadır. Bu bağlamda kültür, bireylerin günlük yaşamda tekrar eden pratikleriyle şekillenen ve bu yönüyle toplumları birbirinden ayıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Örneğin bir öğretmen, kültürü “Bir toplumun yaşayış tarzı, kimliği ve hayat felsefesi” (K3) şeklinde tanımlamış; bir diğeri ise “Toplumdan topluma değişebilen alışkanlıklar” (K8) ifadesiyle bu yönünü vurgulamıştır. Öğretmenlerin açıklamalarında, kültürün toplumun kimliğini belirleyen

bir unsur olduğu ve bu kimliğin topluma özgü alışkanlıklar aracılığıyla görünür hâle geldiği belirtilmiştir. Özellikle kılık kıyafet, yöresel yemekler, gelenek ve görenekler gibi ögeler, kültürün yaşamsal yönünü tanımlayan unsurlar arasında sıralanmıştır. Katılımcılar, bu unsurların farklı toplumlarda farklı biçimlerde ortaya çıkmasının, kültürün toplumsal çeşitliliği ve ayırt edici özelliğini yansıttığını belirtmişlerdir. Kültürün yaşam tarzı olarak görülmesinin bir diğer boyutu da dilsel farklılıklar, şiveler ve deyimlerin kullanımındaki çeşitlilikle ilişkilendirilmiştir. Öğretmenler, bölgesel söyleyiş biçimleri, yerel deyimler ve atasözlerinin, toplumsal alışkanlıkların önemli bir yansıması olduğunu ve bu yönüyle kültürel ayrışmanın bir göstergesi olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, kültürün yalnızca bireysel veya toplumsal tercihlerle değil, aynı zamanda coğrafi çevreyle de ilişkili olarak şekillendiğini belirtmişlerdir. Bu görüşe göre, kültürün biçimlenmesinde yaşanan çevre, iklim, tarımsal üretim ve doğal koşullar etkili olmaktadır. Örneğin bir katılımcı, Doğu Karadeniz'deki kültürel yapının bölgedeki tarım ürünleri ve yaşam biçimiyle ilişkili olduğunu; benzer şekilde İç Anadolu'daki kültürel ögelerin, bölgeye özgü yaşama biçimi ve üretim faaliyetleriyle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda, kültürün coğrafi temelli bir yapı taşıdığı ve yerel kültürün, küçük ölçekli farklılıklardan doğarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Sonuç olarak; katılımcı öğretmenler kültürü “Toplumların yaşama biçimleri, alışkanlıkları, dilsel farklılıkları ve çevresel koşulları üzerinden açıklamış; kültürün her topluma özgü yapısal bir özellik taşıdığına dikkat çekmişlerdir.”

5.2.3 Geçmişten Günümüze Devam Eden Ürünler Olarak Kültür

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kültür kavramına ilişkin tanımlamalarında öne çıkan bir diğer yaklaşım ise kültürün geçmişten günümüze devam eden ürünler şeklinde ele alınmasıdır. Bu yaklaşıma ilişkin görüşler, toplam beş katılımcı öğretmen tarafından dile getirilmiştir. Bu açıdan kültür, geçmişten günümüze devam eden birikimli bir olgu olarak tanımlanmıştır. Bu görüşü benimseyen öğretmenler kültürü; tarihsel sürekliliği olan, kuşaktan kuşağa aktarılan bir yapı şeklinde ifade etmektedir. Katılımcılar, kültürün birey ve toplum için kimlik oluşturan temel bir unsur olduğuna dikkat çekmekte; bu nedenle eğitsel ortamlarda kültürün korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının önemine vurgu yapmaktadırlar. Bir katılımcı kültürü

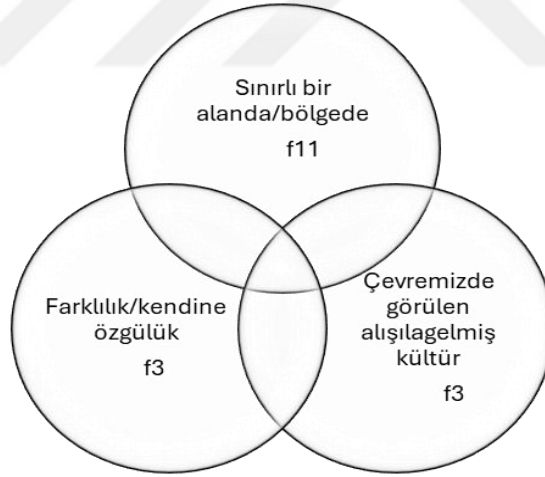
“Geçmişten bugüne taşınan değerlerin toplamı” olarak tanımlarken(K11), bir diğeri “Kültür bir milleti oluşturan maddi manevi tüm değerlerdir” (K19) ifadesiyle bu süreklilik boyutuna dikkat çekmiştir. Katılımcıların bu yaklaşımla yaptığı tanımlamalarda, kültür; bir toplumun tarihsel birikimini yansıtan, kuşaklar arası aktarım yoluyla sürdürülebilirlik kazanan bir olgu olarak ifade edilmektedir.

Katılımcı Öğretmenler kültürü, “Milletlerin kimliğini oluşturan temel bir yapı olarak değerlendirmekte; geçmişte yaşamış bireylerin ve toplulukların yaşam pratiklerinden günümüze taşınan tüm değerleri bu kapsamda ele almaktadırlar. Kültür, bu yaklaşıma göre sadece geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda geleceğe aktarılan ortak miras olarak tanımlanmaktadır. Katılımcılar kültürün bu yönünü somutlaştırmak adına yemekler, kıyafetler, ritüeller, dini uygulamalar ve belirli günlerde sergilenen davranış örüntüleri gibi unsurlara sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Bu kapsamda, kültür; bireylerin “Ne yediği, nasıl giyindiği ya da hangi durumda nasıl davrandığı?” gibi günlük yaşama dair düzenleyici kodlar bütünü de içeren çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmaktadır. Örneğin bir öğretmen, kültürü “Toplumda insanların geçmişten günümüze, yani hayatlarını düzene koyan kurallar bütünü”(K16) olarak tanımlamaktadır. Benzer biçimde, kültürün tarihsel süreklilik taşıyan bir yapı olduğu, bazı geleneksel yemeklerin sunuluş biçimleri, o döneme özgü kullanılan malzemeler veya dönemin kıyafetleri üzerinden örneklendirilerek ifade edilmektedir. Bu bağlamda öğretmenler, geçmişten gelen bu kültürel unsurları derslerinde özellikle öğrencilerin yaşadıkları çevreyle ilişkilendirerek ele aldıklarını belirtmektedirler. Katılımcılar, öğrencilerin aşına olduğu yerel kıyafetler, konuşma biçimleri ya da bölgesel ağız özelliklerinin kültür aktarımı açısından işlevsel bir araç olduğunu ifade etmektedirler. Kültürün bir milleti bir arada tutan temel dinamiklerden biri olduğunu vurgulayan öğretmenler, kültür kavramının derslerde mutlaka işlenmesi gerektiğini ve kültürün içerisinde barındırdığı değerlerin toplumsal süreklilik açısından hayati öneme sahip olduğunu belirtmektedirler. Bu doğrultuda bir katılımcı öğretmen, kültürü “Bir milleti ayakta tutan en önemli ayak” (K9) olarak nitelendirmiştir. Aynı öğretmen, kültürel değerlerin zayıflaması durumunda toplumsal sürekliliğin tehlikeye gireceğini, buna karşılık değerlerine sahip çıkan toplumların güçlü biçimde varlığını sürdürebileceğini ifade etmiştir. Bu çerçevede öğretmenler, kültürü tarihsel sürekliliği

olan, deneyim ve gelenek birikimini içeren bir yapı olarak tanımlamış; söz konusu birikimin eğitsel ortamlarda öğrencilerle paylaşılmasının önemini vurgulamışlardır.

5.3 Öğretmenlere Göre Yerel Kültür

Araştırma bulgularına göre, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yerel kültür kavramına ilişkin bakış açıları üç ana yaklaşım etrafında şekillenmektedir. Katılımcı öğretmenlerin ifadeleri incelendiğinde, yerel kültürün ait olduğu bölgeye özgü olduğu, kendine has özellikler taşıdığı ve toplumda alışlagelmiş uygulamaları içerdiği yönünde ortak bir anlayışın bulunduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri, yerel kültür kavramını üç ana tema çerçevesinde tanımlamaktadır. Bu temalardan ilki olan “Yerel kültür sınırlı bir alanda geçerlidir” anlayışı, katılımcıların yarısından fazlası tarafından dile getirilmiştir. Bu bakış açısına göre yerel kültür, belirli bir coğrafi bölge veya toplumsal çevreyle sınırlı olarak varlık gösteren ve yalnızca bu bağlam içinde geçerliliğini sürdüren kültürel öğeleri kapsamaktadır.

Şekil 7. Öğretmenlere göre yerel kültür tanımları

5.3.1 Sınırlı Bir Alanda Geçerli Unsurlar Olarak Yerel Kültür

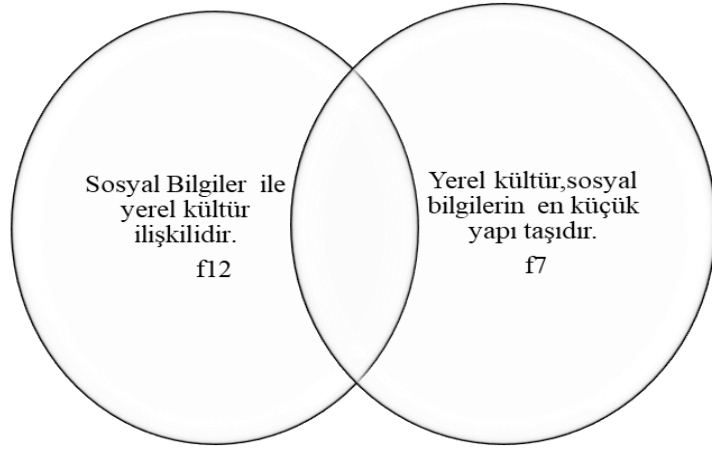
Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri, yerel kültür kavramını sınırlı bir alanda geçerliliği olan, kendine özgü özellikler barındıran bir yapı olarak tanımlamaktadır. Şekil 7’ye göre yerel kültürü sınırlı bir alanda geçerli olan kültür olarak ifade eden 11 adet katılımcı bulunmaktadır. Katılımcılardan biri, yerel kültürü

yaşadığı şehir bağlamında değerlendirerek, “Daha dar bir alanda yaşanan ve diğer şehirlerden daha farklı olduğunu düşündüğümüz bir kültürdür.” (K4) ifadesini kullanmıştır. Aynı öğretmen, “Şu an Rize’de yaşıyoruz bu yüzden buradan hareketle daha dar bir alanda yaşanan ve diğer şehirlerden daha farklı olduğunu düşündüğümüz bir kültür diyebiliriz” (K4) şeklinde görüşünü yinelemiştir. Bu bağlamda yerel kültür, ait olduğu bölgenin özgün iklim, coğrafya ve insan yapısı gibi etmenlerle şekillenen, o bölgeye özgü unsurların bütünüdür. Katılımcıların çoğu, yerel kültürü belirli bir alanda alışılmış ve tekrarlanan kültürel uygulamalar olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda bir öğretmen, “Yerel kültür belli bir alanda geçerliliği olan, o yörede alışlagelmiş olan unsurlar olarak ifade edilebilir.” (K2) diyerek, yemekler, halk oyunları, değerler ve ifade tarzlarının bölgelere göre farklılık gösterebileceğini belirtmiştir. Aynı zamanda, gündelik nesnelere verilen isimlerin yöreden yöreye değişmesinin bu farklılıkları yansıttığı ifade edilmiştir. Bazı öğretmenler yerel kültürü, yöreye özgü sanat ve ürünlerle ilişkilendirmektedir. Örneğin bir katılımcı, “Yerel kültürü “Bölgesel olarak ya da daha çok daha küçük bir alana sahip olabilecek bir kültürel değer olarak tanımlayabiliriz.” (K5) şeklindeki ifadesiyle; el sanatları, yöresel ürünler veya küçük topluluklar arasında oluşan kültürel birikimi yerel kültür kapsamında değerlendirmiştir. Benzer şekilde bir diğer öğretmen “Yerel kültür, insanların mesela bir ailenin kendi içinde oluşturduğu kültür yerel kültürdür.” (K19) diyerek, yerel kültürün ölçek olarak mikro düzeyde de var olabileceğini vurgulamıştır. Katılımcılardan başka bir öğretmen ise bölgesel farklılıkların nesiller arası değişimine dikkat çekerek, Rize’deki bir köyde kullanılan kültürel unsurların başka bir köyde kullanılan kültürel unsurlardan farklı olabildiğini, hatta bazı ifadelerin yeni nesil tarafından artık bilinmediğini de ifade etmiştir. Yerel kültürün hem dar bir alanda oluştuğunu hem de zamanla değişebileceğini belirten bir öğretmen, “Yerel kültür de daha bölgesel, daha küçük bir alanda, yine aynı şekilde o bölgeyi oluşturan insanları diğerlerinden ayıran özelliklerdir.” (K20) diyerek bu değişkenliğe vurgu yapmıştır. Genel olarak öğretmenler, yerel kültürün küçük ölçekli coğrafi alanlarda oluşan ve toplumları birbirinden ayıran unsurlar içerdiğini; bu unsurlar arasında yemekler, oyunlar, kıyafetler gibi gündelik yaşam pratiklerinin bulunduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri, yerel kültürün hem mekânsal hem de işlevsel açıdan farklılaşan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

5.3.2 Alışlagelmiş İfadelerle Yerel Kültür

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden 3 katılımcı Yerel Kültürü alışlagelmiş ifadelerden meydana geldiğini düşünmektedir (Şekil 5). Bu öğretmenler, yerel kültürün mutlaka farklı ya da özgün olmasına gerek duymadıklarını, toplumun günlük yaşamında yer etmiş kültürel pratiklerin yerel kültür kapsamında değerlendirilebileceğini belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri, “Dersimizde mesela bu Rize bölgesine ilişkin giyim tarzı, yeme tarzı, yemeklerine değiniyorum.” (K3) ifadesiyle derslerinde bölgeye ait somut örnekleri kullandığını belirtmiştir. Aynı öğretmen, Yerli Malı Haftası’nda yöresel yiyecekleri sınıfa taşıdığını, Rize fıkralarına – özellikle Temel fıkralarına – yer verdiğini ve bu tür içeriklerin öğrencilerin ilgisini çektiğini ifade etmiştir. Katılımcılardan biri, bölgedeki yaşam koşullarının yerel kültürü etkileyen bir faktör olduğunu ifade etmiş; “Burası yaşam şartlarının zor olduğu bir bölge, hem insanların kişiliğine hem de ekonomik faaliyetlere etkisi var.” demiştir. Aynı öğretmen, “Ulusal, ülke genelinde bulunduğumuz yerde yerel yörede bu şeylerin değişebildiğini... yerelden genele örnekler vererek günlük yaşamda duydukları şeylerden yola çıkarak yer vermeye çalışıyoruz.” (K7) ifadesiyle kültürel öğeleri coğrafi düzeyde karşılaştırmalı olarak ele aldığını belirtmiştir. Bir diğer öğretmen, Rize’nin alışlagelmiş kültürel öğelerine – özellikle lahana yemekleri ve balıkçılık gibi – derslerde sıklıkla değindiğini ve bu öğelerin iklimle ilişkilendirilerek kültürel aktarımın bir parçası hâline getirildiğini aktarmıştır. “Yerel kültürde, çevremizde algılayabildiğimiz kültür unsurları yerel kültür olarak kabul edilebilir.” (K12) ifadesiyle öğretmen, öğrencilerin çevrelerinde sıkça karşılaştığı öğelerin kültür öğretimi açısından daha etkili olduğunu belirtmiştir. Yerel kültür kavramını sınıf düzeyine ve ders içeriğine göre işlediğini ancak çoğunlukla “Alışlagelmiş” kültürel yapıların dışına çıkamadıklarını da ifade etmiştir.

5.4 Yerel Kültür Sosyal Bilgiler İlişkisi

şekil 8. Sosyal Bilgiler ve Kültür ilişkisi

5.4.1 Sosyal Bilgiler ile Yerel Kültür İlişkisi

Sosyal Bilgiler ğretmenleri, kültür kavramının ders içeriğinde önemli bir yer tuttuğunu ve özellikle yerel kültür unsurlarını ğretim sürecine dahil ettiklerini belirtmektedir. Öğretmenler, folklor, bayramlar, algılar gibi somut kültürel ögeleri öğrencilerine tanıttıklarını ve bu kavramları detaylandırarak kullandıklarını ifade etmektedir. Ancak ğretmenler aynı zamanda ders kitabının ulusal düzeyde ortak olması ve ğretim programının ulusal düzeyde hazırlanması nedeniyle, yerel kültürün yalnızca kendi katkılarıyla derslere dahil edilebildiğini belirtmektedir. Bu duruma ilişkin olarak bir ğretmen, “kitap ortak olduğu için ve genel bir ğretim programı kullanıldığı için yerel anlamda biz buranın yerel kültüründen bahsediyoruz.” (K6) şeklinde ifade kullanmıştır. Birçok ğretmen, kültür öğretiminin sosyal bilgiler dersi kapsamında zaten yapılandırıldığını ve ek bir etkinliğe gerek duyulmadığını belirtmiştir. Örneğın bir ğretmen, “Sosyal bilgiler kavramı yerel kültür kavramıyla ilişkili” (K2) diyerek müfredatın yeterliliğine işaret etmiş; bir diğeri ise, “Hayatın kendisini ifade ettiğı için yerel kültürlerle alakalı yerelden genele doğru gidiyoruz, programın ana içeriğini bu oluşturuyor.” (K8) diyerek ğretim programının bütünsel yapısına dikkat çekmiştir. Sosyal bilgiler ders kitabında kültür ve miras konularının yer aldığı ünitenin bu süreci desteklediğini ifade eden öğretmenler, konuları işlerken hem genel kültürel unsurlara hem de yerel değerlere yer verdiklerini belirtmiştir. “Yöresel kıyafetlerden, yiyeceklerden, davranışlardan, söylemlerden hepsinden

bahsediliyor.”(K9) şeklindeki ifadesi, derslerin kültürel çeşitlilik açısından zenginleştirdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bir öğretmen, “Kültür kavramıyla ilişkili zaten program yapısal olarak buna müsaade ediyor.” (K15) diyerek yerel kültürün öğretim programında doğal olarak yer bulduğunu vurgulamıştır. Kültür öğretiminin temel hedeflerinden biri olarak iyi vatandaş yetiştirme amacına dikkat çekmektedir. Öğretmenler, “Kültür kavramını 5. sınıftan 8. sınıfa kadar verdiklerini ve bu konuda hassasiyet gösterdiklerini” belirtmişlerdir. Kültürü “Yaşayışı etkileyen her şey” olarak tanımlayan öğretmenler, “En sık hangi konuyu anlatırsam anlatayım, kültür kavramına bir şekilde bir yerden değinip yer vermekteyim.” (K7) ifadesiyle kültürün dersin temel öğelerinden biri olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak öğretmenler, kültür öğretimin önemli olduğunu ve müfredatın ulusal düzeyde olması sebebiyle yerel kültür öğretiminin öğretmenin katkılarıyla işlendiğini ifade etmektedir. “Konularımızda kültür kavramı var... hem kültürel öğeler kısmında veriyoruz hem tanım olarak veriyoruz hem de uyguluyoruz.” (K15) ifadesiyle, kültür öğretiminin dersin ayrılmaz bir parçası olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

5.4.2 Sosyal Bilgilerin En Küçük Yapı Taşı Olarak Yerel Kültür

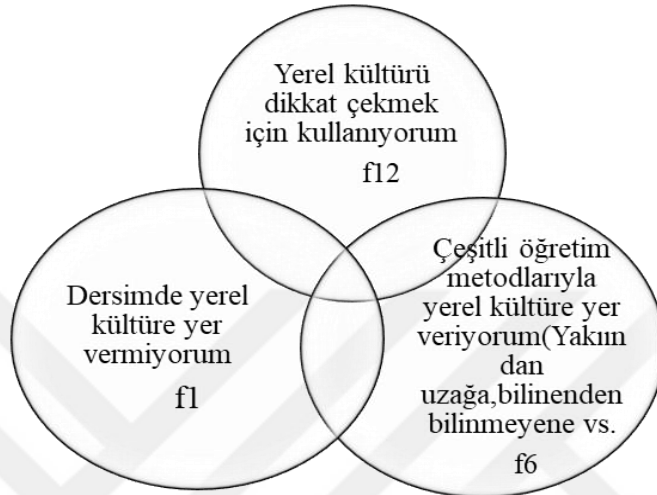
Sosyal Bilgiler öğretmenleri, bu dersin toplumun kültürel değerlerini yeni nesillere aktarma sorumluluğunu üstlendiğini ve yerel kültürün bu sürecin ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Bir öğretmen, "Sosyal Bilgiler gerçekten çok kapsamlı... dersi en kapsamlı halde ele almak için derinine inerek yerel kültür eğitimi gerçekleştirmek gerekir" diyerek bu kapsamın önemine dikkat çekmiştir. Katılımcılardan biri, coğrafya öğretmeni olduğunu belirterek dersin içeriğinin günlük yaşamla ilişkili olduğunu ve “günlük yaşamda kullanılması gereken en kapsamlı ders” olduğunu vurgulamıştır. Bir başka öğretmen, “Konularda yeri geldikçe Türk kültürü hakkında öğrencilerin dikkatini çekecek önemli tarihsel bilgiler veriyoruz” (K14) ifadesiyle müfredatta kültürel aktarımın nasıl yer aldığını açıklamıştır. Aynı öğretmen, 7.sınıfta işlenen “kültürümüze ait kültür öğeleri” başlıklı konuya ve “Şehrimiz Rize” gibi seçmeli derslerin öğrenciler açısından yerel değerleri tanıma fırsatı sunduğuna değinerek, bu derslerin yerel kültürle bağlantısını ortaya koymuştur. Öğretmenler, yerel kültürün sosyal bilgiler dersi ile doğrudan ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bir

öğretmen, “Kim ne derse desin, tarih de, coğrafya da, ekonomi de günlük hayatla ilişkili olduğu için yerel kültürle zaten ilişkilidir.”(K7) şeklinde konuşmuştur. Bu kapsamda öğretmenler, yerel kültürün daha çok somut kavramlar üzerinden öğretildiğini; ancak konunun içeriği izin verdiği sürece bu öğelerin derslere dahil edildiğini ifade etmektedirler. Bir öğretmen, “Sosyal Bilgiler öğretiminde her şeyi evrensel boyutta ele almıyoruz; ulusal, bölgesel ve yerel boyutta değerlendiriyoruz” şeklindeki ifadesiyle öğretim kademelerinin çok düzeyli yapısına dikkat çekmiştir. Aynı bağlamda bir diğer öğretmen, “Yerel kültür kavramıyla Sosyal Bilgiler öğretimi tabii ki ilişkilidir” (K4) diyerek, derste özelden genele doğru bir ilerlemenin olması gerektiğini, yerel kültürün bu yapının başlangıç noktası olduğunu belirtmiştir. Bu öğretmene göre, yerel kültür ile başlamak öğrencilerin ilgisini ve motivasyonunu artırmaktadır. Katılımcılar, sosyal bilgiler dersinin uluslararası düzeyde (örneğin Avrupa, Amerika, Kore) uygulanan bir ders olmasına rağmen, yerel bağlamdan ayrılamayacağını belirtmiştir.

Öğretmenler, evrensel değerlerle birlikte, yerel yaklaşımların (adalet, eşitlik, toplumsal duygular gibi) da derslerde işlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda bir öğretmen, farklı ülkelerdeki sosyal bilgiler içeriklerini kendi yörelerine özgü öğelerle ilişkilendirmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Bu uygulamayı gerek müfredat gerekse mesleki sorumluluk gereği gerçekleştirdiklerini dile getirmiştir. Ayrıca, “Kendi yöresini bilmeyen bir öğrencinin ulusallığı ve evrenselliği içselleştirmesi zor olur” düşüncesiyle yerel kültürün kültürel aidiyetin inşasındaki rolüne dikkat çekmişlerdir. Yerel kültürün öğrencilerle sağlıklı bir etkileşim kurma ve duygusal bağ oluşturma açısından da önemli olduğu belirtilmiştir. Bir öğretmen, “Bir çocuğun kalbine girebilmeniz için... onun inançlarına, yediğine, içtiğine, geleneğine ne kadar hâkim olursanız, o çocukla ortak duygu bağına ulaşırsınız.” (K1) şeklinde konuşarak, yerel kültürü öğrencilerle ilişki kurmanın bir aracı olarak tanımlamıştır. Farklı şehirlerde görev yapan öğretmenler, öğrencilerin içinde yetiştiği kültürel bağlama duyarlılığın, öğretme sürecine olumlu katkılar sunduğunu belirtmişlerdir. Genel olarak öğretmenler, yerel kültürün sosyal bilgiler dersinin “en küçük yapı taşlarından biri” olduğunu, etkili bir yerel kültür öğretiminin öğrencilerin yalnızca bilgi düzeylerini değil; aynı zamanda değer aktarımını ve kültürel sürekliliği desteklediğini ifade etmektedirler. Öğrencilerin kendi değerlerine sahip çıkmaları ve

bu değerleri sonraki kuşaklara aktarabilmeleri için yerel kültür öğretiminin temel bir araç olduğu ortak bir görüş olarak öne çıkmaktadır.

5.5 Sosyal Bilgiler Dersinde Yerel Kültür Kullanımı

Şekil 9. Sosyal Bilgiler ve Yerel Kültür

5.5.1 Dikkat Çeken Unsurlarıyla Yerel Kültür

Yerel kültürü daha çok dikkat çekmek amacıyla kullanıyoruz diyen katılımcı daha çok destanlarımızdan bahsediyoruz örnek olarak Türk destanlarından ama tabi yerel kültürden bahsetmek lazım özellikle Öğretmen, *(Rize'nin şarkılarıdır türküleridir, atasözleridir, fıkralarıdır yani şöyle söyleyeyim konuyla alakalı bir fıkra veya bir atasözü geldiğinde o anda onu söylemeye çalışıyoruz Sınıfta söylememiz de gerekiyor çünkü çocukların daha çok ilgisini çekiyor-K20.)* diyerek derslerde türkü söyleyip derse de bir enerji geldiğini ifade ederken, bu durumda çocukların gerçekten hoşuna gittiğini ifade etmiştir. Öğretmen, derslerinde çoğunlukla atma türkü ve fıkra gibi öğelere yer verdiğini, her hafta bir hikâye anlattığını ve bu anlatıların bazen doğrudan dersle bağlantılı, bazen de bağlantısız olabildiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin dikkatini çekmek ve derse olan ilgilerini artırmak amacıyla yerel mizah ve anlatı kültüründen yararlanıldığını göstermektedir. Öğretmen ayrıca, bu uygulamaların sınıf ortamında keyifli bir öğrenme deneyimi sağladığını ifade etmektedir. Bu durum, yerel sözlü anlatıların hem kültürel aktarım hem de pedagojik işlev gördüğüne işaret etmektedir. Öğretmen, *(Bazen fıkralarla bazen oyunlarla bazen*

de davranış olarak mesela çevremde gördüğüm konuşmaları da içine katarak örnek veriyoruz tabii ki-K9) diyerek yerel kültüre yer verdiğini söylemektedir. Katılımcı, *(Yer veriyorum. Değiniyoruz hatta ben yapmasam bile arkadaşlar bir dönem şey yaptılar Karadeniz kıyafetlerini giydirip yörenin ağız konuşmasıyla tiyatro gibi bir kültür gösterisi yapmıştılar.-K3)*. Katılımcı ifadelerine göre, yerel kültürün öğrenciler üzerindeki etkisini artırmak amacıyla zaman zaman sınıf dışı etkinlikler de gerçekleştirilmektedir. Örneğin bazı öğretmenler, yerel ağızla gösteriler düzenleyerek sınıfları gezmiş ve bu sayede öğrencilerin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Bu durum, yerel kültürün eğitsel bağlamda dikkat çekici ve farklılaştırıcı bir unsur olarak kullanılabildiğini göstermektedir. Bununla birlikte bazı öğretmenler, dersin yoğunluğundan dolayı yerel kültür öğelerine her zaman yer veremediklerini ifade etmektedir. Ancak konuya uygun düştüğünde, özellikle öğrencilerin ilgisini artırmak amacıyla yerel türkü ve fıkralara ders içinde yer verildiği belirtilmektedir. Örneğin "Çayeli'nden Öteye" adlı türkü, sınıf ortamında öğrencilerin dikkatini çekmek amacıyla kullanılmakta ve bu tür içeriklerin dersin akışına olumlu katkı sunduğu düşünülmektedir. Bazı öğretmenler, altıncı sınıf düzeyinde işlenen konular çerçevesinde maddi ve manevi kültür öğeleri, asker uğurlama ritüelleri, düğün gelenekleri ve yayla göçleri gibi temalara yer verdiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda, özellikle yöresel yemeklerin zamanla unutulmaya yüz tuttuğu, bu nedenle derslerde kültürel aktarımın önem kazandığı vurgulanmaktadır. Katılımcıların bu ifadeleri, öğretmenlerin yerel kültürü yalnızca bilgi aktarımı amacıyla değil, aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve yaşatılması yönünde de önemli bir araç olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Rize'nin Yerel Kültürünü anlatırken yemekleri, tarihi şahsiyetleri kullandığını ifade ederken Rize'ye özgü yapılan bir yemek, ya da tarihi eser gibi örnekleri derslerinde kullanabildiğini buna örnek olarak 5.Sınıflarda Kültür konusunda Rize'ye özgü eserlerden başlayarak Zil kale 'den bahsettiğini ifade etmiştir. Bu öğretmen, Karadeniz'e özgü yemeklerde kuymak, sarma, lahana sarması, lahana çorbası gibi yerel öğeleri derslerinde kullandığından bahsetmiştir. Kültürü seçmeli ders olan Kültür ve Medeniyetimize Yön Verenler dersinde kullandıklarını ifade eden öğretmenler bu konuda faydalı olduğunu da dile getirmektedir. Bunlar; *Halk Oyunlarımızda, müzik, yemek ve mimari kültürümüzün yansımada da vardır,*

(Kültür, bir milletin geçmişinden bugüne kadar maddi ve manevi yaptıklarının, yaşadıklarının bütünüdür diyebilirim-K4). Kısacası kültür yaşantılarımızda, değerlerimizde ve örf adetlerimizde vardır. Bunları öğrencilerimize kazandırmaya çalışıyoruz. Bu konuda ders müfredatı olabildiğince iyi şekilde bir ifadeyle kültür öğretimi için müfredatın olumlu yönlerine bir vurgu yapmıştır. Derste kültür ve Medeniyetle ilgili konular var. Sosyal hayatta kültürel kurumların yeriyle ilgili başlıklarımız var. Ekonomiyle ilgili konularda geçmişteki ticari kültürümüzden bahsettiğimiz mesela *ahilik kültürü* vardır. *Bunun gibi yerel kültür* kavramını kullandıkları alanlara örnekler verdiklerini söylemektedirler. Bu öğretmenler maddi ve manevi kültür kavramlarının belirli bir süre içerisinde kanıksanıp devam ettiğini ve aynı zamanda süregelenleşerek bir kültür tanımına yer verilebildiğini ifade etmektedirler. Öğretmenler kültürü ve kültürel kavramları gelenek görenek, giyim, dil, tarih el sanatları, yemekler gibi kültürel öğeler kapsamında işlediklerini ifade etmektedirler. *(Kültür bir milletin geçmişten günümüze biriktirdiği maddi manevi değerlerin tümüne denir-K10).*

5.5.2 Çeşitli Öğretim Metotlarıyla Ele Alınan Yerel Kültür

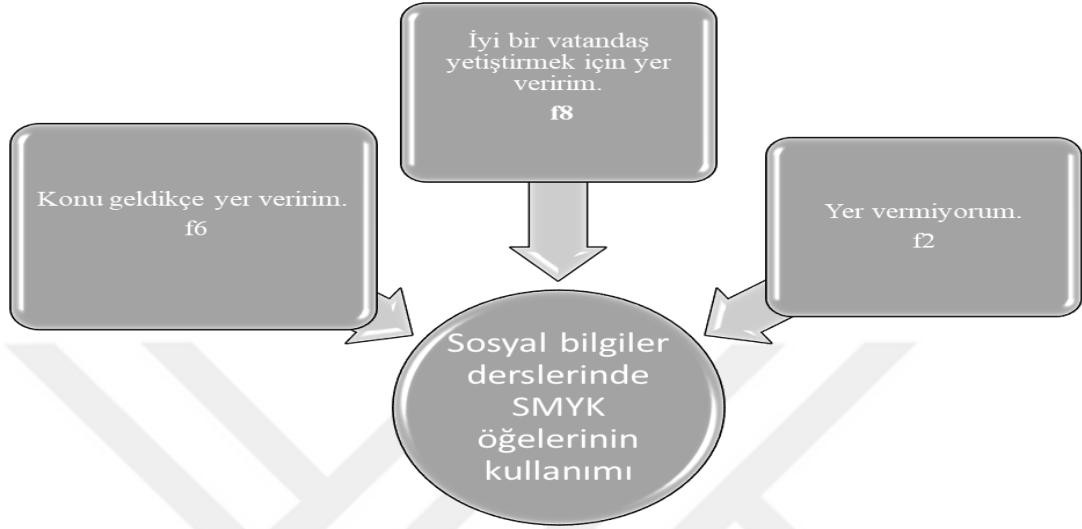
Katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğu, yerel kültürün Sosyal Bilgiler dersi bağlamında hem içerik hem de öğretim yöntemleri açısından merkezi bir konuma sahip olduğunu vurgulamaktadır. Görüşmelerde öne çıkan ortak bir tema, yerel kültürün aktarımında öğretim ilkelerinin—özellikle “yakından uzağa”, “bilinenden bilinmeyene” ve “özelden genele” aktif biçimde kullanılmasıdır. Öğretmenler, bu ilkeler doğrultusunda öncelikle öğrencilerin yaşadığı çevreden hareketle dersleri yapılandırdıklarını ve bu sürecin hem öğrencilerin ilgisini artırdığını hem de öğrenmeyi kalıcı hâle getirdiğini belirtmektedir. Katılımcılardan biri, Sosyal Bilgiler dersini “kesinlikle toplumsal bir ders” olarak tanımlamakta ve bu nedenle yerel kültüre dair örneklerin sıklıkla kullanıldığını ifade etmektedir (K11). Aynı katılımcı, geçmişten günümüze birikmiş olan maddi ve manevi değerlerin, tarih ve kültür bağlamında birlikte işlendiğini ve bu değerlerin sınıf içinde çeşitli uygulama örnekleriyle görünür kılındığını belirtmektedir. Örneğin bazı öğretmenler, öğrencilerin dikkatini çekmek için yöresel türkülerini kullanmakta, atma türküsü etkinlikleri düzenlemekte veya fıkra anlatımı gibi sözlü kültür unsurlarını kullanmaktadır (K10,

K15). Bazı öğretmenler ise öğrencilerine aile büyükleriyle röportaj yapma ödevi vererek sözlü tarih yöntemini kullanmakta, böylelikle kültürel aktarımı aile içinden başlatmaktadır. Veriler, özellikle 5. ve 6. sınıf düzeylerinde milli değerlerin işlendiği temalarda yerel kültürün sıklıkla yer bulduğunu göstermektedir. Katılımcılar, bayrak, para, kız isteme adetleri, yöresel yemekler gibi somut kültür unsurlarının derslerde işlendiğini belirtmiş; bu noktada kültürün daha çok “gözlemlenebilir” ve “dokunulabilir” yönleri üzerinden aktarıldığı anlaşılmıştır (K6). Bununla birlikte bazı öğretmenler, yerel kültürün sadece içerik düzeyinde değil, pedagojik yaklaşımlar ve sınıf içi uygulamalar bağlamında da değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Örneğin Orta Anadolu’ya ait bir kültürel öge olan bağlama çalımı derslere entegre edilmekte; bunun öğrencilerde hem dikkat çekici bir etki yarattığı hem de kültürel aidiyeti desteklediği ifade edilmektedir (K15). Yerel kültürün öğretiminde kullanılan teknikler arasında hikâye anlatımı, görsel materyaller, drama, gezi-gözlem ve medya içeriklerinden yararlanma gibi çeşitli yöntemlerin yer aldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca bazı öğretmenler, yerel kültürü sadece kendi bölgeleriyle sınırlı görmemekte, ülke genelindeki kültürel çeşitliliği örneklerle derslere taşımakta ve böylece öğrencilerde kültürler arası farkındalık oluşturmaya hedeflemektedir (K5, K12). Bu kapsamda kültürün sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda değer aktarımı, aidiyet geliştirme ve toplumsal bütünleşme aracı olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Öğrencilerin kendi kültürel kökenlerini tanımaları kadar, farklı bölgelerden gelen akranlarının kültürel geçmişlerine de duyarlılık geliştirmeleri gerektiği vurgulanmakta; öğretmenler bu süreci kültürler arası etkileşimi destekleyecek şekilde yapılandırmaya çalışmaktadır (K17). Dolayısıyla bulgular, öğretmenlerin yerel kültürü yalnızca dersin içeriğine yedirerek değil, aynı zamanda pedagojik yaklaşımlarını bu doğrultuda dönüştürerek işlediklerini; bu süreçte öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlandıklarını ortaya koymaktadır.

5.5.3 Öğretmenlere Göre Derslerde Yer Verilmeyen Yerel Kültür

Katılımcı, (*Genel olarak yer vermiyorum ama dediğim gibi 5.Sınıflarda dini ve milli bayramlar konusunda örnekler veriyoruz bir orada kullanıyorum-K16.*). K16 yerel kültüre derslerinde yer vermediğine ilişkin, diğerlerinden ayrılan bir veri sunmaktadır.

5.6 Öğretmenlerin Somut Olmayan Yerel Kültürel Ögelere (Türküler, Fıkralar, Atasözleri, Deyimler, Halk Oyunları vb.) Derslerinde Yer Verme Durumları

Şekil 10. Sosyal Bilgiler derslerinde somut olmayan yerel kültür öğelerinin kullanımı

5.6.1 Konu Geldikçe Yer Verilen Bir Kavram Olarak Somut Olmayan Yerel Kültür

Katılımcı öğretmenlerin görüşleri, Sosyal Bilgiler dersinde özellikle Kültürel Miras ünitesinde yerel kültür öğelerine ağırlıklı olarak yer verildiğini ve bu sürecin çeşitli öğretim yöntem ve teknikleriyle zenginleştirildiğini göstermektedir. Öğretmenler, yerel kültürü aktarırken dersin yapısına uygun olarak çoklu öğretim stratejileri kullanmakta; özellikle dikkat çekme, derse ilgi oluşturma ve öğrencilerin katılımını artırma amacıyla farklı kültürel öğelere yer vermektedir. Sözlü kültür unsurları olan fıkralar, halk hikâyeleri, yöresel kahramanların yaşam öyküleri, deyimler ve atasözleri bu kapsamda sıklıkla kullanılan içerikler arasındadır. K17 numaralı katılımcı, “Bu yörenin halk kahramanları var, savaş sırasında İpsiz Recep var, onların hayatları ya da destanlaşan hikâyeleri olan insanlar var; köy köy değişen insan hikâyeleri var, bunlara zamanı geldikçe yer vermeye çalışıyorum” diyerek, yerel anlatılara derslerinde sıklıkla yer verdiğini ifade etmiştir. Aynı katılımcı, bu kişilere ait belgeleri ve yaşamlarına dair kaynakları sınıfa getirerek materyal destekli öğretim

yöntemlerini benimsediğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, halk oyunları ve türkülere dersin giriş aşamasında yer verildiği; özellikle akıllı tahta aracılığıyla yöresel müzikler ve atma türkü örneklerinin dinletilerek derse başlanmasının öğrencilerin dikkatini artırdığı ifade edilmektedir. K15 numaralı katılımcı, “Konuda dikkat çekiciliği sağlamak adına fıkraları çok sık kullanıyorum” derken; bir başka görüşünde ise “Akıllı tahtada kendi önceden ayarladığım bir türkü—mesela atma türkü—ile derse başlıyorum” ifadesiyle, teknoloji destekli ve müzik temelli öğretim tekniklerinin yerel kültür aktarımında etkili olduğunu vurgulamıştır. K17 ise halk oyunları ile bireysel olarak ilgilendiğini belirterek, “Farklı yörelerden müzikler açıyorum, çocuklara bunların nasıl oynandığını gösteriyorum; bazen videolarla, bazen de kendim birkaç figür gösteriyorum” şeklinde ifade etmiş ve doğrudan katılımlı, uygulamalı öğretim yöntemlerine işaret etmiştir. Ayrıca yöreye özgü Lazca’nın sınıfta ele alındığı, deyim ve atasözlerinin ise öğrencilerin büyüklerinden duydukları ifadelerle bağ kurularak işlendiği aktarılmıştır (K15). Öğretmenler, bu uygulamaların öğrencilerde sadece bilgi düzeyinde bir kazanım sağlamadığını, aynı zamanda kültürel aidiyet geliştirme ve değer aktarımına da hizmet ettiğini vurgulamaktadır. K3 numaralı katılımcı, Kültürel Miras ünitesinin doğrudan yerel kültürle ilişkili olduğunu belirtirken; K2 ise “Temel olarak 2. ünite de ama diğer ünitelerde de yeri geldikçe değiniyorum. Türkiye ya da dünya ülkeleriyle ilgili konularda da kültürel unsurları gösteriyoruz” diyerek bu içeriğin sadece bir üniteyle sınırlı kalmadığını ifade etmiştir. K5 numaralı katılımcı ise “Somut olmayan yerel kültür öğelerini dersin konusuna göre zaman zaman kullanıyoruz. Hepsini bir arada vermiyoruz ama halk oyunu ya da türkü mutlaka kullandığımız oluyor” sözleriyle seçici ve esnek bir uygulama yaptıklarını ortaya koymuştur. Diğer bir örnekte, öğretmen Osman Efendioğlu’nun Unesco tarafından kültür mirası listesine alınmış bir sanatçı olduğunu belirterek öğrencilerine onun türkülerini dinlettiğini belirtmiş, böylece yerel ile evrensel arasında bir köprü kurmaya çalıştığını ifade etmiştir (K2).

5.6.2 İyi Bir Vatandaş Yetiştirmek İçin Yararlanılan Somut Olmayan Yerel Kültür

Katılımcı K1’in ifadeleri, yerel kültürün özellikle somut olmayan öğelerinin derslerde merkezî bir yere sahip olduğunu ve bu öğelerin öğrencilerde kimlik gelişimi

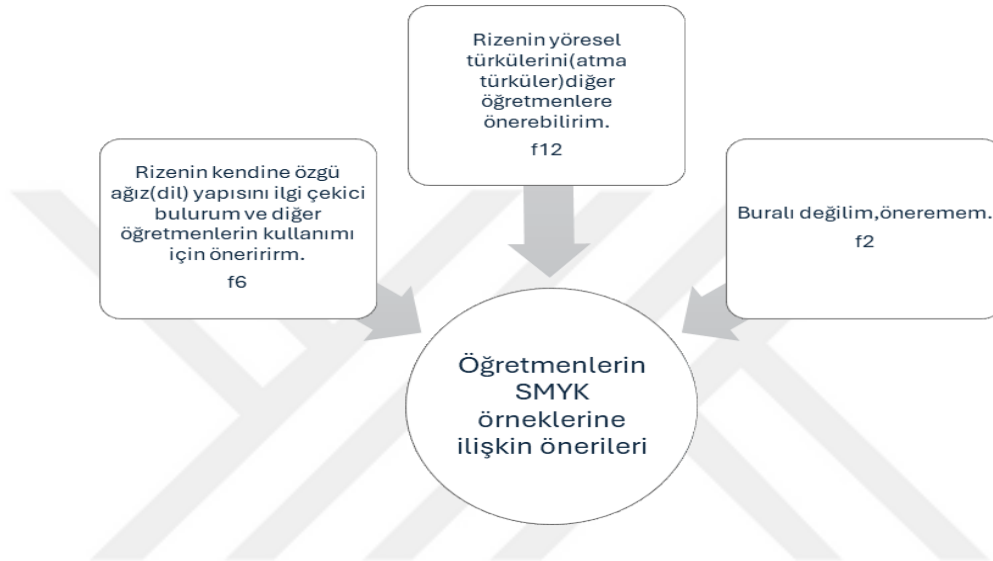
ve değerlerle bağ kurma açısından anlamlı bulunduğunu göstermektedir. Katılımcı, yerel kültürü “köklerimize uzanış biçimi” olarak tanımlamış ve “kültürü çocuğun kafasında her anlamda yaşamasını isterim ki her şekilde canlanması ve vatanına, milletine, bayrağına bağlı bir çocuk olması için kullanıyorum” sözleriyle bu yaklaşımın taşıdığı değeri vurgulamıştır. Öğrencileriyle kurduğu ilişkiyi karşılıklı öğrenmeye dayalı bir süreç olarak tanımlayan katılımcı, onların horon oynamayı öğretmesi ya da deyim aktarması gibi örneklerde öğrenen konumuna geçtiğini ifade etmiş, “şu an ben öğrenciyim onlar için” diyerek bu durumu dile getirmiştir. Ayrıca öğrencilerin, özellikle büyükleriyle babaanne ve dedeleriyle yerel kültür üzerine sohbet etmelerini teşvik ettiğini, böylece hem öğrencilerin hem de kendisinin bu süreçte yeni şeyler öğrendiğini belirtmiştir. Bunun yanında, Rize’nin Pazar bölgesine ilişkin gözlemlerini paylaşan öğretmen, bu bölgede Laz kültürünün etkili olduğunu ve öğrencilerden Lazca kelimeler öğrendiğini dile getirmiştir. Örnek olarak “ma si maoropen” ifadesinin “seni çok seviyorum” anlamına geldiğini öğrendiğini aktaran katılımcı, deyimsel anlatımın bölgede sınırlı kullanıldığını da gözlemlediğini belirtmiştir. “Buraya geldim geleli kimsenin ağzından atasözü ve deyim kullanımı duymadım açıkçası” sözleriyle, yerel sözlü kültür öğelerinin bu yörede yaygın olmadığına dikkat çekmiş; buna rağmen öğretmen olarak bu unsurları önemsemeye devam ettiğini vurgulamıştır. Bu bütüncül yaklaşım, öğretmenin yerel kültürü sadece bilgi değil, aynı zamanda duygusal ve kültürel bir bağ kurma aracı olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

5.6.3 Derslerde Yer Verilmeyen Somut Olmayan Yerel Kültür

Katılımcı öğretmenlerin bir kısmı, yerel kültürün Sosyal Bilgiler dersine entegrasyonu konusunda çeşitli sınırlılıklar yaşadıklarını ifade etmektedir. K8 numaralı katılımcı, yerel kültüre derslerinde çok fazla yer veremediğini belirterek, “Aslında bu konu üzerinde çok fazla durduğumu söyleyemem, sadece halk oyunlarına sıra geldiği için onlardan bahsediyoruz” ifadesiyle, uygulamanın daha çok yüzeysel düzeyde kaldığını ve ders süresiyle müfredat yoğunluğu arasında bir denge kurmakta zorlandığını dile getirmiştir. Aynı katılımcı, özellikle yöresinde yaygın olan atma türkülere zaman zaman yer verdiğini ancak derinlemesine işlendiğinde müfredatın

yetiştiremediğini ve bu nedenle somut olmayan kültürel öğelere fazla yer veremediğini belirtmiştir

5.7 Öğretmenlerin Rize'nin Somut Olmayan Yerel Kültür Öğelerini (Türkü, Atasözü, Deyim, vb.) Başka Öğretmenlerin Kullanımına İlişkin Önerileri

Şekil 11. Öğretmenlerin somut olmayan yerel kültür örneklerine ilişkin önerileri

5.7.1 Öğretmenlerin Rize'nin Yöresel Ağız (Dil) Yapısına ve Dikkat Çekici Yerel Unsurlara İlişkin Önerileri

(K1) numaralı katılımcı, Okullarında 3 sosyal bilgiler öğretmeni olarak kendi aralarında Rize'nin yerel öğelerinden, dil yapısından sık sık söz ettiklerini, farklı şehirlerde çalıştıkları arkadaşlarına yöreden öneri olarak Rize'nin yöresel tatlısı olan pepecurayı denemeleri için onlara bahsettiklerini dile getirmiştir. Katılımcıya göre bölgenin en belirgin yerel öğeleri yemekleri olarak düşünülmekte olup aynı zamanda bölgedeki inanışların da öğrenilmesi gerektiğini düşünmektedir. (K1) *“Rizelilerin bölgedeki inanışlarının özellikle bu konuşma şive (ağız) mesela bunun öğrenilmesi gerektiğini düşünüyorum.”* Katılımcı bu ifadesinde bölgeye ilk geldiğinde Rize bölgesindeki insanların mizaç olarak sert ve bağırarak konuştuğunu fakat burada yaşamaya başladığında sebebine ilişkin birkaç fikri olduğunu, arka planda çeşitli yaşamışlıkların var olduğuna ilişkin bir düşünceye sahip olduğunu belirtmektedir bu

konuyu da soyut yerel kültür bağlamında diğer öğretmenlerin kullanımı açısından örnek olarak verilebileceğini belirtmektedir.K7 numaralı katılımcı, Rize bölgesinin kültürel öğelerinden dil kapsamında Lazca dilinin bölge açısından öneminden bahsederken, aynı zamanda bu dilin unutulmaya başladığını yalnızca yaşlı kesim arasında ve yörenin yüksek kesimlerinde yaşatılmaya çalışıldığını bundan dolayı öğrencilerin bu dile ilişkin bilgisinin sınırlı olduğunu belirtmektedir “Özellikle *Lazca çok ilginçtir mesela ve atasözleri var çok güzel ama çocuklar bilmiyor.*”K1 numaralı katılımcı, “*Önerilebilecek somut olmayan pek çok öğe vardır da şu an aklıma gelmedi çok aslında bütün türkülere örnek verebiliriz*” Katılımcı, diğer öğretmenlere yerel öğeleri önerebilme kapsamında genel olarak türkülerini örnek verebildiğini, bunun ders açısından daha dikkat çekici olabileceğine ilişkin bir vurgu yaparken,(*Rize’ye özgü eski halk ağızları, deyimler, eski fıkralar, eski halk oyunlarını öneririm araştırmalarını önerebilirim*-K10.) Öğretmenlere öneri olarak çeşitli soyut yerel kültür önerilerinden örnekler halinde bahsettiğini, yerel unsurlar ile ders işlemek ve yerele hitap etmenin çocuklar için dikkat çekici olabileceğini, Karadeniz türkülerini ve içeriğinde kullanılan ağız yapısının da yine aynı şekilde dikkat çekmek için kullanılabilecek öğeler olduğunu söylemektedir.K12 numaralı katılımcı, “*Kuş dili buraya ait ölmek üzere olan bir dil bunu da kesinlikle başka öğretmenlerin de bilmelerini isterdim.*” Kuş dilini yerel dil kapsamında başka öğretmenlere önerebileceğini ifade eden katılımcı, Bölgeye ait horon, tulum, kemençe gibi yöresel unsurların başka öğretmenlere ders içi kullanımları için önerebileceğini ve ders açısından fayda sağlayabileceği konusunda çeşitli önerilerde bulunmuştur.

5.7.2 Öğretmenlerin Rize’nin Yöresel Türkülerle (Atma Türküler) İlgili Önerileri

K9 numaralı katılımcı, “*Açıkçası pek fazla türkü olarak aklıma gelmedi, yine de Karadeniz türkülerini çok dikkat çekiyor.*” Katılımcı, konu ile alakalı bilgisinin sınırlı olduğunu ifade ederken, bu sınırlı durumun yanı sıra bilinen Karadeniz türkülerinin kullanımı konusuna dikkat çekerek bu türkülerin içeriğinde kullanılan dilsel özelliklere ve türkülerde geçen kelimelere dikkat çekerek yerel kültür alanındaki sınırlı bilgi aktarımını atma türkülerinin varlığından bahsederek soruya uygun bir cevap vermeye çalışmıştır.” K5 numaralı katılımcı ise (*Atma türküler var bu bölgenin önemli*

yerel kültür özelliklerinden.” Şeklindeki ifadesiyle konu açısından atma türkülerin yerel kültürü tanıtmaya kapsamında yeterli olduğunu ve en önemli yerel öğelerinden olduğunu söyleyerek konuyu atma türküler çerçevesinde sınırlamıştır. K5 numaralı katılımcı, derse başlamadan önce öğrencilerin hazır bulunuşluklarını ölçmek adına soyut yerel kültür kapsamında çeşitli sorular ile derse başladığını, öğrencilerin yerel kültür konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığını, öğrencilerin Rize’nin yerel kültürüne ilişkin türkülerini bile yeterince bilmedikleri sonucuna ulaştığını belirtmektedir. K14 numaralı katılımcı, *Özellikle türkü çocuklara yerel türkülerini bildiklerini sorduğum çok olmuştur.”* K14, Yerel öğeleri diğer öğretmenlere önerirken öncelikle yörede bilinmesi gereken fakat daha az bilinen öğeleri önermekle başka öğretmenleri bilinçlendirmeye ilişkin bir amaçla yerel türkülerini önermek istediğini belirtmektedir. Bu ilgili öğeleri önerirken etrafında daha çok bu yöreden öğretmenlerin var olduğunu ama başka yörelerden öğretmenler için yörelerindeki halk oyunlarının öğrenilmesinin yerel kültür eğitimine ilişkin katkı sağlayabileceğini belirtmektedir. K15 numaralı katılımcı, *“Bizim burada Dursun Kaptan türküsü vardır. Kuvay-i Milliye çalışmalarını anlatan arka planını anlatınca çocuk çok iyi bir şekilde dinliyor onu tavsiye ederim.”* Katılımcı diğer katılımcılar gibi türküler üzerinden giderek yöreye özgü bir türküyü diğer öğretmenlerin kullanımı konusunda önermektedir. Yalnız türkülerini anlatırken hikayelerini de anlatmanın o türküyü öğrencilerin kavraması konusunda fayda sağlayacağını söylemektedir. K16 numaralı katılımcı, *“Cimilli İbo var çok bilinen bir sanatçı onun türkülerine bakabilirler”* Katılımcı, yörenin türkülerine bir örnek vererek, yerel kültürü öğrencilere aktarma konusunda öğretmenlere bu türkünün faydalı olabileceği konusunda bir öneri sunmaktadır. Katılımcı ayrıca bu sanatçının türkülerini köy köy anlatarak yerel unsurları türkülerinde kullandığını ve İnsanlar yerler ve çevreler ünitesini anlatırken kendisinin de bu örneği sıkça kullandığını belirtmektedir. K20 numaralı katılımcı, *“Atma türküler çok çekiyor çocukların dikkatini gerçekten.”* Rize bölgesinin yerel anlamda türkülerinin varlığının çeşitliliği ve kültürel unsurları öğrenme ve öğretme konusunda faydalana bilinen kolay ulaşılabilir bir örnek oluşu aynı zamanda öğrencilerin derse karşı ilgilerini aktif tutmak adına sıkça tercih edilen bir örnek olması yörenin türkülerini öne çıkarılan bir öğe olarak diğer öğretmenlerin kullanımına sunmaktadır.

5.7.3 Rize'nin Yerel Kültürüne Hakim Olmayan  ğretmenlerin Yerel Kültür Konusuna İlişkin Sınırlı  nerileri

K8 numaralı katılımcı, *(Konuyla ilgili bir araştırma yapmadım açıkçası yerel olarak birtakım deyimler var ee ya şu an aklıma gelmiyor ama biraz absürt ve kaba öğeleri içeriyor. Ben çok fazla kullanmıyorum-K8)*. Katılımcı diğ er katılımcılardan farklı olarak Rizeli olmadığını bundan dolayı yerel kültüre yabancı oluşunu  ne sürerek yerel öğelere yeterince önem vermediğini belirtmektedir. Derslerinde yerel öğelerin kullanımından kaçındığını ayrıca belirtmektedir. K6 numaralı katılımcı, *”Yani ben buralı olmadığım için pek bir şey söyleyemeyeceğim.”* Görüşülen son 2 katılımcı olan K8 ve K6 numaralı katılımcılar Rizeli olmadıklarını  ne sürerek ş  anda görev yapmakta oldukları yerin yerel kültürüne hâkim olmadıklarını ve bundan dolayı yerel kültür hakkında bilgilerinin sınırlı olduğunu bundan dolayı da derslerinde yerel kültüre yer vermediklerini vurgulamaktadırlar. Bu sonuca göre katılımcılar eğitim- ğretim görevini sürdürdükleri yerdeki öğrencilerin yerel kültürüne ilişkin bir öğrenim çabası içerisinde değıldirler ve buralı olmamalarının altına sığınarak yerel kültür eğitimini yeterince sağılayamadıklarını belirtmektedirler. Buna göre az sayıda öğretmenin somut olmayan yerel kültür öğelerini baş a öğretmenlere önerme konusunda buralı olmamalarına ve konuyla ilgili yeterince bilgi sahip olmamalarına bağılı olarak bu öğeleri önerebilme konusunda kendilerini istenilen düzeyde görmedikleri ve kendilerini bu alanda geri planda tuttıkları ifade edilebilir.

6. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulguları, alan yazında yapılan benzer araştırma sonuçları ile kıyaslanarak tartışılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçlarından yola çıkarak önerilerde bulunulmuştur.

6.1 Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretmen görüşleri incelenerek yerel kültürün derse ne ölçüde yansıtıldığı ortaya konulmuştur. Özellikle 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriğinde fıkra, atasözü, türkü, halk oyunu gibi somut olmayan yerel kültür unsurlarına yer verildiği görülmektedir. Ancak alan yazın incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinde yerel kültürün kullanımına yönelik araştırmaların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Sertkaya (2010), sosyal bilgiler öğretiminin amaç ve kazanımlarına tam anlamıyla ulaşabilmesi için kültürel unsurların derse dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Öztürk ve Otluoğlu (2002) ise sosyal bilgiler dersini, öğrencilerin sosyal yaşantılar içerisinde kültürel birikim kazanmalarına en fazla katkı sağlayan ders olarak tanımlamaktadır. Buna rağmen, ulusal düzeyde yapılan çalışmaların çoğu, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki somut olmayan yerel kültür unsurlarının varlığını ortaya koyma ya da derslerde yerel kültüre ayrılan yeri belirleme amacına doğrudan hizmet etmemekte; bu durum, alanyazındaki eksikliği daha görünür kılmaktadır. Nitekim Çengelci'nin (2013) çalışmasında sınıf dışı ve kültürel etkinliklere sosyal bilgiler dersinde yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmış; Avcı ve Memişoğlu (2013) ise program kapsamında kültürel miras unsurlarının yeterince vurgulanmadığını belirtmiştir. Deveci (2009) de kültürden yararlanılmadığı takdirde öğrencilerin toplumsal yaşantıları kavrayamayacağını ve bu yaşantıların gerektirdiği sorumlulukların farkına varamayacağını ifade ederek kültürün vatandaşlık eğitimindeki önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, yerel kültür konusuna ilişkin ulusal literatürde yer alan sınırlı sayıda araştırmanın çoğuna ilgili araştırmalar bölümünde değinilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, Rize ilinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri yerel kültürü oldukça geniş ve farklılaşan bir yapı olarak tanımlamakta; hatta aynı il sınırları içerisinde dahi bölgesel farklılıkların belirgin olduğunu vurgulamaktadırlar. Gay' e (2014) göre kültür, sürekli değişen ve etkileşim yoluyla

şekillenen dinamik bir olgudur. Bu durum, Rize'nin farklı bölgelerinde görev yapan öğretmenlerin yerel kültür eğitimine yönelik olarak birbirinden farklı unsurları öne çıkarmalarıyla uyumludur. Ulusoy' a (2009) göre öğrencilerin yerel kültürü benimseyebilmeleri için öncelikle kendi kültürlerini tanımaları, ardından diğer kültürler hakkında farkındalık geliştirmeleri ve geçmiş ile gelecek arasında kurulan kültürel bağları sahiplenerek bu kültürle gurur duymaları önem taşımaktadır.

Rize'nin yüksek kesimlerinde görev yapan öğretmenler, daha çok unutulmaya yüz tutmuş yerel unsurlara (örneğin eski gelenekler, yerel söyleyiş biçimleri ve bölgesel ağıt veya atma türküler) odaklanırken; şehir merkezindeki öğretmenler derslerinde daha yaygın ve kalıplaşmış yerel kültür öğelerine (Karadeniz türküleri, bilinen fıkralar vb.) yer vermektedir. Bu durum, aynı il içerisinde dahi yerel kültür öğelerinin homojen olmadığını açıkça göstermektedir. Farklı bölgelerdeki öğretmenlerin kültürel etkileşimlerini artırmaları, öğrencilerin yerel kültüre ilişkin daha kapsamlı bir farkındalık geliştirmelerini sağlayabilir. Ancak yerel kültür öğelerine ilişkin farklılıkların bu denli belirgin olduğu bir il özelinden hareketle, ulusal düzeyde kültürel çeşitliliğin boyutunun çok daha geniş olduğu açıktır.

Türk kültürünün temelini oluşturan hoşgörü, dayanışma, misafirperverlik, yardımlaşma ve bağımsızlık gibi soyut ve manevi kültür öğelerine literatürde yeterince yer verilmediği pek çok araştırmacı tarafından ifade edilmektedir. Öğretmen görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde, Rize ilindeki sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde yerel kültür kavramına yer verdiklerini ve çeşitli örneklerle bu unsurları desteklediklerini belirtmeleri, konunun önemsendiğine işaret etmektedir. Ancak müfredatın sınırlayıcı yapısı, yerel kültürün derinlemesine işlenmesini engellemekte; öğretmenler kaynak eksikliği ve zaman yetersizliği nedeniyle yerel kültür öğelerini çoğu zaman yüzeysel düzeyde aktarmakla yetinmektedir (Daşdemir & Tekin, 2018). Buna rağmen öğretmenler, Rize'nin kendine has ve özgün bir yerel kültüre sahip olduğunu vurgulamakta ve Şehrimiz Rize gibi derslerde yerel kültür öğelerini özellikle ele aldıklarını ifade etmektedirler. Sertkaya (2010), sosyal bilgilerin bireylere kültürel kimlik kazandırmada kritik bir rol oynadığını belirtirken; Güleç ve Yalçın (2025), kültür aktarımının yalnızca okul içi etkinliklerle sınırlı kalmaması, aile, çevre, müzeler, festivaller ve el sanatları gibi çoklu kaynaklarla desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Görüşmelerde yer alan katılımcılardan biri, derslerinde yerel kültüre

yeterince yer vermediğini fark ederek bu konuda bilinç kazandığını belirtmiş ve alana sıra dışı bir veri sunmuştur. Genel olarak öğretmenler, Kültüre Dayalı Öğretim yaklaşımı doğrultusunda, aynı kültürden öğrenciler kadar farklı kültürel geçmişe sahip öğrencileri de yerel kültür eğitimine dâhil ettiklerini ifade etmektedir. Bu noktada, kültürel değerlere duyarlı eğitim (KDDE) anlayışı önem kazanmaktadır. Gay (2014), KDDE’yi öğrencilerin dil, din, ırk veya etnik kökenlerine bakılmaksızın başarılarını desteklemek amacıyla kültürel içeriklerin resmi öğretime entegre edilmesi olarak tanımlamaktadır. Öğretmenlerin farklı kültürlerden gelen öğrencilerin kültürlerine karşı bilgi eksikliği veya önyargılı tutum sergilemeleri, bu öğrencilerin sınıf içinde pasif kalmasına ve akranlarıyla bütünleşememesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla etkili bir yerel kültür eğitimi için öğretmenlerin hem bulundukları bölgenin yerel kültürüne hâkim olmaları hem de sınıfta temsil edilen farklı kültürlerle yönelik bilinç geliştirmeleri gerekmektedir. Bu şekilde, yerel kültür eğitimi yalnızca kültürel aktarımı değil, aynı zamanda öğrenciler arasında empati, hoşgörü ve çokkültürlü anlayışı teşvik eden kapsayıcı bir öğrenme ortamını da destekleyebilir.

Sosyal bilgiler öğretiminde yerel kültürel miras öğelerinin kullanılmasının öğrencilerin öğrenme sürecine olumlu katkılar sağladığı literatürde sıkça vurgulanmaktadır. Sidekli ve Karaca’nın (2013) araştırma bulgularına göre, sosyal bilgiler dersinde kültürel miras ve yerel kültür unsurlarına yer verilmesi öğrencilerin derse ilgisini artırmakta ve öğrenmelerini kolaylaştırmaktadır. Öğrencilerin önce yakın çevrelerine ait kültürel unsurları tanımaları, ulusal kültür kavramlarını daha anlamlı bir bağlam içinde kavramalarını mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, yerel kültür ile sosyal bilgiler dersinin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu; sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel kültürü derslerinde bir rehber olarak kullanmalarının öğrenme ortamının verimliliğini artırabileceği belirtilmektedir. Benzer şekilde, Tunç ve Şahin’in (2011) çalışmasında da sosyal bilgiler dersinde yerel tarih odaklı etkinliklerin öğrencilerin dersle ilgili olumlu görüşlerini desteklediği ve akademik başarılarını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, yerel kültür ve tarih temelli öğrenme deneyimlerinin sosyal bilgiler dersinde kalıcı ve anlamlı öğrenmeler için önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

6.1.1 Ders Kitabı İnceleme Sonuçlar

Ders kitabı incelemesi kapsamında yalnızca 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ele alınmış ve içerik, soyut yerel kültür unsurları bağlamında değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda ders kitabında yerel kültüre ilişkin sadece 12 kavrama yer verildiği tespit edilmiştir. Kitabın kültür temasını çoğunlukla ulusal düzeyde ele aldığı, yerel kültür öğelerine ise sınırlı biçimde değindiği görülmektedir. İnceleme sürecinde kültürel içeriklerin daha sistematik değerlendirilebilmesi amacıyla ulusal, uluslararası ve yerel olmak üzere üç kategori oluşturulmuş; bu kategoriler içerisinde soyut kültürel kavramların dağılımına bakıldığında yerel kültürün en az temsil edilen boyut olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, yerel kültür eğitiminin istenilen düzeye ulaşmasını güçleştirmekte ve öğrencilerin yaşadıkları çevreyle kültürel bağ kurma fırsatlarını sınırlamaktadır. Ders kitabı içeriğinin yeniden yapılandırılması halinde yerel kültür öğelerine daha geniş yer verilmesi, öğrencilerin günlük yaşamda karşılaştıkları kültürel unsurları derslerde fark etmelerini ve pekiştirmelerini sağlayarak kültürel değerlere bağlı bireylerin yetişmesine katkı sunacaktır. Dolayısıyla, konunun daha kapsamlı ve derinlemesine ele alınması sosyal bilgiler eğitimi açısından önemli bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

6.1.2 Öğretmen Görüşmeleri Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğretmenler, yerel kültürün sosyal bilgiler derslerinde ele alınması gereken önemli bir kavram olduğunu belirtmelerine rağmen, uygulamada yerel kültür ve öğelerine derslerinde yeterince yer vermediklerini ifade etmişlerdir. Bu durumun temel nedenleri arasında öğretim programındaki sınırlılıklar, ders saatlerinin yetersizliği ve ders kitaplarında yerel kültüre ilişkin içeriklerin kısıtlı olması gösterilmektedir. Deveci (2009) de sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel öğelerden yararlanmasının ve bu alanda pedagojik uygulamalara yer vermesinin önemine dikkat çekmektedir. Öğretmenlere yöneltilen “Kültür nedir? Kültür kavramını nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlar üç ana tema altında toplanmış; bu tanımlar arasında en fazla vurgulanan “maddi ve manevi değerler” yaklaşımı olmuştur. Bunun yanı sıra bazı öğretmenler kültürü “yaşam tarzı ve alışkanlıklar” olarak yorumlarken, bir diğer grup ise “geçmişten bugüne taşınan ürünler” şeklinde tanımlamıştır. Bu durum, kültür kavramının öğretmenler arasında bile değişkenlik gösterdiğini ortaya

koymaktadır. Öğretmenlere göre kültür oldukça geniş ve çok katmanlı bir yapıya sahip olup, Rize ili içinde dahi bölgesel farklılıklara göre çeşitlilik göstermektedir. Öğretmenler, günlük yaşamda yerel kültür öğelerinin korunmaya devam ettiğini ve halkın bu unsurlara bağlılık gösterdiğini ifade etseler de derslerde kültüre yalnızca ilgili konu bağlamlarında yüzeysel biçimde yer verdiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, yerel kültür eğitiminin öğrencilerle kültürel değerler arasında sınırlı bir bağ kurulmasına neden olmaktadır. Nitekim Duman, Kütüklü ve Avcıkurt'a (2025) göre, yerel halkın yaşadığı bölgedeki somut olmayan kültürel öğelere hâkimiyet düzeyi, kültürel değerlere bağlılıkla doğrudan ilişkilidir ve öğrencilerin çevrelerinde gözlemledikleri yerel öğelerin bilinirliği bu bağlılığın önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu bulgular, yerel kültür eğitiminin yalnızca teorik düzeyde değil, aynı zamanda öğrencilerin yaşantılarıyla bütünleşecek biçimde yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcı öğretmenler, yerel kültür kavramına ilişkin derslerinde kültürü daha çok maddi ve manevi boyutlarıyla ele aldıklarını belirtmiş ve bu yaklaşımın öğrencilerin kavrama düzeyini artırdığına inandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin “Kültür nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde, derslerde ağırlıklı olarak soyut kültür unsurlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda gelenek ve görenekler, atasözleri ve deyimler, fıkralar ile yerel dil kullanımları en sık başvurulan kültürel öğeler olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın, “kültürü yaşam tarzı ve alışkanlıklar olarak tanımlayan” cevapların oldukça sınırlı olduğu, bu temanın katılımcılar arasında en az temsil edilen yaklaşım olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin bazı derslerde somut kültürel unsurlara, örneğin yöresel yemekler, kıyafetler, mimari ve sanat eserlerine de yer verdikleri görülmektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgular, öğretmenlerin çevrelerinde bulunan yerel kültür öğelerine büyük ölçüde hâkim olduklarını ve bu öğeleri derslerine dâhil ettiklerini, ancak ders süresi ve müfredatın sınırlılığı nedeniyle bu entegrasyonun yüzeysel kaldığını göstermektedir. Nitekim Artun (2004), bireylerin kendi kültürlerine sahip çıkmamaları durumunda yabancı kültürlerin etkisiyle kültürel değerlerin kaybolabileceğini vurgulamaktadır. Rize’de görev yapan yerel kökenli öğretmenler de öğrencilerinin horon ve folklor gibi yaygın kültürel öğeleri tanıdıklarını, ancak unutulmaya yüz tutmuş deyim, atasözleri veya atma türkü gibi daha derin kültürel unsurların artık derslerde yeterince ele

alınmadığını ifade etmektedir. Güleç ve Yalçın'a (2025) göre toplumlar kimliklerini inşa ederken kültürel unsurların tarihsel sürekliliğini korumaya çalışmakta, ancak kültürel aktarım süreci çeşitli yapısal ve teknolojik faktörler nedeniyle sekteye uğrayabilmektedir. Bu bağlamda elde edilen bulgular, Rize bölgesindeki okullarda yerel kültür eğitiminin önemli görülmesine rağmen sınırlı ve yüzeysel biçimde uygulandığını ortaya koymaktadır.

6.2 Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre, Sosyal Bilgiler kapsamında, gelecek dönemlerde yapılabilecek çeşitli etkinlik ve çalışmalara ve onları kullanacak eğitimcilere ilişkin öneriler şunlardır:

- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kültür konusuna daha duyarlı yaklaşarak yerel kültür konusunda daha fazla önem vermeleri beklenebilir. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yerel Kültür eğitimi tam anlamıyla gerçekleştirmelerine yardımcı olması amacıyla KDDE kuramından yardım alarak eğitim ortamındaki tüm öğrencilerin kültürünü aynı oranda işleyerek öğrenciler arasındaki eşitsizliklerinin önüne geçilmesi beklenebilir.
- Öğretmenler farklı öğretim metotları ve materyalleri kullanarak yerel kültür eğitimi zenginleştirmelidirler. Okul dışı öğretim metotları yerel kültür eğitimi için katkı sağlayabilir. Fakat her zaman okul dışı öğretim metotları uygulama kolaylığı sunmayabilir. Bu durumlarda da dijital eğitim uygulamaları ile dersleri zenginleştirmek daha kolay bir yol olarak seçilebilir.
- Ders kitaplarına yerel kültür konusunda beklenen önemi vermesi beklenebilir. İçerik anlamında yerel kültür öğelerinin varlığını arttırmaya yönelik çeşitli düzenlemelere gidilmesi önerilebilir.
- Bu konuda çalışma yapmayı düşünen başka araştırmacılar için, farklı olarak somut öğelere yönelik bir çalışma yaparak bir de somut öğelerin ders kitabında yer alma sıklığına ilişkin bir çalışma yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Agirdag, O., Merry, M. S., & Van Houtte, M. (2016). Teachers' understanding of multicultural education and the correlates of multicultural content integration in Flanders. *Education and Urban Society*, 48(6), 556-582.
- Akcan, C. & Ablak, S. (2025). 7. sınıf sosyal bilgiler 'kültür ve miras' öğrenme alanına yönelik başarı testinin geliştirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(1), 1697-1715.
- Akcan, F. (2016). *Sosyal bilgiler öğretiminde yerel öğelerin kullanımı: Beypazarı örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Akpınar, M. & Genç, İ. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültür kavramına ilişkin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(1), 249-268.
- Akpınar, M. & Kaymakcı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Aksamaz, A. İ. (2014). *Dil. Tarih, kültür ve gelenekleriyle Lazlar* (2. Baskı). Belge Yayıncılık.
- Alanka, D. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi: Teorik bir çerçeve. *Kronotop İletişim Dergisi*, 1(1), 64-84.
- Apak, F. T. (2013). Rize-Çamlıhemşin-Yazlık köyü örneğiyle mevsimlere ilişkin inanç, bayram ve ritüeller. *Acta Turcica-Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 5(1), 1-15.
- Arslan, N. & Meydan, A. (2021). *Konya'da sürdürülen Şivlilik geleneğinin sosyal bilgiler dersi kültür aktarımı açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Ayhan, F. (2013). Türk giyim kültüründe pantolon. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (39), 1-21.
- Ay, T. (2010). *Sosyal bilgiler dersinde yerel toplum çalışmalarından yararlanma: Bir eylem araştırması*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Bayık, F. (2014). *Kültür kavramının tarihsel ve felsefi yönlerden incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Bilici, N. & Işık, Z. (2018). Bölgesel kalkınmada yayla turizmi: Rize ili örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 1-21.
- Biricik, A. S. (1999). İlk ve ortaöğretim kurumlarına coğrafya öğretmeni yetiştirmeye yönelik bazı gelişmeler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (4), 1-12.

- Çağlı, I. B. (2012). *Türkiye'de yerel kültürün turizm odaklı kalkınmadaki rolü: Gastronomi turizmi örneği*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Çalık, İ. & Ödemiş, M. (2018). Gümüşhane ilinin somut olmayan kültürel miras değerlerinin sürdürülebilir turizm çerçevesinde incelenmesine yönelik nitel bir araştırma. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 8(2), 233-249.
- Çelepi, M. S. (2016). Somut olmayan kültürel miras ve üniversite gençliği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 15-35.
- Çılan, Ç. A. & Kuzu, S. (2013). Kişisel e-ticaret uygulamalarının kategorik veri analizi yöntemleri ile değerlendirilmesi. *Alphanumeric Journal*, 1(1), 27-32.
- Çolakoglu, N. K. & Sarıışık, M. (2021). Yerel gastronomi ürünlerine ait hikâyelerin destinasyon pazarlamasında kullanılmasına ilişkin bir değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 730-743.
- Darçin Şahin, İ. (2010). *Yerel kültür mirasının dijitalleştirilmesi ve halk kütüphaneleri: Yalova örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Daşdemir, İ. & Tekin, S. (2018). Sosyal bilgiler ders kitaplarında Türk kültür öğelerinin kullanımı. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(1), 215-228.
- Demirci, E. Ş. Şişman, G., & Çal, G. Y. (2019). *Rize Halk Kültürü derlemeleri 1 (mani, halk şiiri, atma türküsü, menkıbe, memorat, efsane ve halk inanışı)*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Matbaası.
- Dere, İ. ve Ateş, Y. (2020). Sosyal bilgiler derslerinde teknolojik araç ve materyal kullanımı: Bir durum çalışması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 496-514.
- Doğru, S. (2023). Fıkraların oluşumunda icra bağlamının etkisi: Rize fıkraları örneği. *Culture and Civilization*, 1(5), 22-32.
- Dömbekci, H. A. & Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Duman, H. Kütüklü, D., & Avcıkurt, C. (2025). Yerel Halkın Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarına İlişkin Farkındalığının Belirlenmesi: Balıkesir Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 511-528.
- Eren, G. (2008). *Türkiye'de yerel ve küresel kültür politikaları: Kültür Bakanlığı örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Ersoy, F. & Ayaydın, Y. (2023). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafi öğelerin yerel ve küresel bağlamda incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, (49), 115-132.

- Fettahoğlu Şahin, B., Demirel, Ö., & Özkır, D. (2012). Ayder (Çamlıhemşin-Rize/Türkiye) termal ve yayla turizm bölgesinin termal koruma ve turizm gelişimi açısından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(5), 0-0.
- Gay, G. (2014). *Kültürel değerlere duyarlı eğitim: Teori, araştırma ve uygulama* (2. Baskı). (H. Aydın, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Gökhan, O. (2022). Coğrafi işaretli ürünlerin incelenmesi: Rize Örneği. *Gastronomi Alanında Tematik Araştırmalar I*, 64.
- Gözelce, D. K. (2021). İşlevsel Halkbilimi kuramı bağlamında Rize sofrası kültürü. *Culture and Civilization*, 1(1), 51-77.
- Güleç, S., & Yalçın, A. (2025). Kültürel mirasın aktarılmasında yerel kültürel unsurların rolü. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 44-58.
- Günay Güngör, B. (2006). *Rize yöresi halk oyunlarının hareket açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Gürel, D., & Çetin, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edindiği rol üzerine bir inceleme 1. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(2), 22-40.
- Haviland, W. A, Prins, H. E., & Walrath, D. (2002). *Kültürel antropoloji* (H. İnanc, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Huang, Y., & Pan, A. (2014). The local geography education in guangzhou high school. *Education Research Frontier*, 4(4), 110-116.
- Işık, C. (2013). Kültür sosyolojisi: Toplumsal anlamda bir zorunluluk. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 151-169.
- Kabak, T. (2016). *Rize ili halkbilim monografisi* [Yayımlanmamış doktora lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Kabataş, F. (2006). *Rize ve çevresindeki yaygın halk inanışları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Karataş, K. (2020). Kültürel değerlere duyarlı pedagojinin temel eğitime yansımaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(228), 107-127.
- Karataş, K., & Oral, O. R. A. (2024). Kültürel değerlere duyarlı pedagoji. *The Journal of Academic Social Science*, 34(34), 431-447.
- Kafesoğlu, İ. (2019). *Türk millî kültürü* (44. Basım). Ötüken Neşriyat.
- Karakuş, N. (2016). Maysa ve Bulut isimli animasyon çizgi filmin kültürel öğeler açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34).

- Kayabaşı, N. A. Y. (2013). Türk el sanatlarında kullanılan nazar motifleri ve Alevilerde nazar inancı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 169-184.
- Kazmaz, S. (1994). *Çayeli geçmiş günler ve halk kültürü*. Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- Keçe, M., & Merey, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinler arası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Kocadaş, B. (2005). Kültür ve medya. *Bilig*, (34), 1-13.
- Kotluk, N., & Kocakaya, S. (2018). Türkiye için alternatif bir anlayış: Kültürel değerlere duyarlı eğitim. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 749-789.
- Leloğlu, S. Ü. (1987). Anadolu Türk Evi'nde yerel bir örnek: Rize Evi. *Erdem*, 3(7), 239-248.
- Lenzerini, F. (2011). Intangible cultural heritage: The living culture of peoples. *European Journal of International Law*, 22(1), 101-120.
- MEB (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni. MEB
- Metin, B., & Oran, M. (2014). İlköğretim sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders içi yerel tarih konusundaki faaliyetleri Uşak ili örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1).
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.
- Mustafa, G. & Yücel, B. (2011). Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin sosyal bilgiler dersinde uygulanması. *Millî Eğitim Dergisi*, 50(231), 283-304.
- Olgun, C. K. (2008). Nitel Araştırmalarda İçerik Analizi Tekniği. *Sosyoloji Notları*, 66.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2).
- Öner, G. (2018). Yerel coğrafya ve öğretimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 105-130.
- Özbek Gül, M. N., & Şeker, M. (2021). Sosyal Bilgiler öğretiminde yerel tarih ve kültür unsurlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 110-123.

- Özmen, C. (2011). “Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımı”nın sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-18.
- Özmen, C. (2011b). Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık aktarımı yaklaşımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 435-456.
- Öztürk, F. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel eğitim bilgi, deneyim ve uygulamaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Pehlivan, A. (2015). *Açık ve örgün eğitim sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programında somut olmayan kültürel miras öğelerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Pehlivan Yılmaz, A. & Günel, E. (2022). Sosyal bilgilerde kültüre duyarlı eğitim uygulamaları: Mülteci öğrencilerle etkileşim. *Eğitim ve Bilim*, 47(212), 121-159.
- Sabancı, O. & Yeşilbursa, C. C. (2020). Social studies as social sciences: perspectives of pre-service social studies teachers on anthropology. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 5(8), 144-215.
- Salman, F. (2010). Günümüzde Rize ve civarında görülen geleneksel giysiler. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (19), 177-202.
- Sak, R. Sak, İ. T. Ş., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.
- Sidekli, S. & Karaca, L. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde yerel, kültürel miras öğelerinin kullanımına ilişkin öğretmen aday görüşleri. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (5), 20-38.
- Subaşı, M. & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426.
- Tekin, Ö. A. (2014). Kaçkarlardan Karadeniz'e uzanan el: Rize. *Standard Ekonomik ve Teknik Dergi*, 621, 103-110.
- Taşkan, C. (2024). Coğrafyanın dili ve coğrafya eğitimi: kültür ve mekânın dil üzerindeki etkileri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 13(39), 727-754.
- Vural, F. G. (2011). Türk kültürünün aynası: Türküler. *Fine Arts*, 6(3), 397-411.
- Wang, X. W. (2005). *A practical research on local geography teaching* [Unpublished master's thesis]. Fujian Normal University, China.
- Yalçın, A. & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(3), 842-873.

Yanardağ, A. (2017). Örf ve adetler sosyolojisi. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (9), 39-63.

Yılmaz, S. & Durmaz, L. K. (2013). Feretiko'nun giysi tasarımlarıyla canlanması. *Akdeniz Sanat*, 6(12).

EKLER

Ek-1. Öğretmen Görüşme Formu

Merhaba ben Duygu Taşova, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nde Yüksek Lisans yapmaktayım. 5.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi, Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında ve Öğretmen Görüşlerinde Yerel Kültür konulu bir araştırma yapıyorum. Bu araştırmanın program hazırlayıcılarına, diğer araştırmacılara ve öğretmen arkadaşlara ışık tutacağını ümit ediyorum.

Bu araştırma için Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile görüşmeler yapıyorum. Yaptığım tüm görüşmelerde verilen bilgiler sadece bu araştırma için kullanılacak ve kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacaktır.

Görüşmenin 30 dk süreceğini tahmin ediyorum. Sorular için önerebileceğiniz çözümleri, sorulardan sonra vurgularsanız sevinirim. İzin vererseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bu şekilde hem zamanı iyi kullanabiliriz hem de sorulara vereceğiniz yanıtların kaydını daha ayrıntılı tutma fırsatı elde edebilirim.

Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim. Eğer sizin bana görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz bir soru varsa önce bunu yanıtlamak istiyorum. İzin vererseniz sorulara başlamak istiyorum.

Sorular

1. Kültürü nasıl tanımlarsınız?
2. Yerel Kültür nedir?
3. Sosyal Bilgiler ile Yerel Kültür arasında bir ilişki var mıdır?
4. Derslerinizde yerel kültürü kullanıyor musunuz? Ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz?
5. Yerel Kültür öğelerini hangi öğrenme alanlarında kullanıyorsunuz?
6. Yerel Kültür öğelerine nasıl vurgu yapıyorsunuz hangilerini kullanıyorsunuz?
7. Rize ve çevresinde öğrencilere öğretilmesi gereken manevi yerel kültür öğeleri (Türküler, Fıkralar, Atasözleri, Deyimler, Halk Oyunları vb.) nelerdir?

Cep no:

Mail:

Ek-2. Uzman Görüşü Formu

Sayın Hocam,

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında ve Öğretmen Görüşlerinde Yerel Kültür: Bir Durum Çalışması başlıklı çalışma kapsamında gerçekleştirmeyi planladığımız mülakatlar için aşağıdaki Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu hazırlanmıştır. Yürütmeyi planladığımız çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yerel Kültürel öğelere derslerinde ne düzeyde yer verdiklerine ilişkin öğretmen görüşleri alabilmek ve öğretmenlerin Yerel Kültüre ilişkin görüş ve düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktayız. Bu bağlamda Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formunda yer alan sorulara ilişkin uzman görüşünüze ihtiyaç duymaktayız.

Değerli katkılarınız için teşekkür ederiz.

Araştırma Ekibi

Çalışmanın Odağı
Bu çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yerel Kültür öğelerine derslerinde yer verme sıklıklarının ve yerel kültür konusundaki görüş ve düşüncelerine yönelik deneyimlerini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.
1. Kültür Nedir? Kültür kavramını nasıl tanımlarsınız?
Açıklama:
2. Yerel Kültür nedir? Yerel Kültür kavramını nasıl tanımlarsınız?
Açıklama:
3. Sosyal Bilgiler öğretiminde yerel kültürün kapsamına ilişkin görüşleriniz nasıldır?
Açıklama:
4. Derslerinizde yerel kültüre yer veriyor musunuz?

Açıklama:

5. Derslerinizde maddi olmayan yerel kültürel öğelere (Türküler, Fıkralar, Atasözleri, Deyimler, Halk Oyunları vb.) yer veriyor musunuz? Nasıl?

Açıklama:

6. Rize'nin maddi olmayan yerel kültürü hakkında başka sosyal bilgiler öğretmenlerine örnek yerel kültürel öğe (Türkü, atasözü, deyim, vb.) önerir misiniz?

Açıklama:

7. Son olarak eklemek istedikleriniz...

Açıklama:

Genel Değerlendirmeniz ve eklemek istedikleriniz

Açıklama:

ETİK KURUL KARARI

T.C.

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 24/04/2024

Toplantı K. Sayısı : 2024/177

Yüksek Lisans Öğrencisi Duygu TAŞOVA'nın "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında ve Öğretmen Görüşlerinde Yerel Kültür: Bir Durum Çalışması" isimli proje çalışması kapsamında yürütülecek çalışmalar için izin talebi kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

- ☒ Etik açıdan uygun bulunmuştur.
- ☐ Etik açıdan uygun bulunmamıştır.
- ☐ Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ
Başkan

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fener Mah. Zihni Derin Yerleşkesi 53100 RİZE
Tel: 0464 223 81 00 Faks: 0464 223 63 28
www.erdogan.edu.tr